

Efektivita resocializace klientů školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Bc. Jan Novák

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jan NOVÁK**
Osobní číslo: **H10608**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Efektivita resocializace klientů školských zařízení
pro výkon ústavní a ochranné výchovy.**

Zásady pro vypracování:

Studium a zpracování odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretické části.

Příprava metodiky výzkumné části, zpracování projektu výzkumu, stanovení výzkumného problému.

Realizace smíšeného výzkumu, analýza statistických dat, realizace rozhovorů, dotazníku, zpracování a prezentace závěrečné zprávy.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Vyd.2. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X

MATOUŠEK, O. Ústavní péče. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7

MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 1. vyd. Praha : Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6

JANSKÝ, P. Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Pavel Opatrný
Ústav pedagogických věd

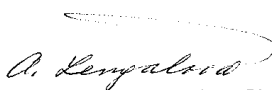
Datum zadání diplomové práce:

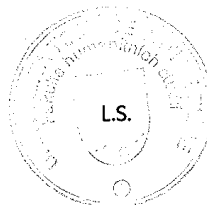
30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

Ve Zlíně dne 17. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

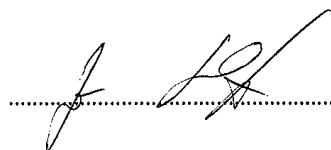
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 23.4.2012

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce nastiňuje problematiku resocializace dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Teoretická část práce se zabývá oblastmi výchovy a socializace dětí a mladistvých. V jednotlivých kapitolách je přiblížena náhradní rodinná péče a s ní spojená ústavní a ochranná výchova a její legislativní zakotvení, dále pak systém ústavní výchovy se zaměřením na činnost vybraného zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Osvětlena je problematika sociální patologie, delikvence mládeže a kriminality. Definovány na odborné úrovni jsou termíny - resocializace, etopedie a převýchova. Cílem praktické části práce je zjistit, jaká je úspěšnost resocializace dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve Střílkách a Chvalčově v návaznosti na páchaní trestné činnosti. Využita je jednak výzkumná metoda analýza dokumentů a policejních evidencí, kterou je zjištěno, v jaké míře chlapci propuštěni z výchovných ústavů páchají úmyslnou trestnou činnost, jakých trestných činů se dopouštějí a zda se trestné činnosti dopouštějí opakovaně. Za pomoci výzkumné metody rozhovoru je pak zjišťován postoj pedagogických pracovníků z výchovných ústavů k procesu resocializace v jejich zařízení, v čem vidí zásadní problémy a kde by hledali změny.

Klíčová slova: resocializace, výchova, etopedie, ústavní a ochranná výchova, kriminalita:

ABSTRACT

This thesis outlines the issues of social resocialization of children in educational facilities for institutional and protective education.

The theoretical part of the thesis deals with areas of education and socialization of children and adolescents.

Each chapter introduces substitutional family care, the associated institutional and protective education and its legislative basis. Then the theoretical part describes the system of institutional care and focuses on the activities of the selected facilities for institutional and protective education. The issue of social pathology, delinquency and juvenile crime are clarified and the terms such as esocialization, ethopedy and re-education are defined on the professional level. The aim of the practical part is to find out the success of resocialization of children in school facilities for institutional and protective education in Střilky and Chvalčov in relation to committing crimes. The research method document analysis and police registers is used. Using this method it is found, what extent the boys released from the educational institutions commit intentional crime, what crimes they commit and whether they commit crimes repeatedly. Using the interview I find position of educational staff in educational institutions to the process of resocialization in their facility, where they see major problems and where they would look for changes.

Keywords:

Resocialization, education, ethopedy, institutional and protective education, delinquency

Chtěl bych poděkovat svému vedoucím diplomové práce PhDr. Pavlu Opatrnému, za ochotu a vstřícnost při konzultaci jednotlivých částí práce, za cenné rady a připomínky.

Děkuji své ženě Martině, za podporu nejen při realizaci diplomové práce, ale také za podporu v celém vysokoškolském studiu.

Zároveň děkuji lidem, se kterými jsem spolupracoval, jak v oblasti teorie, tak v oblasti výzkumu, za jejich čas a ochotu spolupracovat

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 VÝCHOVA DÍTĚTE A JEHO SOCIALIZACE	14
1.1 VÝCHOVA DĚTÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU	16
1.2 RODINNÁ VÝCHOVA	18
1.3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	19
1.4 ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA	22
2 LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ A ORGANIZACE ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY	25
2.1 SOUČASNÁ LEGISLATIVA V OBLASTI ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY	25
2.2 ORGANIZACE ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY	28
2.3 PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ	28
2.4 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA	28
2.5 OCHRANNÁ VÝCHOVA	29
2.5.1 Přeměna ústavní a ochranné výchovy	30
3 RESOCIALIZACE, ETOPEDIE A SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	31
3.1.1 Historie náhradní výchovy	34
3.1.2 Školská zařízení pro výkon ochranné a ústavní výchovy	37
3.1.3 Diagnostický ústav	39
3.1.4 Dětský domov, dětský domov se školou	40
3.1.5 Výchovný ústav	41
3.1.6 Středisko výchovné péče	45
3.2 PRÁVA A POVINNOSTI DĚTÍ VE VÝCHOVNÝCH ZAŘÍZENÍCH	46
3.3 VÝCHOVNÝ ÚSTAV VE STRÍLKÁCH	48
3.3.1 Historie	49
3.3.2 Současnost	50
3.3.3 Personál ve VÚ	51
3.3.4 Organizace výchovy ve VÚ	52
3.3.5 Organizace výchovně vzdělávací činnosti v zařízení	52
3.3.6 Organizace výchovných a zájmových činností	53
3.3.7 Systém hodnocení ve výchovně vzdělávacím procesu	53
3.3.8 Pobyt dětí mimo zařízení	54
3.3.9 Kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami v zařízení	55
3.3.10 Spoluspráva dětí	55

4	SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY, KRIMINALITA, DELIKVENCE MLÁDEŽE.....	57
4.1	PATOLOGICKÉ ZÁVISLOSTI, DELIKVENCE A KRIMINALITA DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	58
4.2	ČINY NAMÍŘENÍ PROTI ZÁJMŮM DĚTÍ	61
II	PRAKTICKÁ ČÁST	64
5	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉ ČÁSTI PRÁCE.....	65
5.1	VÝZKUMNÝ CÍL	65
5.2	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	65
5.3	POJETÍ VÝZKUMU A JEHO METODY.....	67
5.4	VÝZKUMNÝ SOUBOR	68
5.5	VYHODNOCENÍ A ANALÝZA DAT - KVANTITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU	70
5.5.1	Shrnutí výsledků kvantitativní části výzkumu	84
5.6	REALIZACE ROZHOVORŮ A ZPRACOVÁNÍ DAT – KVALITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU.....	86
5.6.1	Zpracování dat z rozhovorů:	87
5.6.2	Okruhy témat pro rozhovor s pedagogickými pracovníky VÚ:	87
5.6.3	Interpretace výsledků kvalitativního výzkumu.....	89
5.6.4	Kódování rozhovorů.....	89
5.6.5	Shrnutí kvalitativní části výzkumu.....	96
ZÁVĚR	99
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	101
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	106
	SEZNAM OBRÁZKŮ	107
	SEZNAM TABULEK.....	108
	SEZNAM PŘÍLOH.....	109

ÚVOD

Od roku 1999 pracuji u Policie České republiky, většinu svého služebního života jsem strávil u služby pořádkové policie, na obvodním oddělení v Holešově nejprve jako policista zařazený do obchůzkové služby, později jako zástupce vedoucího a v současné době zastávám funkci vedoucího oddělení. Obvodní oddělení policie plní v rámci své činnosti mnoho úkolů, mezi jejichž základní patří také odhalování, šetření a předcházení trestné činnosti a to i ze strany mladistvých pachatelů.

Do svých pětadvaceti let jsem bydlel ve Střílkách, obci na úpatí Chřibů. Po celou tuto dobu až do současnosti zde funguje výchovný ústav pro chlapce, kterým byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. S těmito chlapci jsem docházel často do styku, jelikož mnoho času trávili na fotbalovém hřišti a já jsem se fotbalu aktivně věnoval. V současné době pracuje moje sestra a švagr ve výchovném ústavu jako vychovatelé a jelikož do Střílek jezdím téměř každý víkend, často spolu o své práci diskutujeme. Například ohledně účelnosti zařízení, kde pracují, při přípravě jejich žáků pro budoucí život nebo o způsobu odměňování a trestání dětí tam umístěných.

Rovněž při plnění svých pracovních povinností se často setkávám s dětmi, které jsou do výchovných ústavů umístěny a to nejčastěji v souvislosti s pátráním po uprchlých svěřencích nebo v souvislosti s pácháním protiprávní činnosti z jejich strany. Pokoušel jsem se zjistit, zda byl někdy proveden výzkum, ve kterém by bylo zjišťováno, kolik mladistvých se po propuštění z ústavní péče dopustí trestné činnosti a jaké. Dle informací získaných od ředitelů výchovných ústavů, vychovatelů, z odborné literatury a internetu se mi nepodařilo zjistit žádné kvalifikované data. Osobně považuji za jeden z hlavních a nejdůležitějších úkolů výchovných ústavů přípravu mladistvých na samostatný život a co největší míru socializace. Páchání trestné činnosti pak já považuji za jedno z měřítek míry socializace. Samozřejmě, že ne jedině, velmi důležité také je, zda po opuštění zdi ústavu si chlapci dokážou najít práci, bydlení, založit funkční rodinu, nejsou agresivní k ostatním, neberou drogy, neužívají alkohol, ale i tyto informace se těžko získávají. Pokud však bude páchat opakovaně úmyslnou trestnou činnost je pravděpodobné, že socializační proces neproběhl úspěšně. Toto byly hlavní aspekty pro výběr tématu mé diplomové práce.

Problematika ústavní výchovy je celospolečenský problém, který souvisí se sociálním klimatem společnosti, odráží aktuální hodnoty, postoje, názory, ekonomické možnosti a také i politické priority. Promítá se zde úroveň sociálního citění, výchovné cíle včetně kvality školského systému a postavení rodiny (Janský, 2004).

Obsahem diplomové práce bude nástin problematiky ústavní výchovy a zjišťování míry efektivity úspěšné resocializace dětí umístěných v ústavní péči v návaznosti na páchaní trestné činnosti. Diplomovou práci jsem rozdělil do několika kapitol. V teoretické části se budu věnovat výchově dítěte a jeho socializaci, legislativnímu zakotvení a organizaci ústavní a ochranné výchovy, historii a systému etopedických zařízení, blíže pak popíši výchovný ústav ve Střílkách. Dále se také budu zabývat sociálně patologickými jevy a kriminalitou. Cílem praktické části práce bude na základě analýzy dat z policejních evidencí zhodnotit úspěšnost resocializace chlapců propuštěných z výchovných ústavů ve Střílkách a Chvalčově na základě údajů o jejich kriminální činnosti a také zjistit, jak se na proces resocializace dívají pedagogičtí pracovníci výchovných ústavů, v čem vidí zásadní problémy a kde by hledali změny.

Práce bude vycházet ze skutečností, vědomostí a literatury, které jsou dostupné širší veřejnosti a se kterými jsem se setkal i během své praxe u Policie ČR.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA DÍTĚTE A JEHO SOCIALIZACE

Výchova a socializace jsou dva pojmy, které se v poslední době skloňují v mnoha podobách. Tyto pojmy mají základní vliv na rozvoj osobnosti jedince, právě negativní působení výchovy nebo socializace se může odrážet v deviantním chování jedince.

„Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Realizuje se hlavně sociálním učením, sociální komunikací a interakcí, i nátlakem.“ (Pedagogický slovník, 2003, s. 216)

Kraus (2008) popisuje socializaci jako proces přeměny člověka z biologické na společenskou bytost, čímž rozumí jeho postupné začleňování do společnosti a učení se žít v dané společnosti. Proces socializace je celoživotní a probíhá nahodile. Člověk si během života osvojuje normy a vzory chování dané společností, tedy její kulturu a vždy se odehrává v určitém prostředí.

Jaroslav Kořa (2004) hovoří o socializaci jako o formování a růstu osobnosti pod vlivem vnějších činitelů, včetně lidských činností, které souhrnně nazývá výchova. Pod vnější činitele můžeme zahrnout vše, co jedince obklopuje, např. rodina, společnost, přírodní prostředí, počasí i náhodné vlivy. Výchova vyjadřuje cílevědomé a soustavné působení rodičů, učitelů, vychovatelů a dalších činitelů. Socializace je širší pojem a obsahuje vědomé i nevědomé, přírodní a společenské vlivy, které působí na jedince. Dítě vlivem socializace si uvědomuje, kdo je a kam patří. Socializaci můžeme popsat jako cestu životem, kterou máme před sebou. Člověk jako společenský tvor žije obklopen ostatními lidmi, se kterými musí vyjít. V průběhu života je vystaven mnoha výzvám, kterým musí čelit. Každá etapa tak přináší jiné podněty nebo změněné podmínky.

Pojem socializace je amerického původu a zahrnuje vědní disciplíny sociální psychologie, sociologie a pedagogiky. Podle Bakošové (1994) socializovaný jedinec nejen že koná v souladu s pravidly společnosti, ale nachází v tom i určité uspokojení a hodnoty společnosti se stávají jeho hodnotami. Můžeme popsat tři etapy socializace. V první se dítě identifikuje s matkou a zahrnuje první dva roky života.

Druhá fáze je charakterizována osamostatňováním, individualizací a personalizací. V poslední fázi jedinec proniká do širších sociálních vazeb v rámci enkulturatione.

Primární socializací rozumíme zejména rodinu, která jako první působí na jedince a uvádí ho do dané společnosti, její vliv je nenahraditelný pro zdárný rozvoj dítěte v jeho životě. Pokud rodina neplní svoje základní funkce, dochází k nežádoucímu jednání a osoby takto vychovávané se obecně odklání od norem dané společnosti. V takovém případě hovoříme o deviantní socializaci a proces nápravy a návratu zpět označujeme jako resocializace.

Velmi jednoduché členění socializace přináší Kraus (2008), který má dvě fáze socializace. Přípravnou, kde si jedinec osvojuje řeč a základní komunikační prostředky a postupně proniká do společenských norem a hodnot. V druhé realizační fázi přebíráme a plníme další role v rámci naší životní dráhy.

„Jiný pohled na průběh socializace přináší rozdělení na fázi sociability (formování základů osobnosti odehrávající se především v rodině), personalizace (učení se prvním základním rolím a formování vlastního já), profesionalizace (rozšiřování okruhu socializačních faktorů a období profesní přípravy), a společenské angažovanosti (plného začlenění do společnosti ve všech oblastech).“ (Kraus, 2004, s. 62)

Procesu socializace se účastní několik základních činitelů, mezi které patří genotyp, vrozené dispozice, prostředí, výchova.

„Výchova je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Různá pojetí výchovy byla ovlivněna sociokulturními podmínkami, odlišnými koncepcemi pojetí člověka, akceptací jednotlivých stránek výchovného procesu.“ (Pedagogický slovník, 2003 s. 277,)

Výchova je záměrné působení na jedince s cílem dosáhnout pozitivních a trvalejších změn ve vývoji jedince. Výchova je vědomá a řízená socializace, která utváří jedince, je to jakýsi regulátor, který usměrňuje proces socializace. Je to vědomé ovlivňování jedince pro život v dané společnosti nebo subkultuře. Výsledkem výchovy je sebevýchova. (Kraus, 2004).

Grecmanová (1998) uvádí základní podmínky pro efektivnost výchovy:

- Opravdovost a upřímnost na straně vychovatele
- Důvěra ve vychovávaného, uznání jeho pocitů a jeho respektování
- Vcítění se do osobnosti vychovávaného

Pokud nejsou v rodině v rámci výchovy naplněny základní podmínky, je další rozvoj dítěte velmi ohrožen.

Výchova má v procesu socializace za úkol cílevědomě a systematicky rozvíjet osobnost, vytvářet vztahy ke světu, prosazovat pluralitu a komplexnost se zaměřením na rozvoj potřeb a zájmů dětí. Získávat samostatnost a sociální dovednosti. Člověk nežije sám, a proto je nutné se neustále přizpůsobovat novým podmínkám a vztahům, které nás provázejí celým životem.

1.1 Výchova dětí v historickém kontextu

Nejen každá společnost, ale hlavně historické období má vliv a podíl na výchově jedinců. Než se dětství stalo důležitým životním obdobím, muselo projít složitou a dlouhou cestu historií.

Z historického pohledu hovoříme o šesti etapách poznání dětství.

1. etapa – období infanticidy

Začíná ve starověku a trvá do 4. stol po Kristu. Dítě má nulovou hodnotu, je chápáno jako předmět a je zcela závislé na rozhodnutí rodičů, přesněji na otci, ten jej může prodat do otroctví nebo i zabít. Dětství zde neexistuje, dítě je bráno jako člověk, až když je dospělý.

2. etapa – období zanedbání

Začíná ve 4. století a pokračuje do 13. Století. Křesťanství přineslo změnu v hodnotě dítěte, ovšem pouze ideologicky, manipulativní přístup přetrvává. Ve 4. století je vydán zákaz zabíjení dětí, který není vždy dodržován.

V této etapě je poprvé zaznamenán zájem církve o děti, které se ocitly v nepříznivé životní situaci (opuštěné, nemanželské). Dítě je chápáno jako zmenšenina dospělého.

3. etapa – ambivalentní přístup

Trvá od 14. do 17. století a tato etapa je spojována s prvními poznatky o vývoji dítěte a o jeho potřebách. Nejvýznamnější představitel je J. A. Komenský, který přinesl mnoho nových poznatků o dítěti a jeho péči a výchově.

4. etapa – období intruze

Období je zaznamenáno v průběhu 18. století. Rodiče vstupují do života dítěte a snaží se jej formovat k obrazu svému. Do popředí se dostávají potřeby dítěte a začínají být uspokojovány.

5. etapa - socializační

Zahrnuje 19. století a přechází do poloviny 20. století. V tomto období se zvyšuje hodnota dítěte, společnost usiluje o jeho poznání. Postupně začínají být vydávány zákony na ochranu dětí, např. proti dětské práci.

6. etapa – podpora a pomoc dítěti

Dítě se stává partnerem dospělého, především rodiče, dětství se dostává plné hodnoty jako přípravy na celý život. (Morozová, 2010)

Výchova v prvobytně pospolné společnosti se podle Bakošové (1994) vyznačovala jednotností, všestranností, obsahovala poznání, pracovní, mravní a tělesnou výchovu. Rozdílly byly jen podle dělby práce. Rozpadem společnosti se rozpadá i jednotná výchova a do popředí se dostává třídní charakter výchovy. Otrokářská společnost už jasně ukazuje na výchovu, která se liší podle organizace daného státu. Ve Spartě je preferována vojenská výchova pro svobodné občany. Výchova je věcí veřejnou a organizuje ji stát ve svých institucích. Děti jsou za každou maličkost fyzicky trestány. Naopak v Aténách má výchova soukromý charakter a zodpovídá za ni rodina. Do popředí zájmu se dostává psaní, čtení a počítání, cílem je syntéze rozumu, těla, mravní a estetické výchovy, pracovní výchova je potlačena.

Feudální společnost můžeme charakterizovat jako společnost s velkým množstvím tříd. Monopol na výchovu má církev. Ovšem v důsledku dělby práce je potřeba výchova k praktickým činnostem, jako byly například rytířské ctnosti. I proto začínají v 12. století vznikat první univerzity.

Jeden z našich nejvýznamnějších pedagogů G. A. Lindner (1828-1866), první profesor filosofie a pedagogiky na Karlově univerzitě v Praze, se zaměřoval na výchovu člověka, tedy člověka připraveného pro život společenský, pro dosažení svého životního cíle, nikoliv pro konkrétní povolání. Usiloval o demokratizaci výchovy a zpřístupnění vzdělání co nejširším vrstvám. (Kraus, 2008)

Matějček, Langmeier (1981) popisují, že dítě v dávných dobách bylo dlouhou dobu těsně zavinuto do různých zavinovaček, takže se vůbec nemohlo pohybovat. Proč to tak bylo, není známo. V antice bylo běžnou praxí zbavovat se dítěte, které se nehodí do jednoduchého hospodářského rozpočtu, ve většině případů to byly dívky.

Výchova se mění podle historického, ale i společenského vlivu, člověk se nejen přizpůsobuje vnějším podmínkám, ale také je aktivně přetváří a vytváří. Výchova je tedy mocná a účinná pomůcka, ale není všemocná.

1.2 Rodinná výchova

Rodina zaujímá ve výchovném vlivu na jedince jedinečné postavení, má celoživotní dosah a nedostatky správné rodinné výchovy může jedinec pociťovat celý život. Rodiče jsou naše primární skupina, proto je velmi důležité, jak se k dětem chovají a jaké jim vytváří životní podmínky.

Rodina je malá primární neformální skupina, jejíž jedinci jsou spojeni pokrevními, manželskými nebo adoptivními svazky. (Kvapilová, 2001) Během života člověk patří do dvou základních rodin- orientační je ta do které se narodil a reprodukční, kterou sám zakládá. Rodina plní několik základních funkcí, biologicko reprodukční, socializačně výchovnou a ekonomickou.

Bakošová (1994) doplňuje ještě funkci výchovnou a rozděluje rodinu na úplnou, která zahrnuje dva rodiče a nejméně jedno dítě a neúplnou.

Rodiny dělí na harmonické, které uspokojují všechny potřeby jejich členů, disharmonické, kde se vyskytuje konflikt a napětí a je zde nezáměr o dítě a špatné vztahy mezi partnery. Další kategorií je rodina doplněná, kde někdo z partnerů dovede do nové rodiny dítě z předchozí rodiny.

Další dělení rodiny je na funkční, kde je zajištěn dobrý vývoj dítěte, problémovou, kde se vyskytuje problém v některé funkci, ale vývoj dítěte je zajištěn a rodina je schopna se s problémem vypořádat sama. V dysfunkční rodině, zde se objevují poruchy ve všech funkcích, je ohrožen vývoj dítěte a rodina vyžaduje soustavnou péči. Afunkční rodina přestává plnit svoji roli a účel. Dítěti je třeba zajistit jinou péči. (Kvapilová, 2001)

Dítě v rodině ovlivňuje velké množství různých činitelů, mezi které může patřit typ výchovy v dané rodině. Rodiny můžeme charakterizovat podle různých problémů, např. přetížená rodina, autoritářská, nevšímavá, rozmazlující, odkládající. Dalším nezbytným faktorem je počet sourozenců v rodině a jejich postavení.

Rodina je společenství osob, které v malých změnách můžeme najít v každé kultuře. Její funkce a postavení ve společnosti ovšem prochází v posledních letech velkými změnami. Mezi základní problémy, které tíží dnešní rodiny, patří vysoká rozvodovost, izolovanost rodiny, špatné vazby např. s prarodiči, rodiče jsou často velmi zaneprázdněni v pracovním procesu a nemají čas ani chuť věnovat se dětem, oddalování rodičovství a tím spojená problematika neplodnosti. Děti zůstávají delší dobu v rodině. Závažným problémem je ekonomická situace v celé společnosti.

Rodina nejen v historii, ale i v současnosti má nezastupitelnou úlohu při výchově dětí, její primární funkce spočívá v ovlivňování citových vazeb, které se natrvalo zapisují do duševního života dítěte (Jedlička a kol. 2004). V poslední době se ovšem často ve školských zařízeních setkáváme s postojem rodičů, kteří své dítě skoro neznají a nechtějí spolupracovat s pedagogy na jednotném působení a nepřiměřeně své dítě ochraňují.

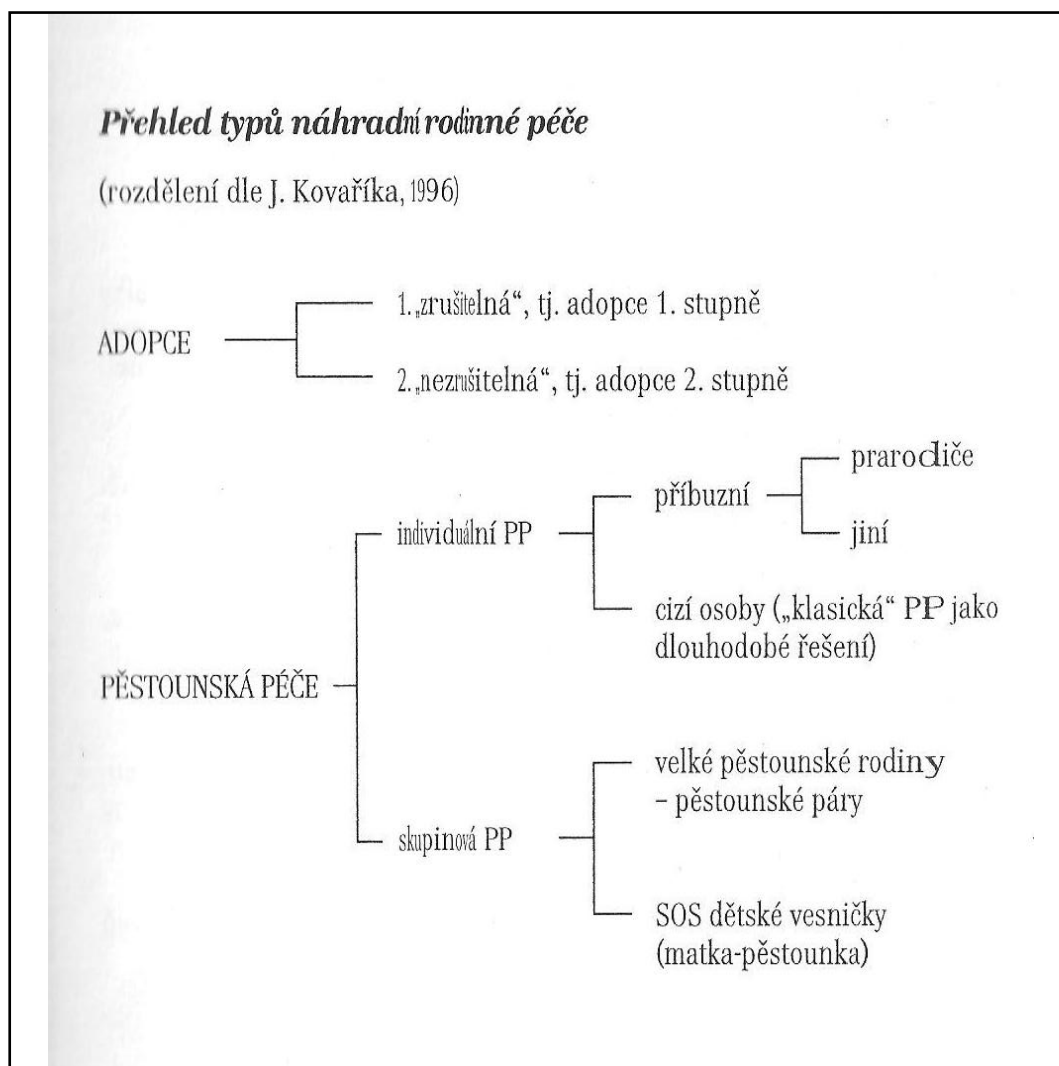
1.3 Náhradní rodinná péče

Otázka rodin, které nemohou, nebo nechtějí vychovávat vlastní děti, je v poslední době velmi aktuální.

Česká republika totiž zaujímá jedno z prvních míst v počtu dětí umístěných ve výchovných zařízeních. Tato situace je poměrně velmi složitá a vyplývá z historického hlediska, kdy v socialistickém státě bylo aktuální dávat děti do kolektivních zařízení. Dnešní trendy jsou opačné, ale díky historickému vlivu těžko řešitelné. V literatuře se setkáváme s pojmy „náhradní rodinná péče“ i „náhradní rodinná výchova“, většina autorů používá pojem náhradní rodinná péče právě ve smyslu výchovy dítěte mimo rodinu orientační, tedy takovou, do které se dítě narodilo (srov. Matějček a kol. 1999).

Náhradní výchovná péče je forma péče, kdy se rodiče nemohou starat o své děti a svěřjí je ve většině případů do ústavní péče, která trvá do dospělosti. Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě „náhradními rodiči“ v prostředí, které nejvíce odpovídá rodinnému. Tím je u nás míněno osvojení, adopce a pěstounská péče.

Přehled typů (Obr. 1) náhradní rodinné péče (Matějček a kol. 1999, s. 32)

Obr. 1. Přehled typů náhradní rodinné péče

Dalším typem náhradní rodinné výchovy je ústavní péče, která bude rozebrána v následující kapitole.

Adopce (osvojení) je forma péče o dítě přijaté za vlastní na základě rozhodnutí soudu. Manželé či jednotlivci tak přijímají opuštěné dítě za vlastní a mají k němu práva i povinnosti jako by byli jeho rodiči. Rozlišujeme dva druhy adopce. Zrušitelnou – prosté osvojení, kdy práva a povinnosti přecházejí na osvojitele, ale v rodném listě dítěte jsou uvedeni biologičtí rodiče. Tato forma adopce lze zrušit a je využívána u dětí do jednoho roku. Adopce nezrušitelná je charakterizována tím, že v rodném listě dítěte jsou uvedeni jako rodiče osvojitelé. Tato forma adopce nelze zrušit. (Matějček a kol., 1999)

Podmínky pro adopci jsou poměrně složité a nároky na náhradní rodiče značně vysoké a mohou trvat i několik let.

Podmínky pro osvojení:

- Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi.
- Dítě získává příjmení nových rodičů.
- Vztah mezi dítětem a příbuznými osvojitelů je příbuzenský.
- Osvojit lze pouze nezletilé dítě.
- Nelze osvojit dítě počaté, dosud však nenarozené.

Podmínkou osvojení je souhlas biologických rodičů nebo zákonného zástupce dítěte s osvojením. Souhlas rodičů není podle zákona podmínkou osvojení, pokud soud ve zvláštním řízení potvrdí dvouměsíční žádný zájem rodičů od narození dítěte, nebo šestiměsíční opravdový nezájem rodičů.

Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel/ka rodiče dítěte nebo jednotlivec. O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Jako společné dítě mohou osvojit pouze manželé. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl (*Adopce.com. ©2010*)

Náhradní rodinnou péči upravuje Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Pěstounská péče je forma péče o dítě v dnešní době velmi aktuální a diskutovaná. Stát chce novelizovat zákon o sociálně právní ochraně dětí tak, aby se zlepšily podmínky pro pěstounské rodiny a mohly se zrušit kojenecké ústavy pro děti do tří let věku. Uchazeči musí projít náročným vstupním posuzováním a měli by být pravidelně kontrolováni a náležitě oceněni.

„Pěstounská péče je zvláštní forma státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě se svěřuje do péče jedince nebo manželské dvojice. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech dítěte, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů, případně rozhodnutí za ně vydává soud. O svěřeni dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud.“ (Matějček a kol., 1999, s. 35)

V případě pěstounské péče se nevyklučuje styk s biologickými rodiči, náhradní rodiče musí vědět, že dítě je u nich na přechodnou dobu a je možné jeho navrácení do původní rodiny. Rozlišujeme pěstounskou péči individuální nebo skupinou. O Skupinové hovoříme v případě velkých pěstounských rodin v čele s manželi nebo matkou – pěstounkou, typické jsou SOS vesničky. Pěstouni pobírají pravidelný plat. Mezi další rozdělení může patřit péče, která je vykonávána např. prarodiči, popřípadě jinými příbuznými a pěstounská péče cizích osob.

Problematika pěstounské péče spočívá v tom, že rodina má vychovávat dítě, jehož minulost nezná, neví, jaké jsou jeho genetické dispozice. Najednou se snaží toto dítě poznat a naučit se s ním žít a spolupracovat. Pěstounská rodina může mít zádrhel v úskalí rodičovské identity, které někdy může být více, než je zdrávo. Hlavně ženy mají potřebu zachraňovat. (Matějček a kol. 1999).

Právě potřeba přemíry lásky a trpělivosti je často uváděna u pěstounů - prarodičů, kteří se snaží dítěti vynahradit nevýhodnou výchovu biologických rodičů a svoji lásku a shovívavost přehánějí. Může k tomu přispívat i jejich vyšší věk.

Cílem pěstounské péče je poskytnout dítěti prostředí, které se co nejvíce bude podobat rodinnému typu a dítě se zde bude cítit bezpečně a jeho práva a potřeby budou zachovány.

1.4 Ústavní a ochranná výchova

V naší společnosti existují případy, kdy se rodina z nějakého důvodu nemůže starat o své dítě nebo děti a nejsou vytvořené vhodné podmínky pro adopci nebo pěstounskou péči. Tehdy je nutné dítě v rámci jeho dalšího zdravého vývoje umístit do některého kolektivního výchovného zařízení. Ústavní výchova má být nařizována dětem, které nevykazují závažné poruchy chování a nedopouštějí se trestné činnosti. Ochranná výchova je určena pro děti, které spáchaly trestný čin a je nutné pro ně vytvořit podmínky pro intenzivní práci a chránit společnost před jejich chováním.

Ochranná výchova se řídí zákonem č. 218/2003 Sb. a ústavní výchova, platí podle zákona o rodině. Pokud dojde u jedné osoby ke střetu těchto výchov, má přednost ochranná výchova. (*V zájmu dítěte. Stránky o dětech v náhradní péči*)

Ústavní péče je zajišťována resortem školství, zdravotnictví a sociálních věcí. Ministerstvo školství, mládeže a sportu zajišťuje výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 18 let věku.

Patří zde diagnostické ústavy, dětské domovy a dětské domovy se školou. Dále má ve své působnosti střediska výchovné péče, která mají preventivní charakter, mají zmírňovat nebo odstraňovat příčiny vzniklých poruch a přispívat ke zdravému vývoji dítěte. Ministerstvo zdravotnictví poskytuje péči o děti do 3 let. Můžeme zde zařadit kojenecké ústavy pro děti do 1 roku a dětské domovy pro děti od 1 do 3 let. Vláda dne 4. 1. 2012 schválila strategii, jež začne do dvou let zavírat kojenecké ústavy a děti posílat pěstounům. Úředníci tak mají více pomáhat rodinám v krizi. Od roku 2014 neskončí v kojeneckém ústavu ani jedno dítě do tří let. (*iDnes, Zprávy* ©2009-2012)

Ministerstvo práce a sociálních věcí zahrnuje ústavy sociální péče pro děti handicapované, s určitým stupněm mentální retardace nebo kombinacemi různého postižení.

Ústavní výchova je nařízena rozhodnutím soudu podle zákona o rodině v občansko – právním řízení a je určena nezletilým osobám do 18 let věku, kteří vyžadují speciální přístup nebo mají určitý handicap. Uskutečňuje se podle věku dítěte ve školských nebo zdravotnických zařízeních. Ochranná výchova je uložena rozhodnutím soudu v občansko – právním řízení, spáchá-li dítě mezi 12. – 15. rokem věku čin, za který lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest. V trestním řízení se ukládá ochranná výchova mladistvému mezi 15. – 18. rokem tehdy, jestliže ochranná výchova podle rozhodnutí soudu splní svůj účel lépe než uložení trestu odnětí svobody. (Rydlo, Švardala, 2012)

Další forma starostlivosti o dítě je hostitelská péče, která je vhodná pro děti v ústavní péči. Ředitel zařízení na základě písemné žádosti a po souhlasu úřadu obce s rozšířenou působností, který je opatrovníkem dítěte, může povolit dítěti dočasný, většinou víkendový nebo prázdninový pobyt mimo zařízení u jiných osob, než jsou rodiče a příbuzní. Má-li být tato forma péče ku prospěchu dítěte, musí být poskytována odborně, dlouhodobě a s velkou citlivostí. Při této formě péče se zpravidla nepředpokládá možnost trvalého umístění do rodiny. (*Středisko náhradní rodinné péče*, ©2009-2012)

Kvapilová (2001) cituje Bakošovou, že v naší literatuře nejsou popsány speciální výchovné metody, které by vedly k účinné výchovné práci. U nás jsou vymezené tyto metody. Metody izolace, které vedou k separaci dítěte z nevhodného prostředí a připravují k odolnosti.

Ochranné a léčebné metody, zde můžeme zařadit převážně relaxační a psychoterapeutické, vedoucí k asertivnímu chování bez agrese a bázlivosti, zvyšující sebevědomí. Metody preventivní a odstraňující školní neúspěch. Tyto metody mají vytvářet vhodné vztahy k vrstevníkům, dospělým, aby ochránily dítě.

Rodina patří mezi nejpřirozenější a první prostředí, kde se dítě setkává se sociálními vztahy, normami společnosti a získává nové zkušenosti. Za každé dítě odpovídá jeho zákonný zástupce, zpravidla rodič, pokud ten ve své roli selže, je nutné dítěti zajistit jinou vhodnou formu výchovy. Ústavní péče patří mezi poslední možnosti kam dítě umístit, přednost má pěstounská a adoptivní péče.

2 LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ A ORGANIZACE ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY

System ústavní a ochranné výchovy je relativně komplikovanou soustavou institucí a orgánů, které se podílejí na výchově dětí mimo rodinu. System je specifický tím, že na něj působí zevnitř i zvnějšku mnoho často protikladných vlivů. V následujícím textu je zachycen současný stav uspořádání systému a jeho legislativní zakotvení.

2.1 Současná legislativa v oblasti ústavní a ochranné výchovy

Mezi základní prameny práva, kterými je vázána i oblast ústavní a ochranné výchovy, patří **Ústava České republiky** (ze dne 16. prosince 1992, Ústavní zákon č. 1, ve znění pozdějších novel) a **Listina základních práv a svobod** (ze dne 16. prosince 1992, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění pozdějších novel)

Česká republika v roce 1993 přijala mezinárodní dokument - **Úmluvu o právech dítěte**, kde stanoví, že oba rodiče mají prvotní společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Smluvní strany se shodují, že pokud rodina ve výchově selhává a ohrožuje zdravý vývoj dítěte, činí stát všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dítěte, aby bylo chráněno před všemi formami nevhodného zacházení. (Úmluva o právech dítěte)

Vzájemná práva a povinnosti rodiny vymezuje **Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.**, ve kterém se také upřesňují podmínky, kdy je možné nařídit ústavní výchovu.

Základním dokumentem, který vymezuje činnost a právní rámec školských zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu, je **Zákon č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Hlavním účelem tohoto zákona je:

- Zajistit, aby byly dodržovány základní práva každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána;
- vytvářet podmínky pro podporu sebedůvěry dítěte, rozvíjet citovou stránku osobnosti a umožnit aktivní účast dítěte ve společnosti;

- zajišťovat nezletilé osobě náhradní výchovnou péči v zájmu jejího zdravého vývoje, řádnou výchovu a vzdělání, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let;
- předcházet ve školských zařízeních vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte (Černíková, 2008).

Zákon č. 383/2005 Sb., který novelizuje zákon č. 109/2002 Sb., kde došlo k výraznému odlišení režimů ústavní a ochranné výchovy mimo jiné tak, že byl zpřísněn režim pobytu osob s uloženou ochranou výchovou (stavebně technické prostředky, audiovizuální systémy pro omezení útěku a kontrolu bezpečnosti dětí, zaměstnanců a svěřeného majetku (Zeman, 2009). Mimo jiné je v tomto zákoně uvedeno, že v zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s uloženou ochrannou výchovou, mohou být používány speciální stavebně technické prostředky k zabránění útěku těchto dětí. Na základě rozhodnutí ředitele zařízení je dále možné v těchto zařízeních za účelem zajištění bezpečnosti dětí, zaměstnaných osob a svěřeného majetku využívat audiovizuální systémy. Tyto audiovizuální systémy je možné využívat: pro kontrolu okolí budovy či více budov na jednom ohraničeném pozemku, pro kontrolu vnitřních prostor zařízení, kam nemají děti přístup, pro kontrolu chodeb, místností určených pro zaměstnance zařízení a oddělené místnosti. Plány pro využívání audiovizuální techniky včetně rozmístění sledovacích bodů v zařízeních a dále plány rozmístění speciálních stavebně technických prostředků v zařízeních a jejich jednotlivé druhy schvaluje ministerstvo a o umístění a způsobu využívání audiovizuální techniky musí být ředitelem zařízení předem informovány všechny děti umístěné v zařízení a všichni zaměstnanci zařízení. V tomto zákoně je také uvedeno, že se osoby, které jsou umístovány do výchovných školských zařízení, nazývají **děti**, což je věková skupina 15 – 18 let, v případě výjimky již od 12 let nebo až do věku 19 let. Dříve býval rozšířený termín svěřenci, někdy též klienti. S termínem svěřenci se často setkáváme i dnes.

Vyhláška 438/2006 Sb., výkon ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních, upravuje a novelizuje podrobnosti v zákoně č. 109/2002 Sb. Tato vyhláška upravuje obsah a rozsah činností těchto školských zařízení, jejich organizaci a kritéria pro zařazování dětí.

Tato vyhláška v §10 odst. 1, 2, 3 definuje děti se závažnými poruchami chování: jsou to děti, které jsou v důsledku svého psychického oslabení závažně ohroženy ve svém vývoji, děti s poruchami pozornosti a soustředění, doprovázenými hyperaktivitou, které není možné zvládat běžnými metodami a výchovnými postupy, nebo děti experimentující s návykovými látkami nebo drogově závislé. V § 11 této vyhlášky jsou dále definovány děti s extrémními poruchami chování: jsou to děti, které jsou opakovaně nedovoleně na útěku a dopouštějí se jednání, které má znaky trestné činnosti – současně jsou to děti, které v dané situaci není možné zvládnout výchovnými postupy, organizací a prostředky používanými v běžných zařízeních, děti u nichž jsou násilné projevy spojeny s náznaky duševních poruch, sexuálních úchylek, kterým byla uložena ochranná výchova, děti, kterým soud uložil ochrannou výchovu, přestože jsou trestně odpovědné, ale z osobnostních či výchovných důvodů je vhodné dokončit v daném zařízení započatý proces výchovných a sociálních změn. (Vojtová, 2010)

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, tento zákon zajišťuje ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu jeho oprávněných zájmů a vymezuje činnosti při působení institucí zajišťujících obnovení narušených funkcí rodiny. Věnována je pozornost dětem, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Sociálně právní ochrana se zaměřuje také na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly provinění nebo čin jinak trestný, opakovaně se dopouštějí útěků od rodičů. Jsou zde také uvedeny postupy při předání dítěte soudem určenému zařízení, způsob, jakým je sledován výkon ústavní a ochranné výchovy, povinnosti ústavních zařízení. Tento zákon také upřesňuje další podmínky ústavní a ochranné výchovy dítěte.

Další právní normy, které se vážnějším způsobem dotýkají ústavní a ochranné výchovy:

- **Zákon č. 99/1963 Sb.**, ve znění novel, občanský soudní řád
- **Zákon č. 218/2003 Sb.**, ve znění novel, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- **Zákon č. 40/2009 Sb.**, ve znění novel, trestní zákoník

2.2 Organizace ústavní a ochranné výchovy

Odnětí dítěte z rodinného prostředí a jeho následné umístění do nového výchovného prostředí je pokaždé závažným zásahem do jeho života. Vždy je nezbytná odborná rodinná anamnéza a analýza příčin sociálního selhání, neboť v řadě případů dochází u nezletilých k tak závažnému narušení podmínek a výsledků výchovy, že je nezbytné zajistit péči o tyto děti a mladistvé v plném rozsahu mimo jejich rodinné prostředí. Resort ministerstva školství zajišťuje, že těmto dětem je poskytnuta všestranná výchovná a výchovně vzdělávací, materiální a sociální péče prostřednictvím školských výchovných zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. (Černíková, 2008)

Do školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy mohou být děti umístěny pouze na základě pravomocného rozhodnutí soudu. Vedle tohoto rozhodnutí soudu je k umístění nutné rozhodnutí příslušného diagnostického ústavu.

2.3 Předběžné opatření

Predběžné opatření nařizuje soud podle Občanského soudního řádu v případech, kdy je třeba, aby zatímně byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. V § 76a Občanského soudního řádu je uvedeno: „Ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo na nezbytně nutnou dobu umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“ Tímto prostředím může být např. umístění u jednoho z rodičů nebo ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy.

2.4 Ústavní výchova

Ústavní výchova je institutem rodinného práva. Jde o výchovné opatření ukládané podle § 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Soud v občanskoprávním řízení, na základě podání návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, může nařídít ústavní výchovu, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena, nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídít ústavní výchovu i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela.

Ústavní výchova může být nařízena jen u nezletilého dítěte (do 18 let věku). Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až do devatenácti let věku jedince, a to zejména v zájmu dokončení vzdělání. Zrušena může být kdykoliv na základě žádosti zákonných zástupců, pokud splnila svůj výchovný účel, anebo pominuly důvody, pro které byla nařízena.

2.5 Ochranná výchova

Ochranná výchova je ochranným opatřením podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Pro účely tohoto zákona jsou zde také definovány pojmy- **mladiství**, tj. osoby starší 15. let, ale mladší 18. let, **děti**, tj. osoby, které nedovršily 15 let (tyto osoby nejsou trestně odpovědné). V případě, že se dopustí mladiství (15-18 let) trestného činu (jednání, které je uvedeno v trestním zákoníku a je za trestný čin označeno), je pro toto jednání používán termín- **provinění**. V případě, že se takového jednání dopustí dítě (do 15 let), je pro toto jednání používán termín **čin jinak trestný**. Ochranná výchova se ukládá do 18 let věku jedince, může však být, stejně jako u ústavní výchovy, prodloužena do 19 let. Ochranná výchova může být soudem ukončena i před dosažením zletilosti a to v případech, kdy splnila svůj účel.

Ochranné opatření plní různou úlohu u jednotlivých skupin mládeže (děti + mladiství). Z hlediska funkce ochranné výchovy můžeme vymezit v zásadě tři skupiny osob:

V první řadě jsou to mladiství. Tyto osoby jsou trestně odpovědné, byť je trestnost jejich činů posuzována mírněji než u dospělých. Ochranná výchova v jejich případě hraje roli alternativy, odklonu od uložení trestního opatření, kdy soudce na základě své úvahy může upustit od uložení trestního opatření a spokojit se s opatřením ochranným.

Druhou skupinu tvoří děti, které spáchaly čin jinak trestný, za nějž trestní zákoník umožňuje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání tohoto protiprávního činu dovršily dvanáctý rok svého věku. U pachatelů takto vymezených činů je stanovena povinnost soudu pro mládež ochranné opatření v podobě ochranné výchovy uložit.

Ochranná výchova u těchto pachatelů slouží nejen jako prostředek individuální prevence, ale rovněž, a to pro nemožnost uložení trestu odnětí svobody, musí plnit i funkci ochrany společnosti.

Třetí skupinu reprezentují děti, které spáchaly čin jinak trestný a povaha spáchaného činu a nezbytnost zajištění jejich řádné výchovy nutně vyžaduje uložení ochranné výchovy. U těchto dětí je na zvážení soudu, zda čin, který spáchaly, a jejich osobní poměry nenabízejí jiné východisko než uložení ochranné výchovy, přičemž i zde, stejně jako u skupiny předchozí, musí soudce zvažovat aspekt ochrany společnosti. (Kurelová M., Sekera O., Kubíčková H., 2008)

2.5.1 Přeměna ústavní a ochranné výchovy

Soud pro mládež může v případě, kdy lze očekávat, že převýchova mladistvého pokročila do té míry, že se mladistvý bude i bez omezení, která jsou daná ochrannou výchovou, řádně chovat a pracovat, přeměnit ochrannou výchovu v ústavní. Popřípadě může podmíněně umístit mladistvého mimo výchovné zařízení. A to i v případě, že nepominuly všechny důvody pro uložení ochranné výchovy. Přitom může mladistvému uložit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření. Nesplní-li mladistvý očekávání, ohledně jeho dobrého chování, může soud pro mládež přeměnit ústavní výchovu zpět na ochrannou výchovu. Obdobně postupuje soud při přeměně ústavní výchovy na ochrannou výchovu. (§ 23 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

3 RESOCIALIZACE, ETOPEDIE A SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Pokud hovoříme o převýchově, je v prvním případě nutné jedince vyjmout z nevhodného prostředí a umístit ho do speciálního výchovného zařízení. Problematice výchovy jedinců v ústavní péči se věnuje etopedie a resocializační pedagogika. Cílem převýchovy je najít vhodné metody a formy práce, jak pomoci narušeným osobám najít cestu zpátky k nápravě, k respektování norem společnosti.

„Mluvíme-li o resocializační pedagogice, máme na mysli vědu zabývající se tím druhem výchovné činnosti, kterou je možno označit jako resocializační výchovu. Z toho vyplývá, že předkládané pojetí resocializační pedagogiky závisí na přijetí definujících určení, která vymezují význam takových termínů jako: věda, výchovná skutečnost, resocializační výchova.“ (Czapów, Jedlewski, 1981, s. 8)

„Etopedie je jeden z vědních oborů sociální pedagogiky. Zabývá se výchovou, převýchovou, vzděláním a zkoumáním dětí a mládeže sociálně narušené (tj. obtížně vychovatelné). Sociální narušenost se vyznačuje takovými poruchami chování především v mravní sféře, které se nadejí zvládnout běžnými pedagogickými prostředky a vyžadují proto speciální převýchovnou péči – zařízení ústavní a ochranné výchovy“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 61).

Pojmy převýchova a resocializace bývají v literatuře většinou používány jako synonyma a jsou chápány obdobně. Např. Czapów a Jedlewski (1981, str. 36) uvádí: *„Můžeme tedy říci, že resocializační pedagogika se zabývá odstraňováním relativně trvalých zaměření vychovávaného jedince, tvořící výchovné obtíže, čímž ovlivňuje utváření postojů jako složek osobnosti.“*

(Slomek 2006, str. 15) definuje převýchovný proces jako: *„...pedagogickou činnost, zaměřenou na postupné odstraňování poruch chování, tlumení projevů defektivy u obtížně vychovatelných jedinců. Je to proces záměrný, cílený, řízený.“*

Průcha (2006) hovoří o etopedii jako o subdisciplíně speciální pedagogiky, která se věnuje edukaci a reedukaci a zkoumání mládeže sociálně narušené, obtížně vychovatelné s deficitem v oblasti sociálních styků. Slovo etopedie pochází z řeckého ethos, což je mrav a paideia výchova.

Sociální narušenost je nazývána také obtížná vychovatelnost a vyznačuje se poruchami chování, které se nedají zvládnout běžnými pedagogickými prostředky a vyžadují proto zvláštní výchovnou péči. Sociální narušenost může přecházet v delikvenci mládeže, popř. kriminalitu. (Sovák, 1986)

Předmětem etopedie jako vědy jsou otázky ovlivňování a formování jedince s poruchami chování, předcházení vzniku defektu, proč a kdy vzniká mravní narušenost, ochranou před vznikem možných podmínek, systémem školských institucí v dané sféře, oborem a vědními disciplínami a spoluprací s různými institucemi. (Slomek, 2006)

Výchovné metody používané v resocializačním působení vycházejí z pedagogických metod, i když hodně pedagogů zastávalo názor, že pokud resocializační pedagogika spadá pod speciální pedagogiku, měly by tomu odpovídat i speciální metody. Nejobecnější rozdělení metod uvádí Stankowski (2003):

Přímý výchovný vliv zahrnuje přesvědčování, osobní příklad, vyjadřování souhlasu a nesouhlasu, zavádění sebevýchovy, nácvik správné komunikace.

Nepřímý výchovný vliv obsahuje skupinu metod situačního vlivu, pozitivního a negativního posílení, uvědomování si důsledků chování.

Metody samosprávy vychovávaných jedinců, tyto metody v praxi naráží na mnoho překážek, a proto se častěji zavádějí do praxe prvky samosprávy výchovných skupin s formální organizační strukturou.

Převýchovný proces (Slomek, 2006) pracuje s jedinci, u kterých je nutné počítat s menším nebo větším odporem, nesouhlasem a zatvzlostí. Reakce na resocializační program je výrazně individuální, závisí na věku a stupni narušení, druhu postižení, etiologie poruch chování a akceptace výchovných stimulů. Cílem nápravy je přijímat nabízené a postupně tyto normy převzít za své. Převýchova má charakter dlouhodobosti, je to nepřetržitá práce, kde je nutné respektovat dva aspekty přímého působení.

Strategie působení – stanovení klíčových bodů, ujasnění požadavků směřující ke změně, velmi dobrá znalost a informovanost o jedinci. Postup převýchovný – cíl je ve strategii a je realizován v etapách, tento postup má charakterizovat prostor potřebný pro trénink samostatnosti.

„Převýchovný proces definujeme jako pedagogickou činnost, zaměřenou na postupné odstraňování poruch chování, tlumení projevu defektivy u obtížně vychovatelných jedinců. Je to proces záměrný, cílený, řízený. Má své zákonitosti, své prostředky, formy a metody. Obvykle začíná eliminací (odstraňováním) patologických vlivů = vyjmutím z původního (nevhodného) prostředí.“ (Slomek, 2006, s. 15)

Převýchovný proces má tři etapy. Na začátku je důležité důkladné seznámení jedince s požadavky, jde o jakousi adaptační fázi. Druhá etapa se zaměřuje na realizaci požadavků v praktické činnosti, je nutné uplatňování individuálního přístupu. Poslední fáze se rovná přijetí požadavků svěřencem. Mezi prostředky můžeme zařadit hru, práci, režim a prostředí.

Metody práce v resocializačním procesu podle Stankowskího (2003) jsou: přesvědčování, tato technika předpokládá bezprostřední vliv vychovatele a hlavně jeho slovní argumentace. Metoda je účinná tehdy, kdy vychovatel naváže pozitivní interakci s vychovávaným jedincem, což je velmi obtížné. Aby přesvědčování mělo význam, je nutné poznat jedince, jeho myšlení, zkušenosti, pochybnosti, zájmy a potřeby.

Do skupiny metod pozitivních příkladů patří organizování zkušeností, působení na disciplínu a osobní příklad vychovatele, který svými činy povzbuzuje mládež k správnému jednání. Metoda situační využívá výchovný význam konkrétní situace a skutečnosti. Účinnost této metody je velmi vysoká, poněvadž očekávané chování je výsledkem přirozených výchovných situací.

Psychodrama jako resocializační metoda je spojena s analyzováním chování člověka s cílem odhalit skrytá trápení a obtíže v osobní sféře. Může být využita jako metoda formování přesvědčení, postojů a zálib v resocializační práci (Slomek, 2006) popisuje tyto metody:

- reedukace
- kompenzace
- rehabilitace
- aplikace psychoterapeutických přístupů
- prevence

Reedukací rozumíme v etopedii odstraňování negativních jevů, cílem je plná resocializace.

Kompenzací chápeme nahrazování původního patologického prostředí, odstranění citové chudosti, přeměna sociálně patologické činnosti.

Rehabilitace je charakterizována působením na celou osobnost. Hlavním cílem je vyhledávání optimálního pracovního zařazení.

Aplikace psychoterapeutických přístupů, se využívá především individuální kontakt, který zahrnuje domluvu, rozhovor, sugesci, hru, cvičení a práci.

Prevenčí rozumíme předcházení poruch chování, včasné odhalování možností vzniku problému.

Převýchovný proces v etopedických zařízeních je velmi zdlouhavý a složitý postup, který ne vždy má kladný výsledek. Někdy je obtížné odstranit problémy, které jedince trápí delší dobu a on nemá snahu zlepšit svoje chování.

3.1.1 Historie náhradní výchovy

Postižený jedinec nebo jedinci odlišující se od normálu patřili ke každé společnosti a historické době, jedině, čím se společnost odlišovala, byl postoj k těmto abnormalitám.

„V jedné z povídek Jacka Londona se líčí, jak na dalekém severu odcházeli kmen hledat nová loviště. Starého a slepého muže posadili k ohništi, ponechali mu zásobu potravy a dřeva. Stařec věděl, že až mu oheň dohoří, přijdou vlci a konec života.

A když se ho syn při loučení ptal: „*Je to tak správné otče?*“ – odpověděl: „*Tak je to po našem zákonu.*“ (Sovák, 1986, s. 54)

Důležité je diagnostikovat normu lidského chování, od stanovené normy je potom už jednoduché vymezit kritéria abnormality. Obecně můžeme říci, že norma je pravidlo pro posouzení určitého jevu. Vágnerová (1999) uvádí, že není jednoduché stanovit normu, ta může být chápána jako statistická, funkční nebo sociokulturní. Hranice mezi normou a abnormalitou představuje jakési kontinuum. Vymezení závisí na aktuální úrovni dané společnosti, může se vyvíjet v čase a nemá definitivní platnost.

V podstatě můžeme říci, že existují tři koncepce normality. Normalita jako duševní zdraví, záporné vymezení se soustřeďuje na patologii, pozitivní na prevenci.

Normalita jako optimální stav, zde je nutno upozornit na nejednotnost v názorech na lidské životní optimum. Normalita jako nekonečný proces k seberealizaci, je chápána jako nekonečný proces k seberealizaci jedince. (Mühlpachr, 2001)

U primitivních kmenů bylo vyloučení slabých jedinců otázkou zatěžující životaschopnost kmene, proto museli být slabé a nemocné osoby opuštěny nebo zabity. Ještě v 11. století bylo obyvatelům Islandu povoleno usmrtit defektní novorozence. Slabé děti byly vybíjeny i proto, aby se netříštil majetek rodiny a stát se chránil proti přelidnění. V římských zákonech bylo ustanoveno, že otec má právo zabít narozené defektní dítě. První zárodky veřejné péče o defektní jedince najdeme u Egyptanů, kde např. každý defektní získal vhodné zaměstnání. Nové etické názory přineslo křesťanství, kde kostely měly právo azylu a státem povoleno pečovat o potřebné a slabé. V období renesance se začíná měnit pojetí charity a přichází myšlenky humanismu. Sovák (1986) přináší souhrn historického přehledu vývojových stádií péče o defektní osoby:

- Stádium represivní: společnost postižené vyvrhuje, zbavuje se jich
- Stádium zotročování: postižení jsou využíváni jako otroci
- Stádium charitativní: uplatňování křesťanských prvků
- Stadium renesančního humanismu: hledání lidského poměru k postiženým
- Stadium rehabilitační: péče defektním osobám je věnována z důvodů ekonomických
- Stádium socializační: v duchu socialistického myšlení má být postižený prostřednictvím rehabilitace uschopňován k práci a životu ve společnosti
- Stádium prevenční: snaha o předcházení efektivity

V průběhu historie můžeme sledovat vývoj péče o jedince s poruchami chování v rámci třech výchovných systémů. Tradiční systém, který byl založen na izolaci chovanců v celách, na zákazu vzájemné komunikace.

Rodinné výchovné systémy vznikají v 19. století a duchovním otcem je J. H. Pestalozzi. Chtěl výchovu pro všechny a tvrdil, že výchova odkryje zárodky dobra. Založil ústav v Yverdonu, kde uplatňoval výchovu jako v průměrné rodině.

Systemy s vnitřní sociální strukturou, jedním z hlavních představitelů je A. S. Makarenko, který vybudoval v roce 1920 kolonii pro mladistvé provinilce. Mezi jeho základní principy patří humanismus, pedagogický optimismus, vliv skupiny a samospráva.

„Postižení, nemoc, slabost všeho druhu jsou nejen protipóly ne – postižení, zdraví a síly, ale ve své komplementaritě jsou součástí lidského údělu stejně jako narození a smrt.“ (Mühlpachr, 2001) Péče o postižené osoby odráží nejen historické období, ale i zájmy vládnoucí třídy a ekonomickou vyspělost dané společnosti.

V českých zemích vznikají první spolky, které působí na poli převýchovy ve 40. letech 19. století. Významným představitel je Alois Zikmund, který provedl třídění na mládež mravně ohroženou (špatný vliv prostředí), mládež mravně narušenou (chápal jako vybočení) a mládež mravně vadnou (žebráci, povaleči). První nalezince a sirotčince v českých zemích se objevili po třicetileté válce, kdy přibýlo mnoho sirotků. V roce 1868 byl přijat rakouskou – uherský zákon o chudinství, který nařizoval obcím starat se o sirotky. Na počátku 20. století je zřízen císařem Františkem Josefem první fond na podporu chudých rodin a osiřelých dětí. Stát začíná přebírat odpovědnost za zaopatření opuštěných dětí. Po roce 1918 vznikají instituce okresní péče o mládež. V období 1. republiky byl systém sociální péče o opuštěné děti na vysoké úrovni. V této době existovalo 24 okresních sirotčinců a 60 dětských domovů. (Matějček, 1999)

Po 2. světové válce jsou spolky pečující o mravně narušenou mládež rušeny a dochází k rozvoji speciální pedagogiky, včetně etopedie a péči přebírá stát zákonem č. 48/1949 Sb. (Slomek, 2006)

V 50. letech dvacátého století dochází k velkému rozmachu tzv. kolektivních zařízení, což je způsobeno zejména zrušením pěstounské péče, která je komunistickým režimem považována za přežitek, který vychovává děti k egoismu a individualismu. Všechny děti z pěstounské péče byly umístěny do dětských domovů. Na nátlak pedagogů, psychologů, psychiatrů a dalších odborníků schválen nový zákon o rodině č. 94/1963 Sb., o rodině, který, mimo jiné, umožňoval obnovení pěstounské péče.

Po roce 1989 se změnou politického uspořádání u nás otevřela možnost zakládat nestátní sociální a zdravotní ústavy.

Rozdíly v atmosféře státních a nestátních zařízení komentuje Matoušek (1999, str. 51):

„V nestátních ústavech panuje nebo aspoň doznívá zakladatelské nadšení.“

V jejich čele stojí výrazné osobnosti schopné získávat prostředky a kvalitní personál. Ve většině státních ústavů je nálada skleslá, čeká se na rozhodnutí ústředních státních orgánů, ... Vedoucí některých státních zařízení již (ale) vědí, že naději na prosperitu mají jen tehdy, když se budou chovat jako zařízení nestátní, ač jsou ústavem státním.“

V dnešní době se ústavy zmenšují a s tím i počet klientů v jednotlivých zařízeních, což přispívá „rodinnějšímu“ prostředí, které by chybějící rodinu mohlo alespoň z části nahradit. Samozřejmě v mezích ústavní péče. Ústavy se rovněž snaží daleko více otvírat okolí. Dříve působily spíše uzavřeným dojmem. Dnes směřuje snaha co nejvíce začlenit klienty do normálního života, aby byli více připraveni na život po opuštění ústavu.

3.1.2 Školská zařízení pro výkon ochranné a ústavní výchovy

Pokud se rodiče nemohou starat o své dítě a toto je ohroženo na vývoji je nutné rozhodnutím soudu dítě přemístit do některého výchovného zařízení, kde bude o něho postaráno. Tyto speciální zařízení jsou zaměřené na výchovu, diagnostiku a reedukaci.

„Zákon č. 109/2002 Sb. a jeho novela č. 383/2005 Sb. v základní preambuli stanoví, že školskými zařízeními jsou dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy v další diferenciaci. Školskými zařízeními pro plnění diagnostických úkolů při výkonu ústavní či ochranné výchovy a předběžného opatření jsou diagnostické ústavy.“
(Slomek, 2006, s. 22)

Tato zařízení poskytují péči dětem s nařízenou ústavní výchovou a nebo uloženou ochrannou výchovou a rovněž dětem, u kterých bylo nařízeno předběžné opatření. Mohou poskytovat i péči dětem, které nejsou občany tohoto státu, ale splňují podmínky daného zákona. Dětem je poskytováno plné zaopatření:

- Strava, ubytování, ošacení
- Učební potřeby a pomůcky
- Úhrada nezbytných nákladů na vzdělání
- Úhrada nákladu na zdravotní péči
- Kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení
- Úhrada dopravy do školského zařízení (Slomek, 2006)

Náhradní výchova je pro děti stanovena tehdy, když rodina přestane plnit svoji funkci, důvodem může být smrt rodičů, nízká mravní a intelektuální úroveň rodičů, alkoholismus nebo toxikománie. (Kvapilová, 2001)

Náhradní výchovná zařízení mohou být diferencována podle věku, mentálnosti úrovně, zdravotního postižení, stupně obtížnosti výchovy nebo podle pohlaví svěřenců. Zařízení má právo zakládat Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy i jiná právnická osoba nebo fyzická osoba s výjimkou diagnostických ústavů. (Pilař, 2004)

Do těchto zařízení mohou být umísťovány i děti s mentálním, tělesným nebo smyslovým postižením, u nichž byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova a jejich stupeň zdravotního postižení neodpovídá zařazení do speciálního zdravotnického zařízení. Pro tyto děti jsou potom zajištěny vhodné podmínky pro denní režim a vybavenost. Dále jsou vytvářeny podmínky pro náboženskou výchovu, popřípadě na udržování náboženských zvyklostí. (Slomek, 2006)

Tab. 1. Zařízení pro výkon ústavní- ochranné výchovy stav k 31. 10. 2010

Zařízení	Počet ústavů	Počet dětí
<i>Dětský domov</i>	150	4 628
<i>Dětský domov se školou</i>	31	760
<i>Výchovný ústav</i>	33	1 445
<i>Diagnostický ústav</i>	14	564
Celkem	228	7 397

(Český statistický úřad, ©2012)

Pro dítě, které je do takového zařízení umístěno, je to velká životní změna a je nutné vytvořit vhodné podmínky pro jeho adaptaci, při převýchovném procesu hraje velkou roli věk a stupeň narušenosti. Počet dětí umístěných v ústavní péči neustále roste. Dle údajů Českého statistického úřadu v roce 2004 bylo v ústavní péči umístěno celkem 6 354 dětí.

3.1.3 Diagnostický ústav

Mezi první stupeň, kterým musí projít každý narušený jedinec, jsou diagnostické ústavy. Do diagnostického ústavu jsou přijímány jedinci na základě soudního rozhodnutí nebo žádosti rodičů, popř. zákonných zástupců z určité spádové oblasti.

Tyto ústavy jsou rozděleny podle věku dětí na dětské diagnostické ústavy, ty pečují o děti s povinnou školní docházkou a diagnostické ústavy pro mládež, která má ukončenou povinnou školní docházku. Důvody k přijetí jsou sociální nebo výchovné, děti přicházejí buď z terénu, mohou být přijaty k vyšetření z jiných školských zařízení, kde měly problémy, nejčastěji z dětských domovů, nebo zvláštních škol internátních. Při dětském diagnostickém ústavu jsou zřízeny školy, které zajišťují vzdělávání podle platných vzdělávacích programů. Po ukončení pobytu se mohou vrátit domů, nebo jsou umístěny do kolektivních zařízení podle závěrů diagnostického vyšetření. (Pipeková, 1998)

Slomek (2006) popisuje tyto úkoly diagnostického ústavu:

- Diagnostické – vyšetření formou pedagogických a psychologických činností
- Vzdělávací – zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností
- Terapeutické – tyto činnosti směřují k nápravě v oblasti sociálních vztahů a chování
- Výchovné a sociální – vztahují se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci
- Organizační – souvisí s rozmíst'ováním dětí do dalších výchovných zařízení
- Koordinační – sjednocení odborných postupů, spolupráce s dalšími zařízeními

Diagnostické ústavy zpracovávají komplexní diagnostickou zprávu s návrhem dalšího postupu a umístění dítěte do výchovného zařízení. Pobyt dítěte zde zpravidla trvá 8 týdnů. O přemístění svěřence rozhoduje pouze diagnostický ústav, jeho snahou je najít dítěti zařízení co nejbližší bydliště osob odpovědných za jeho výchovu, pokud tím není ohrožen mravní vývoj jedince. Diagnostický ústav tak poskytuje azyl dětem na útěku z jiných zařízení, toto zařízení je povinné si dítě převzít do dvou dnů od oznámení.

Spolu se svěřencem předá diagnostický ústav výchovnému ústavu návrh individuálního výchovného plánu, který je zařízením doplňován a ověřován příslušným vychovatelem v půlročních intervalech. Diagnostický ústav se člení na pracoviště: diagnostické, výchovně vzdělávací, sociální práce a záchytné.

Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, která má čtyři až šest svěřenců. V rámci svého oboru může diagnostický ústav působit také preventivní činností ve svém okolí. Pilař (2004) popisuje úkoly, které diagnostický ústav plní: diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické, organizační, metodické a koncepční.

Diagnostický ústav má nezastupitelný a rozhodující význam při zařazování jedinců do jednotlivých výchovných zařízení.

3.1.4 Dětský domov, dětský domov se školou

V případě dětí z dětských domovů je nutné pomoci dětem, které se z nejrůznějších důvodů ocitly bez vlastní rodiny, domova, zázemí, jistoty a jejich dalším vývoje je pověřen stát. Obecně můžeme říci, že dětské domovy jsou zařízení, která mají nahradit nefungující rodinné prostředí a zajistit dítěti jeho kvalitní všestranný vývoj. Do dětských domovů jsou přijímány děti, kterým není z různých důvodů umožněna adopce nebo pěstounská péče.

Do dětského domova jsou přijímány děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování a vzdělávají se ve školách, které nejsou součástí domova. Zpravidla jsou zde umístěovány děti od 3 do 18 let věku, rovněž se zde nachází místo i pro nezletilé matky s jejich dětmi. Dětský domov se školou se stará o děti, které mají nařízenou ústavní výchovu, mají-li závažné poruchy chování a vyžadují výchovně léčebnou péči, dále pro děti s uloženou ochrannou výchovou a pro nezletilé matky s jejich dětmi. Do dětského domova se školou spadají děti od 6 let do ukončení školní docházky, po ukončení docházky se buď dále vzdělávají na střední škole mimo domov, nebo uzavřou pracovní právní vztah, v záporném případě je dítě přeřazeno do výchovného ústavu. (Slomek, 2006)

Dětský domov patří do systému školských zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou, které jsou po tělesné a duševní stránce zdravé a důvody jejich přijetí jsou většinou sociální. Děti navštěvují školu v místě bydliště, popřípadě dojíždějí nebo jsou přes týden na internátě.

Dětské domovy dělíme:

Dětské domovy rodinné – u dětí, které zde pobývají, se předpokládá dlouhodobý pobyt. Je určen pro děti od 3 do 18 let věku, v domově však mohou zůstat až do ukončení svého vzdělávání, včetně ukončení vysokoškolského studia. Organizační jednotkou je rodinná buňka, která má své vlastní prostory, pedagogové jsou oslovováni tety a strýcové.

Sourozenci spadají do jedné buňky, skupinu tvoří 8 až 10 dětí, podmínkou je vytvořit prostředí co nejvíce odpovídající rodině.

Dětské domovy internátní – jsou určeny pro děti, u kterých se předpokládá kratší doba pobytu v domově. Přijímány jsou děti ve věku školní docházky, výjimečně mladší, základní jednotkou je skupina do 15 dětí.(Pipeková, 1998)

S nástupem dítěte do dětského domova vznikají podle Bakošové (1994) dva základní typy problémů:

- odloučením dětí od rodičů, kteří je zanedbávají, se uvolňuje emocionální pouto a rodiče si odvykají od svých povinností a mají pocit, že dětský domov se o jejich dítě ve všem postará
- pobyt v dětském domově odstraňuje nedostatky v prostředí, kde dítě vyrůstalo, ale způsobuje dítěti problémy v emocionální oblasti, které jsou charakteristické pro osiřelé dítě

Velkým problémem klientů v dětských domovech je nedostatek praktických zkušeností a dovedností, které dítě vyrůstající v normální rodině získává zcela automaticky. Jedná se obecně o základní povědomí o chodu a provozu domácnosti. Můžeme zde zařadit hospodaření s finančními prostředky, nakupování, příprava jídla. Tyto jednoduché dovednosti mohou svěřencům dětských domovů v praktickém životě chybět a způsobit jim určitý handicap.

3.1.5 Výchovný ústav

Výchovné ústavy plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální vůči dětem, u kterých se projevují poruchy chování. Děti zde bývají umíst'ovány na základě soudem nařízené ústavní výchovy, soudem uložené ochranné výchovy nebo na základě soudem nařízeného předběžného opatření. Jak uvádí Pipeková et al. (2006), děti bývají do výchovných ústavů umíst'ovány zejména z důvodů:

- když rodiče nejsou schopní z různých důvodů zajistit podmínky pro zdárný vývoj jejich dítěte v rodině;
- když porucha chování je takového stupně a intenzity, že ohrožuje řádný vývoj dítěte, kdy v důsledku poruchy chování dítě porušuje zákonné normy a jeho chování by bylo v případě jeho trestné odpovědnosti posuzováno jako trestný čin;

- když v důsledku poruchy chování dítě porušuje zákonné normy a je již trestně odpovědné a ústavní nebo ochranná výchova je mu nařízena jako alternativní trest;
- když v důsledku poruchy chování dítě mezi 12–15 rokem porušuje zákonné normy způsobem, za který by byl uložen dospělému výjimečný trest.

Děti bývají rozdělovány do výchovných ústavů na základě rozhodnutí diagnostických ústavů, které rozhodují na základě určené diagnózy s přihlédnutím, pro jaký studijní obor se dítě rozhodlo, a z hlediska jeho dostupnosti v některém školském zařízení. Výchovné ústavy pečují o jedince, zpravidla starší 10 let, s vážnými poruchami chování, kterým byl nařízen výkon ochranné výchovy. Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, která čítá 5 až 8 svěřenců. Ve skupině mohou být klienti různého pohlaví a věku podle postižení nebo obtížnosti výchovného působení. (Pilař, 2004)

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Výchovný ústav plní především úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Výchovné ústavy zpravidla pracují odděleně pro děti s ústavní a ochrannou výchovou. (Slomek, 2006) Výchovné ústavy jsou základním kamenem v převýchovném procesu, rozdělují se podle věku, pohlaví a stupně mravního narušení. Každý ústav má vlastní školu přímo v zařízení a pracuje zde tým odborných pracovníků.

Matoušek (2003) uvádí nejčastější kritéria, která vedou kurátory pro děti a mládež k návrhu na uložení ústavní výchovy:

- Protiprávní jednání (přestupky a trestné činy)
- Začínající závislost na alkoholu, drogách, automatech
- Nerespektování rodičů
- Útěky z domova a zahálčivý způsob života
- Sexuální promiskuita
- Členství v závadové partě
- Množství výchovných opatření uplatněných před návrhem ústavní výchovy

Pipeková (1998) popisuje několik typů výchovných ústavů:

Dětský výchovný ústav – je zařízení internátního typu pro jedince s poruchami chování asociálního charakteru ve věku 10 až 15 let (do ukončení povinné školní docházky)

Dětský výchovný ústav se zvýšenou výchovnou péčí – pro mravně narušené jedince s antisociálním chováním ve věku 10 až 15 let.

Dětský výchovný ústav s výchovně léčebným režimem – zde jsou přijímány děti z dětských domovů, u kterých byla zjištěna přechodná nebo trvalá duševní porucha, která se neslučuje s režimem v běžném výchovném zařízení, ale nevyžaduje léčení ve zdravotnickém zařízení.

Výchovný ústav pro mládež – pečuje o mravně narušenou mládež po ukončení povinné školní docházky, svěřenci se přijímají ve věku 15 až 18 let s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, tyto ústavy zajišťují kromě převýchovy i možnost přípravy na povolání. Školy s možností maturity zde nejsou, svěřenci si nevybírají obor sami, je o něm rozhodnuto v diagnostickém ústavu na základě vyšetření a volných kapacit v daném zařízení.

Výchovný ústav pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí – je určen pro mladistvé se závažnějším problémovým jednáním a s vyšším stupněm mravní narušenosti. Mohou být přijímáni i svěřenci z výchovných ústavů, jejichž převýchova není možná v tamních podmínkách.

Výchovný ústav pro mládež s ochranným režimem – zařízení se zpřísněným výchovným režimem pro mladistvé s výraznými antisociálními projevy jednání a s opakovanými útekami

Výchovný ústav pro mládež s výchovně léčebným režimem – je určen pro mládež ve věku 15 až 18 let, která mimo poruchu chování má ještě přidruženou vadu a potřebuje speciální přístup.

Výchovný ústav pro děti a mládež – spojuje dohromady výchovný ústav pro děti a mládež, přijímá jedince od 10 do 18 let, nevýhodou je negativní působení starších svěřenců na ty mladší.

Výchovný ústav pro nezletilé matky – péče je zde poskytována dívkám do 18 let s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou a jejich dětem, výchova se zaměřuje na převýchovu a na pozitivní přijetí role matky, převzetí odpovědnosti za výchovu dítěte.

Ústavy se zaměřují na dlouhodobou péči, kde hlavní roli hraje příprava na budoucí povolání. Programy mají tři podoby:

- Kurzy a praktická školení pro krátkodobé pobyty a pro nejhůře vzdělavatelné svěřence (u děvčat je to výchova k rodičovství, jakási redukováná rodinná škola, u chlapců základní řemeslné dovednosti)
- Odborné učiliště, jež svěřenec absolvuje s výučním listem
- Střední odborné učiliště (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 162)

Matoušek (1998) popisuje studii, které zjišťovalo účinnost výchovného působení na svěřence z pohledu vychovatele v daném zařízení.

Nejpozoruhodnější se jeví pesimismus v názorech na účinnost převýchovného procesu. Pracovníkům výchovných zařízení se zdá, že u svěřenců dosáhli určitého úspěchu, ale mají velké obavy, že po propuštění se jejich vliv velmi rychle vytratí.

O kvalitě výchovného ústavu rozhodují dle studií tři základní faktory:

- velikost ústavu (menší jsou výhodnější)
- kvalita personálu (není rozhodující vzdělání, ale to co jednotliví pedagogové mohou nabídnout)
- výběr klientů daný učebními obory (náročnější obor zaručuje svěřence s menšími problémy)

Pilař (2004) popisuje náročnost práce ve výchovných ústavech, neboť kriminalita mladistvých v posledních letech velmi stoupá a s ním i agresivita klientů. Ti jsou většinou sociálně zdatnější, uvědomují si svá práva, ale bohužel už ne povinnosti, jsou sebevědomější, mají větší nároky na stravu, ošacení, ale i na personální obsazení.

Práce vychovatelů je velmi náročná a neobejde se bez odborných znalostí, důraz získává profesionální komunikace a psychoterapeutické prvky. Je nutné si uvědomit, že existuje jisté procento klientů, jejichž postižení je hluboké a schopnost změn jen minimální. Je nutné soustředit se na profesionalitu a promyšlený odborný přístup.

Cílem ústavní výchovy je nahradit špatné rodinné prostředí, které deformuje jedince, novým prostředím a tím je kolektivní výchovné zařízení. Pro dítě je to značný zásah do života, protože se naráz musí podrobit ústavnímu režimu a jsou mu dána přesná pravidla, práva a povinnosti, které musí dodržovat. Je to jediná cesta, jak eliminovat negativní důsledky prostředí na jedince.

3.1.6 Středisko výchovné péče

Do soustavy výchovných ústavů můžeme zařadit i střediska výchovné péče, která poskytují všestrannou preventivní výchovnou péči dětem a mládeži s poruchami chování, pokud nejsou důvody k ústavní nebo ochranné výchově.

Požadavky na střediska výchovné péče:

Poskytují ambulantní, celodenní nebo internátní preventivní výchovnou péči a psychologickou pomoc dětem a mládeži s rizikem či projevy poruchy chování, péče je zaměřena na odstranění či zmírnění těchto poruch a prevenci vzniku dalších, je určena jedincům, u nichž ještě nenastal důvod k nařízení ústavní nebo ochranné výchovy.

Realizují všestranně výchovnou a psychologickou pomoc dětem a mládeži propuštěným z ústavní výchovy a jejich zapojení do společnosti.

Spolupracují s poradnou, poskytují metodickou pomoc školám, působí v rámci prevence patologických jevů a drogových závislostí. Podmínkou přijetí do střediska je svobodné rozhodnutí klienta a souhlas rodičů. (Jedlička a kol. 2004)

Střediska poskytují tyto služby:

Diagnostické (psychologické, speciálně pedagogické a psychologickou diagnostiku poruch chování a sociálního vývoje)

Preventivně výchovné, terapeutické (výchovně vzdělávací činnost je zaměřena na předcházení poruch chování, vypracovává individuální výchovné plány, realizuje preventivní programy pro třídní kolektivy)

Poradenské (poradenská intervence včetně telefonické, podpora klientům v náročných životních situacích, poradenská činnost se zaměřuje na předcházení vzniku sociálně patologických jevů). (Slomek, 2006)

Klienti zůstávají ve středisku většinou dva měsíce a v této době se s nimi velmi intenzivně pracuje na základě individuálního výchovného plánu. Po skončení pobytu se vracejí do rodin a ti, kteří pokračují v asociálních projevech, jsou umísťováni do výchovných středisek.

3.2 Práva a povinnosti dětí ve výchovných zařízeních

Ve 20. století se začíná mluvit o dětství jako o důležitém období pro rozvoj a vývoj dítěte. Dětství získává na vážnosti, je to období, které má být respektováno. Společnost začíná uznávat dítě jako rovnocenného partnera. Z hlediska výchovy je dobré, aby děti věděly o svých právech, ale na druhé straně i o povinnostech, které se k nim vážou.

Je vhodné, aby si uvědomily, že práva neznamenaají, že si mohou dělat co chtějí, kde chtějí a jak dlouho chtějí.

V roce 1918 byla v Londýně založena organizace Safe of Children – Zachraňte děti, byl vypracován koncept Deklarace o právech dítěte a v roce 1924 jej přijalo Shromáždění Společnosti národů. V roce 1959 byla Deklarace přijata Valným shromážděním OSN. První mezinárodní dokument, který uzákoňuje práva dítěte, je Úmluva o právech dítěte, přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989. Tento mezinárodní dokument chrání práva dětí bez rozdílu od narození do 18 let. V roce 1991 nabyla Úmluva platnosti v naší republice a byla přijata jako právní dokument nejvyššího řádu. (Hradečná, 1998)

„Úmluvu je možné seskupit podle obsahového zaměření:

- *Dítě potřebuje, aby mu společnost poskytovala ochranu*
- *Dítě potřebuje být respektováno jako jedinec ve společnosti*
- *Dítě potřebuje emočně kladné prostředí a projevení lásky*
- *Dítě má být respektováno jako jedinec s možností rozvoje, který si chce potvrzovat svoji identitu*
- *Dítě má být respektováno jako individualita, která si tvoří svůj vlastní život“*
(Hradečná, 1998, s. 17)

Právy dítěte se dnes zabývají vládní i nevládní organizace. Mezi vládní u nás patří Rada vlády České republiky pro lidská práva, která je poradním orgánem vlády České republiky pro otázky ochrany lidských práv. Byla zřízena usnesením vlády ČR 9. prosince 1998. Sleduje dodržování a naplňování základních lidských práv, mezi které patří i práva dítěte.

Dále sleduje vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti ochrany lidských práv a základních svobod. (*Rada vlády pro lidská práva, ©2009-2012*)

Mezi nejznámější nevládní organizace, které pracují v naší republice, můžeme zařadit Unicef, Fond ohrožených dětí a Nadace Naše dítě. Unicef (Dětský fond OSN) je hlavní světovou organizací, která se zabývá ochranou a zlepšováním životních podmínek dětí a podporou jejich všestranného rozvoje. Úlohou Českého výboru pro UNICEF v oblasti dětských práv je zejména seznamovat veřejnost se situací dětí ve světě i v ČR, informovat ji o Úmluvě o právech dítěte, sledovat za pomoci dobrovolných spolupracovníků stav dětí v ČR a upozorňovat kompetentní orgány na negativní jevy a nutnost jejich nápravy. (*Český výbor pro UNICEF, ©2004-2010*)

Fond ohrožených dětí je občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným opuštěným, nebo jinak sociálně ohroženým dětem, s působností na celém území České republiky. Klokánek je projekt Fondu ohrožených dětí, jehož cílem je nabídnout dětem namísto ústavní výchovy přechodnou rodinnou péči na dobu, dokud se nemohou vrátit zpět do své rodiny, nebo dokud pro ně není nalezena trvalá náhradní rodinná péče. (*Fond ohrožených dětí*)

Nadace Naše dítě pomáhá dětem od roku 1993. Hlavním posláním Nadace Naše dítě je pomoc týraným, zneužívaným, handicapovaným, ohroženým a opuštěným dětem, které se ocitnou v obtížné životní situaci. (*Nadace Naše dítě, ©2009*)

Ohrožené děti tvoří nepřehlédnutelnou kapitolu naší populace, bylo jim odebráno právo žít v rodině, kde jim bude projeována láska a bezpečí. Těmto dětem je potom nutné zajistit adekvátní prostředí jejich dalšího života. Se životem spojeným ve výchovných zařízeních jsou spojena i práva a povinnosti dětí.

Dítě s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou má právo:

- na zajištění plného zaopatření
- na respektování lidské důstojnosti
- na společné umístění sourozenců
- na vytvoření podmínek pro vzdělání a profesní přípravu
- být seznámeno se svými právy a povinnostmi
- účastnit se aktivit zařízení
- obracet se svými připomínkami na pedagogické pracovníky zařízení
- vyjádřit svůj názor na záležitosti týkající se jeho osoby

- požádat a uskutečnit osobní rozhovor s pracovníkem OSPODu atd.
- být hodnoceno a vyjadřovat se k tomu
- udržování kontaktu se svými rodiči nebo právními zástupci
- přijímat v zařízení další návštěvy
- opustit zařízení se souhlasem pedagogického pracovníka (Slomek, 2006, srov. zákon č. 109/2002 Sb.)

K těmto právům se vztahují i povinnosti a systém odměn a negativních výchovných opatření.

Klienti ve výchovných ústavech mají povinnost dodržovat pořádek, dbát příkazů a pokynů zaměstnanců zařízení, nepoškozovat majetek, dodržovat zásady slušného chování, dbát pokynů vnitřního řádu, plnit předpisy a pokyny týkající se ochrany bezpečnosti a zdraví. Svěřenci se musí na výzvu ředitele podrobit vyšetření, zda nejsou pod vlivem alkoholu nebo jiných drog, předat do úschovy předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost, poskytnout řediteli doklad o svých příjmech, hradit z vlastních příjmů náklady spojené s přepravou do zařízení, které neoprávněně opustil. (Ševčík, 2003, srov. zákon č. 109/2002 Sb.)

Za prokázané porušení daných pravidel následuje výchovné opatření, které může mít formu odebrání určité výhody, odnětí možnosti účastnit se atraktivní činnosti, omezení trávení volného času mimo zařízení nebo snížení kapesného. Za příkladné úsilí a vzornou práci může klient získat věcnou nebo finanční odměnu, může mu být prominuto předchozí opatření, nebo může získat povolení k opuštění zařízení. (Ševčík, 2003, srov. zákon č. 109/2009 Sb.) Je jen na každém jednotlivci, zda dokáže výše uvedené výhody využít, či nikoli.

3.3 Výchovný ústav ve Střílkách

Jelikož se praktická část diplomové práce týká tohoto zařízení, přiblížíme si jej v následujících kapitolách z hlediska jeho historie, účelu, cíle, personálního obsazení a činnosti.

3.3.1 Historie

V roce 1949 byl umístěn Výchovný ústav pro mládež Střilky v hlavních objektech stříleckého zámku s přílehlými budovami – stavebním dvorem, zahradnickým domkem s areálem zahrad, skleníků, ovocným sadem se dvěma rybníky a rozsáhlým lesoparkem o celkové rozloze 12,5 hektaru.

Měl kapacitu svěřenců v celkovém počtu 84 míst, rozdělených do 7 výchovných skupin. Od té doby, co ústav na zámku působil, prošel mnoha změnami, včetně uspořádání struktury učebních oborů, tak i změnami ve vedení ústavu. Poslední změna v bývalém zařízení byla kolem roku 1980. Organizačně byl výchovný ústav pro mládež řízen odborem školství při Jihomoravském krajském národním výboru se sídlem v Brně.

Rok po sametové revoluci, z roku 1989, bylo konkursní řízení, které bylo typické ve školství, a mělo cílem výměnu vedoucích pracovníků, kteří školská zařízení vedli v duchu komunistických zásad. Až třetí konkurs rozhodl o jmenování do funkce nového ředitele výchovného ústavu ve Střilkách Mgr. Lubomíra Ševčíka s datem nástupu k 1. 11. 1990, kdy tento je ve své funkci i v současné době.

Úvodním datem, který předznamenal řadu dalších historických událostí, byl 1. leden 1991, kdy VÚM Střilky získalo právní subjektivitu jako jedno z prvních školských zařízení v rámci naší republiky.

Na podzim roku 1991 se v rámci restitučního řízení o střílecký zámek přihlásila vnučka původního majitele paní Anna Azan Černá, které byl v dubnu roku 1999 zámek vrácen.

Výchovný ústav pro mládež ve Střilkách ukončil svoji činnost ke dni 30.6.1992. Poté byli svěřenci rozvezeni do různých ústavů v ČR, případně puštěni na podmínku k rodičům. Většinu zaměstnanců byl ukončen pracovní poměr k 31.8.1992. Pouze ředitel a hospodářka v pracovním poměru zůstali. Jejich úkolem bylo zajistit rekonstrukci a výstavbu nového areálu výchovného ústavu ve Střilkách.

V září roku 1994 byli do nově zrekonstruovaného areálu převezeni první svěřenci.

K 1.9.1999 byl výchovný ústav pro mládež ve Střilkách sloučen se Střediskem výchovné péče pro děti a mládež HELP v Uherském Hradišti. SVP HELP se stalo odloučeným pracovištěm VÚM Střilky. (*Výchovný ústav Střilky*, ©2012)

3.3.2 Současnost

Výchovný ústav, středisko výchovné péče HELP, základní škola a střední škola, jak zní dnešní oficiální název výchovného ústavu, je příspěvkovou organizací od 1.7.1993. Zřizovatelem tohoto školského zařízení je MŠMT, Karmelitská 7, Praha.

Základní právní úpravou pro jeho činnost je zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002 O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Ředitelem školy je od roku 1990 Mgr. Lubomír Ševčík a jeho statutární zástupce Bc. Radek Pištělák

V současné době je kapacita tohoto zařízení 48 dětí, rozdělených do 8 skupin. Do výchovného ústavu ve Střílkách jsou zařazováni pouze chlapci.

V roce 2010 byly celkové náklady výchovného ústavu 29 543 810 000 Kč. (Ševčík, 2011)

V zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních je ihned v úvodu uveden účel a působnost i tohoto zařízení:

§ 1 - Účel a působnost školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči

(1) Ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy (dále jen „zařízení“) a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči, kterými jsou střediska výchovné péče (dále jen „středisko“), musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku.

(2) Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen „dítě“), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.

(3) Účelem školských zařízení pro preventivně výchovnou péči je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje,

zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.

Další právní normy, kterými se řídí činnost výchovného ústavu:

- Zákon č. 258/1996 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění novel
- Zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění novel
- Vyhláška MŠMT č. 399/1991 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách
- Instrukce MŠ ČR č. 29/1981 Sb., pro zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy
- Vyhláška MŠMT č. 334/2003 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních
- Úmluva o právech dítěte - sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.
- další právní předpisy, které organizují nebo stanovují postupy při činnosti a provozu ústavu. Jedná se především o Vnitřní řád, vydaný ředitelem ústavu.

Cílovou skupinu VÚ Střílky tvoří chlapci ve věku 15 - 18 (případně 19) let s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, případně s usnesením o předběžném opatření. V případech, kdy se jedná o klienta staršího 18-ti let, se dbá na tzv. zájem klienta. Jedná se o případy, kdy má klient 18 let, ale ještě nedokončil školu. Prodloužení ústavní výchovy se v tomto případě může realizovat dvěma způsoby- buďto soudní cestou, nebo dohodou mezi klientem a výchovným ústavem. Výchovný ústav Střílky upřednostňuje dohodu s klientem (podle informace od zástupce ředitele Bc. R. Pištěláka).

3.3.3 Personál ve VÚ

Ve výchovném ústavu pro mládež se personál dělí na pracovníky pedagogické a na pracovníky nepedagogické. U obou skupin pracovníků platí, že musí být trestně bezúhonní. Pedagogickým pracovníkem je zaměstnanec, který vykonává vyučovací činnost (učitel, instruktor), výchovnou činnost (vychovatel), pedagogicko-psychologickou (psycholog, psychiatr, případně etoped) nebo speciálně pedagogickou činnost (speciální pedagog). Nepedagogickým pracovníkem ve VÚM se rozumí zaměstnanec, který vykonává jinou

činnost než pedagogickou, je však rovněž nedílnou součástí provozu výchovného ústavu. Takovým pracovníkem může být například sociální pracovníce, účetní, pomocný vychovatel, noční vychovatel, uklízečka, údržbář, hospodářka, kuchařka apod.

Tito zaměstnanci svým přístupem a chováním také ovlivňují výchovu žáků. Velmi důležitá je pak vzájemná spolupráce mezi všemi zaměstnanci ústavu.

V současné době je počet pracovníků VÚ včetně odloučeného pracoviště v Uherském Hradišti celkem 54, z toho je 16 pracovníků nepedagogických.

Z tohoto počtu je 14 vychovatelů, 6 asistentů pedagoga, 11 učitelů, 3 sociální pracovníci, 1 etoped, 1 zdravotní sestra, 1 vedoucí SVP HELP, 3 speciální pedagogové, 1 ředitel ústavu a další pracovníci zajišťující chod ústavu. (Ševčík, 2011)

3.3.4 Organizace výchovy ve VÚ

Základní organizační jednotkou v práci výchovného ústavu pro mládež je výchovná skupina. Výchovnou skupinu tvoří minimálně 5 a maximálně 8 dětí. Výchovných skupin lze v zařízení zřídit nejméně 2 a nejvíce 6. Děti se do nich zařazují s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní problémy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy může VÚ udělit výjimku a počet dětí ve skupině i počet výchovných skupin změnit (zákon č. 383/2005 Sb.). Ve výchovných ústavech pečují o výchovnou skupinu zpravidla dva vychovatelé. Výchovná skupina pro děti představuje určité sociální zázemí. Uvnitř skupiny jsou pravidla a probíhá zde sociální učení. Děti na sebe působí, ať už kladně, či záporně. To vše je pod kontrolou vychovatele. Děti se samozřejmě účastní společenského života se všemi v ústavu i mimo něj. Výchovná skupina však pro ně má v tomto směru největší význam. Vztahy v základní skupině se vytvářejí postupně za pomoci vychovatele a etopeda, jejichž záměrem je vytvoření co nejpozitivnější atmosféry a pokud možno i kolektivu jako základu reedukačního působení (srov. Matoušek, 1995, Švancar, Buriánová, 1988).

3.3.5 Organizace výchovně vzdělávací činnosti v zařízení

Organizace výchovně vzdělávací činnosti je dána kapacitou zařízení, která je společně s dalšími podrobnostmi organizační činnosti rozpracována v celoročním plánu, zájmových profilacích a výchovně vzdělávacích úkolů pedagogických pracovníků, měsíčních a týdenních plánů výchovné činnosti, rozvrhu hodin a denního režimu.

V rámci výchovného ústavu je vzdělávání zajištěno v těchto učebních oborech: dvouletý učební obor práce ve stravování pro absolventy základní školy (kuchař), dvouletý učební obor stavební výroba pro absolventy základní školy a tříletý učební obor zedník pro absolventy základní školy. Dále je v ústavu otevřena třída základní školy pro žáky 8. a 9. třídy.

3.3.6 Organizace výchovných a zájmových činností

Základním východiskem výchovných činností dětí jsou možnosti, zájmy a potřeby dětí v závislosti na možnostech zařízení. Struktura je dána celoročním plánem činností výchovných skupin a zájmovou profilací vychovatelů.

Základním dokumentem je týdenní plán výchovné činnosti jednotlivých výchovných skupin, který je vypracováván v předstihu kmenovými vychovateli ve spolupráci s dětmi a potvrzen vedoucím vychovatelem.

V pedagogice volného času jsou uplatňovány pedagogické a psychologické zvláštnosti práce s umístěnými dětmi, ve výchovných plánech jsou rovnoměrně uplatňovány všechny druhy výchov s přihlédnutím k ročním obdobím, aktuální situaci a potřebám dětí a zařízení.

Zájmové činnosti jsou organizovány na základě zájmu dětí o jednotlivé činnosti, možnostmi zařízení, zájmovou profilací vychovatelů, nabídkou zájmových kroužků. V současné době probíhají v ústavu pravidelné kroužky keramiky, výtvarných činností, modelářství, kulturistiky a hudby.

V rámci volnočasových aktivit je možné rovněž využívat sportovní vybavení pro tenis, vodní sporty, turistiku, cyklistiku, lyžování, míčové sporty a další.

3.3.7 Systém hodnocení ve výchovně vzdělávacím procesu

V předchozích kapitolách již byly popsány odměny a opatření, které je možné dětem umístěným ve VÚ udělit v závislosti na jejich chování. Nyní bude uveden systém hodnocení dětí.

Dítě má právo být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat (§20 odst.1 písm.1 zák. 109/2002 Sb). Odměny a opatření ve výchově (dále jen hodnocení) dítěti ukládají pedagogičtí pracovníci, návrhy mohou podávat i asistenti vychovatele a ostatní zaměstnanci zařízení.

Hlavní zásadou hodnocení je sledovat hodnocením příznivý vývoj dětské osobnosti v souvislosti s plněním jeho povinností a při respektování lidské důstojnosti.

Hodnocení musí být přiměřené situaci, možnostem a schopnostem dítěte. O hodnocení jsou vedeny záznamy v osobních spisech dítěte.

Žákovská samospráva má právo předkládat návrhy na hodnocení. Mezi vychovateli skupiny, asistenty vychovatele a učiteli jsou vytvořeny podmínky pro konzultace návrhů, jednotný postup ve výchově (metodické schůzky).

Hodnocení se provádí systémem kladných a záporných bodů, které zaměstnanci ukládají nebo navrhují. Dítě je s uloženým hodnocením seznamováno.

Týdenní hodnocení je sumarizováno v den stanovený vedoucím vychovatelem.

Týdenní vyhodnocování se provádí ve stanovený den na společném shromáždění dětí a odpovědných pracovníků – obvykle ve čtvrtek. Setkání se mohou zúčastnit i ostatní zaměstnanci ústavu. Hodnocení se dělí na: denní, týdenní, měsíční. (Ševčík, 2003)

3.3.8 Pobyt dětí mimo zařízení

Samostatná celodenní vycházka je udělována se souhlasem vedoucího vychovatele, krátkodobá samostatná vycházka je udělována souhlasem kmenového vychovatele.

Vycházky v době vyučování nebo odborného výcviku nejsou povoleny.

Dovolenky a prázdninové pobyty dětí mimo zařízení jsou udělovány ředitelem ústavu, případně vedoucím vychovatelem, a jsou podloženy plněním hodnotících kritérií pro řádnou, mimořádnou a super dovolenkou a prázdninovým pobytem dítěte mimo zařízení a ročním rozpisem dovolenek a prázdnin na daný školní rok, které jsou součástí ročního plánu. Tyto pobyty dětí mimo zařízení jsou podmíněny předem žádostí osob odpovědných za výchovu a orgánu sociální ochrany dítěte. Podmíněné ubytování mimo výchovné zařízení je podmíněno zásadním důvodem vycházejícím ze zájmu dítěte. Ústav pravidelně v dvouměsíčních intervalech sleduje jeho chování. Pokud dítě nedodrжуje stanovené podmínky je mu podmíněné ubytování mimo zařízení zrušeno a dítě je vyzváno k návratu do ústavu. (Ševčík, 2003)

3.3.9 Kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami v zařízení

Dítě má právo na návštěvu osob odpovědných za výchovu, osob blízkých, dalších osob a orgánů sociálně právní ochrany dítěte po předchozí domluvě s odpovědným pracovníkem zařízení a stanovení doby příchodu do zařízení. V případě neohlášené návštěvy je návštěva umožněna s přihlédnutím k momentální činnosti dítěte. Pracovník, který návštěvu umožňuje, zjistí, pokud osobu osobně nezná, totožnost návštěvy na základě předložení občanského průkazu, nebo jiného přiměřeného dokladu, vymezí prostor a stanoví přiměřeně délku doby pro návštěvu.

V případě potřeby provede pohovor s návštěvou o zákazu vnášení a předávání alkoholu, omamných látek a drog a dalších nevhodných předmětů. Každá návštěva je zaznamenána v návštěvní knize.

Přijímání a odesílání korespondence dětí není omezeno, pouze v mimořádných případech, je-li důvodné podezření o závadném obsahu zásilky z výchovného nebo bezpečnostního a zdravotního hlediska, je otevření zásilky přítomen ředitel zařízení nebo jiná pověřená osoba. Nalezený závadný obsah – alkohol, drogy, toxické látky nebo obsah či návod trestné činnosti či ohrožování mravní výchovy dítěte, je zaprotokolován a neprodleně nahlášen Policii ČR. Příchozí poštu přijímá sociální pracovnice zařízení prostřednictvím jednacího protokolu, osobní poštu dětí předává kmenovým vychovatelům, kteří ji po zaevidování předávají dětem. Odesílané dopisy osobám odpovědným za výchovu, orgánu sociální ochrany dítěte, případně dalším odpovědným osobám jsou v přiměřeném počtu hrazeny z prostředků zařízení. Obdobně je postupováno při telefonickém kontaktu v přiměřeném čase a době. (Ševčík, 2003)

3.3.10 Spoluspráva dětí

Spoluspráva dětí zvýrazňuje podíl dětí na organizaci výchovné činnosti, posiluje jejich sebevědomí a samostatnost v hledání náplně volného času. Je tvořena vedoucími výchovných skupin, organizována vedoucím vychovatelem a po dohodě zástupců spolusprávy nebo vedoucího vychovatele lze přizvat další pracovníky zařízení nebo děti. Ústavní spoluspráva dále projednává a doporučuje k projednání vedení ústavu otázky a doporučení jednotlivých výchovných skupin a opatření zásadního významu týkající se dětí.

Děti mají právo prostřednictvím spolusprávy svobodně, bez hrozby případného postihu, vyjadřovat své názory a návrhy k řešení vzniklých situací, podílet se při tvorbě týdenního planu výchovné činnosti skupiny a její zástupci jsou členové stravovací komise. Zástupci dětí ve spolusprávě jsou voleny v jednotlivých výchovných skupinách tajnou volbou. Práce dětí ve spolusprávě může být na základě hodnocení vedoucího vychovatele oceněna osobním darem. (Ševčík, 2003)

4 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY, KRIMINALITA, DELIKVENCE MLÁDEŽE

„Sociální patologie je shrnující pojem pro nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společnosti nebezpečné, negativně sankciované formy deviantního chování, ale hlavně označení pro studium příčin jejich vzniku a existence.“ (Mühlpachr, 2002, s.7)

Pojem sociální deviace zahrnuje široký okruh problémů přes sexualitu, prostituci, rasismus, kriminalitu, alkoholismus atd. Mühlpachr (2002) popisuje tři základní přístupy:

- biologický, který nachází příčinu deviace v genetických, anatomických a fyziologických faktorech
- psychologický, který klade důraz na osobnost člověka, motivaci, agresi, frustraci či sílu ega
- sociologický, který zdůrazňuje psychologický vliv prostředí a sociokulturních či skupinových faktorů.

Mezi příčiny páchaní trestné činnosti dětí a mládeže můžeme zařadit vývojové zvláštnosti, nejbližší prostředí, ve kterém vyrůstají, což zahrnuje hlavně rodinu, školu, kamarády, partu a okruh blízkých osob. Jsou-li vlivy na dítě negativní, zasahují oblast psychiky, motivace, citovou a morální složku osobnosti. Nedostatky se pak projevují v chybnosti jednání, v nezvládnutí náročné nebo kritické situace.

Můžeme rozlišit pět nejčastějších svízelných životních situací:

- situace s nepřiměřenými úkoly a požadavky (velké množství úkolů, na které děti nemají dostatek sil),
- situace problémové (nové úkoly nelze řešit zavedenými postupy, málo zkušeností),
- situace s překážkami (dosažení cíle hroubí překážky, nereálná přání),
- situace konfliktní (střet zájmů, dítě se musí rozhodnout pro jednu věc),
- situace stresové (dítě se v náročné situaci neadaptuje, nedojde ke snížení napětí). (Záchranný kruh. Kriminalita mládeže, ©2009)

Sociální deviace je typ specifického chování, které porušuje kterékoliv normy např. právní, náboženské, morální atd. Příčinou může být zvědavost, nuda, nedostatek sociálních vazeb, sociální izolace, vliv prostředí, dědičnost. Ve většině případů nejde jen o jednu příčinu.

Mezi nejvíce ohrožené skupiny patří děti prokazatelně nechtěné, děti alkoholiků, nemanželské děti a děti rozvedených rodičů.

Mezi nejčastější sociálně patologické jevy můžeme zařadit: kriminalitu a delikvenci, patologické jevy, sebevražednost, prostituci, patologii rodiny, xenofobii, rasismus, agresivitu a šikanu.

Deviantní chování existuje ve všech společnostech, všude tam kde spolu žijí a přicházejí lidé do styku, vytváří skupiny. Neexistuje společnost nebo kultura, která by měla konformní chování svých členů bez absence deviace. Základem je respektování norem a přesvědčení o jejich správnosti.

„Jako deviantní bývá označováno každé jednání, které většina členů společnosti nebo sociální skupiny považuje za porušení společně respektované normy. Tato a podobné obecné definice neříkají nic o tom, proč je některé jednání považováno za přijatelné, jiné naopak označeno za scestné, vyšinuté, úchylné či prostě vybočující. Definice vycházejí z předpokladu, že existuje společná nepsaná dohoda a víra ve sdílený společenský řád a pořádek.“ (Kot'a, 2004, s. 64)

Můžeme říci, že sociální deviace je odklon od cesty k cíli a pro správné pochopení je nutná znalost norem dané společnosti, neboť deviace a normy jsou spolu úzce svázané. Při absenci normy není ani deviace a naopak.

4.1 Patologické závislosti, delikvence a kriminalita dětí a mládeže

Při vyslovení slova závislost si většina společnosti vybaví závislost na alkoholu, tabáku nebo drogách, v posledních letech se ovšem rozsah závislostí značně rozšířil, jedinci jsou závislí na počítačích, na internetu, televizi, automatech, na jídle, nebo naopak na dietách, na práci atd. Může se tak zdát, že celá společnost je vlastně na něčem závislá. Závislost, která je nejrozšířenější a společnost stojí nejvíc finančních prostředků, je alkoholová závislost. Alkohol provází náš život od dětských let, je to legální droga, všude dostupná a společností tolerována. S alkoholem se tak dítě setkává již ve velmi raném věku a většinou v rodinném prostředí.

Syndrom závislosti můžeme popsat jako soubor psychických a tělesných změn, které přichází spolu s nadměrným užíváním psychoaktivních látek. Závislost představuje životní styl zaměřený na drogu.

Mezi hlavní příznaky patří: silná potřeba získat a užívat drogu, neschopnost kontroly užívání, abstinenční syndrom, dominantní potřeba drogy a její užívání přetrvává, i když jedinec ví o škodlivém vlivu. (Vágnerová, 1999)

Počátek vzniku alkoholové závislosti můžeme vidět ve zvyšování tolerance a vyhledávání příležitosti k pití alkoholu. Dalším faktorem zvyšujícím alkoholovou závislost je dostupnost a levná cena této drogy, vždyť v každé restauraci je pivo levnější než minerálka.

Velmi rizikovou skupinou tvoří děti a mladiství, u kterých dochází k závislosti podstatně rychleji než u dospělého. U mladé generace tak vzniká výrazná souvislost mezi rizikovým pitím alkoholu a nebezpečným chováním, které může vyvrcholit kriminálním činem.

Mezi další závislosti, které mají negativní sociální důsledky, patří drogy. Závislý jedinec totiž přestává respektovat příslušné normy společnosti, negativně se mění jeho vztahy k ostatním lidem, stává se nespolehlivým, sobeckým, necitelným k potřebám ostatních. Hodnota drogy je tak silná, že člověk kvůli ní je ochoten krást, podvádět, zneužívat blízkých osob, prostituovat. Drogově závislý devastuje rodinné vztahy a vazby, selhává v zaměstnání, není schopen plnit si své povinnosti, až je zaměstnavatel nucen s takovým jedincem přerušit pracovní poměr. V rámci společnosti můžeme říci, že běžným důsledkem drogové závislosti je trestná činnost. (Vágnerová, 1999)

Ve výroční zprávě VÚ Střílky (Ševčík, 2011) se uvádí, že 85% dětí zde umístěných má zkušenost s marihuanou.

Delikvencí označujeme protispolečenské chování dětí do 15 let, do doby jejich trestné neodpovědnosti jde o činy, které by u dospělého byly klasifikovány jako trestný čin. Dětská delikvence je označení pro věkovou skupinu 6 až 15 let. Typickým znakem jsou akce směřující proti majetku v osobním i společném vlastnictví.

Delikventní chování většinou souvisí s disociální poruchou osobnosti, která je charakteristická nerovností mezi chováním jedince a společenskými normami, souvisí také s problémy v interpersonálních vztazích. V rámci diagnostiky rozlišujeme asociální a antisociální projevy chování.

Asociální chování je nespolečenské, nerespektující mravní normy dané společnosti, projevy nejsou na úrovni ničení hodnot. V důsledcích jednání většinou jedinec škodí sám sobě. Antisociální chování je protispolečenské chování, zahrnující trestnou činnost a nemůže být spojováno s mentálním postižením.

Každý třetí mladistvý jedinec odsouzený k výkonu trestu prošel zařízením pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Na základě pedagogické a psychologické diagnostiky jsou tyto jedinci emocionálně labilní, se sníženou schopností učení, mají omezenou schopnost adekvátně reagovat na podněty, tendence k nepřátelství a agresivitě, absence navazovat smysluplné mezilidské vztahy. (Němec, 1999)

Za posledních dvacet let se zvýšil počet stíhaných mladistvých trojnásobně a dětí tři a půl násobně. Slomek (2006) uvádí specifické znaky trestné činnosti mládeže:

- Předmět útoku je určován jinými hodnotami než u dospělých
- Trestná činnost je častěji páchána ve dvojici nebo ve skupině
- Schází prvek plánování trestní činnosti
- Chování mladistvých je neúměrně tvrdé, projevuje se devastací, ničením
- Konání je poznamenáno nedostatkem vědomostí, často je použito neúměrných prostředků
- Na páchání trestné činnosti má značný vliv alkohol a jiné drogy
- Trestná činnost je páchána většinou živelně, pod vlivem momentální situace
- Při opakování trestné činnosti se objevují specifické znaky z minulé trestní činnosti
- Při získávání alibi se mladiství obracejí na členy své skupiny
- Přípravou a pácháním akce se rádi svěřují členům skupiny
- Pachatelé odcizují předměty, které momentálně potřebují a líbí se jim
- Věci získané trestnou činností se rozdělují ve skupině podle hierarchie

Jak už bylo řečeno, kriminalita dětí a mládeže v posledních letech velmi stoupla, příčiny mohou být v dysfunkční rodině, nízkém stupni vzdělání nebo v trestné anamnéze. Nezastupitelný podíl má vliv médií na zvyšující se brutalitu a násilí těchto pachatelů.

4.2 Činy namířené proti zájmům dětí

Nejpřirozenější forma výchovy je rodina, zde dítě nenásilnou formou získává základních poznatky a vědomosti o světě. Rodina poskytuje dítěti zázemí, pocit bezpečí a jistoty.

O patologii v rodině mluvíme v případech, kdy se v rodině vyskytnou nezdravé prvky, a vývoj dítěte je ohrožen.

Existuje množství příčin selhání rodiny ve výchově, obecně mluvíme o třech skupinách: rodiče se nemohou o dítě starat z různých důvodů např. katastrofy, nemoci, války apod. Ve druhé skupině mluvíme o rodičích, kteří se nedovedou o dítě starat, příčiny jsou vždy vnitřní, rodiče jsou příliš mladí nebo nezralí. V posledních skupině jsou rodiče, kteří se nechtějí o dítě starat, dochází k tzv. sociálnímu osíření, kdy dítě má biologické rodiče, ale ti o něho nejeví zájem, hlavní příčinou je disharmonická nebo psychopatická porucha osobnosti rodiče.

Mezi rizikové faktory podílející se na týrání a zanedbávání dítěte v rodině, patří biologické faktory na straně dítěte, kdy mluvíme o předčasně narozeném dítěti, o dítěti s nízkou porodní hmotností, které vyžaduje větší péči, dále dítě obtížně vychovatelné, projevující se plačtivostí. Další faktory nejružnějšího druhu a závažnosti jsou na straně dospělého, např. laktační psychóza, onemocnění mozku, demence. Diskutovaným faktorem se stává otázka transgeneračního přenosu, kdy dítě týrá dospělého, který byl také v mládí týrán. Mezi další faktory můžeme zařadit mikrosystém rodiny, kdy matka neustále střídá partnery nebo i nezaměstnanost a ekonomické problémy.

Mühlpachr (2002) jako příčiny zneužívání a týrání v rodině uvádí faktory na straně rodičů, které mají zdroj v jejich osobnosti, v jejich vlastním vývoji nebo kulturních podmínkách, kde rodina žije. Vliv má i vztah rodičů k sobě, partneři si velmi často řeší přes dítě své vlastní problémy. Dítě je vtahováno do sporů a stává se terčem, na kterém si rodiče vylévají svůj vlastní vztek na partnera. Okolnosti početí a narození dítěte je velmi rozhodující, zvláště v případech, kdy kvůli dítěti je jeden z partnerů tlačěn třeba do stavu, který mu nevyhovuje. Zdrojem problémů v souvislosti s týráním a zanedbáváním je často výskyt nějakého postižení u dítěte, nejčastěji je to lehká mozková dysfunkce. Tyto děti se stávají terčem tvrdých trestů a postihů ze strany rodičů.

„Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) je definován jakýmkoli nenáhodným jednáním rodičů nebo jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti odmítané a nepřijatelné, jež

poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popř. způsobuje jeho smrt.“ (Vágnerová, 1999, s. 320)

Základním rysem CAN je necitlivost a bezohlednost k dítěti, jeho podřízení nebo využívání k uspokojování potřeb dospělého. Rozlišujeme tři základní varianty:

Zanedbávání dítěte – projevuje se hlavně citovou deprivací a sociokulturní deprivací – nedostatkem podnětů, které podporují vývoj dítěte

Týráním, fyzickým či psychickým – projevuje se nadměrným trestáním a zneužitím fyzické síly dospělého vůči dítěti, psychické týrání se projevuje častým kritizováním, ponižováním, citovým vydíráním

Sexuální zneužívání – je charakteristické zneužitím moci nad dítětem pro uspokojení sexuálních potřeb dospělého, při sexuálním týrání zůstává zachována interakce mezi dítětem a rodičem, ale je patologická

Charakteristickým rysem tohoto syndromu je ubližování dítěti, které trpí a tím je ohrožen jeho další vývoj a to jak fyzický tak psychický. Osoby, které dítě týrají, jsou ve většině jeho rodiči, kteří by měli pro dítě představovat bezpečí a jistotu. Obecně můžeme říci, že čím je týrané dítě menší tím je jeho možnost poškození větší. Týráním trpí obecně více dětí než je uvedeno ve statistikách, neboť pro dítě je velmi obtížné se účinně bránit. Na jedné straně díky své nezralosti neví, na koho se obrátit, na druhé straně je to neschopnost sdělit svůj problém cizí osobě. Dítě si tak vytváří obranné mechanismy:

Je to role špatného dítěte - týrané dítě má pocit viny, protože tak se lépe vyrovnává s bitím, když si myslí, že si to zasloužilo. Lpění na týrajících rodičích je velmi nepochopitelné - dítě se snaží získat aspoň minimum pozornosti a lásky od rodičů, většinou to má negativní dopad, protože dítě je obtěžuje.

Identifikace se s agresorem - dítě se s traumatem vyrovnává tak, že začne být útočné a agresivní vůči ostatním dětem. (Vágnerová, 1999)

Zanedbání je charakterizováno nedostatkem péče, které způsobuje dítěti újmu na vývoji. Tělesné zanedbání je spojeno s uspokojováním základních tělesných potřeb, jako je strava, oblečení, přístřeší, domov, zdravotní péče, ochrana.

Typickým příkladem dětí zanedbaných, jsou děti z rodin rozvrácených, alkoholiků, narkomanů apod. Velkým problémem současnosti jsou děti ze zdánlivě dobrých rodin, které mají vysokou životní úroveň, ale rodiče jsou tak zaneprázdněni, že nemají na děti čas a ty trpí nedostatkem lásky a pozornosti.

Sexuální zneužívání je nepatřičné vystavování dítěte pohlavnímu kontaktu. Zneužívající osoba může být rodič, přítel, příbuzný dobrovolný pracovník či cizí osoba. Pohlavní týrání se dělí na bezdotykové, kde můžeme zařadit nadměrné sexuální aktivity, kde nedochází k tělesnému dotyku, a dotykové, kde dochází k pohlavnímu kontaktu včetně laskání pohlavních orgánů, pohlavnímu styku, orálnímu nebo análnímu. (Mühlpachr, 2002)

Jakékoliv ubližování dětem je velmi složitý problém, neslučitelný s normami naší společnosti. V řešení tohoto problému je nutná hlavně preventivní činnost zaměřená na rodinu, zvýšení povědomí společnosti a aktivní přístup široké veřejnosti k páchání násilí na dětech.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉ ČÁSTI PRÁCE

Resocializace klientů výchovného ústavu je dlouhodobý a obtížný proces, který ovlivňuje řada skutečností vyplývajících z této problematiky. Dle mého názoru je efektivita tohoto procesu nejvíce závislá na individualitě osobnosti, na prostředí, ve kterém probíhá, a na formě a způsobu výchovy a vzdělávání. Výzkumná část se bude týkat dvou školských zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Oficiální názvy těchto zařízení zní: Výchovný ústav, středisko výchovné péče HELP, střední škola a školní jídelna Střílky a Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna, Chvalčov, U Revíru 47. Hlavní náplní těchto zařízení je pak výchova a vzdělávání chlapců ve věku 15 až 18 let (v některých případech 14 až 19 let), kterým byla soudem nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova.

5.1 Výzkumný cíl

Cílem výzkumu je zjistit, jaká je úspěšnost resocializace dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve Střílkách a Chvalčově v návaznosti na páchaní trestné činnosti. Analýzou údajů poskytnutých výchovnými ústavu a z obsahu policejních evidencí zjistíme, v jaké míře chlapci propuštění z VÚ páchají úmyslnou trestnou činnost, jakých trestných činů se dopouštějí a zda se trestné činnosti dopouštějí opakovaně. Na základě těchto údajů budeme moci zhodnotit úspěšnost resocializace, neboť osobu, která páchá trestnou činnost opakovaně, nemůžeme považovat za úspěšně socializovanou. Tedy za osobu, která akceptovala a do svého každodenního života zabudovala normy a hodnoty společnosti. Dalším důležitým cílem je analyzovat postoj pedagogických pracovníků ze zmíněných výchovných ústavů k procesu resocializace v jejich zařízeních, v čem spatřují zásadní problémy a jaké případné změny ve výchovném procesu by navrhovali.

5.2 Výzkumný problém

Výzkumný problém jsem se rozhodl formulovat takto: **Jaká je efektivita resocializačního procesu klientů ve výchovném ústavu v návaznosti na páchaní trestné činnosti a jak hodnotí efektivitu resocializace pedagogičtí pracovníci těchto ústavů?**

K výzkumnému problému se váží i další výzkumné podotázky a ty zní:

- **V jaké míře se dopouští chlapci po propuštění z výchovných ústavů trestné činnosti?**
- **Jaké trestné činnosti (charakter) se chlapci propuštění z výchovných ústavů nejčastěji dopouštějí a dopouští se trestné činnosti opakovaně (recidiva)?**
- **Jaký je rozdíl v četnosti a charakteru trestné činnosti mezi chlapci propuštěnými z VÚ Chvalčov a VÚ Střílky?**
- **Jaký je názor pedagogů z výchovných ústavů na efektivitu resocializace v jejich zařízeních?**
- **Jaký je názor pedagogů z výchovných ústavů na proces resocializace?**
- **Jaké změny by v procesu resocializace pedagogové ve VÚ přivítali?**

Výzkumný problém má deskriptivní charakter. Jak uvádí Gavora (2000) popisné výzkumné problémy obvykle hledají odpověď na otázku „Jaké to je?“. Výzkumný problém můžeme vyjádřit také jako diagnosticko- vyhodnocovací.

Diagnosticko – vyhodnocovací přístupy slouží k získání cenných údajů o stavu a fungování výchovy a vzdělávání. Většinou se tímto typem výzkumu získávají poznatky pro zlepšení praxe, ne však poznatky rozvíjející pedagogickou teorii (Gavora, 2000).

Od vedoucích pracovníků výchovných ústavů jsem získal, pro potřeby tohoto výzkumu, osobní data chlapců, kteří byli propuštěni z VÚ. V policejních databázích budou zjišťovány údaje z evidencí a statistik. Analýzou těchto dokumentů budeme moci odpovědět na první tři výzkumné podotázky, týkající se páchaní trestné činnosti. Tyto kvantitativní údaje budou dále zpracovány do přehledných grafů a tabulek. V další fázi výzkumu za pomoci polostrukturovaného rozhovoru zjistíme, jak se na proces resocializace dívají pedagogičtí pracovníci výchovných ústavů, v čem vidí zásadní problémy a kde by hledali změny.

Výzkumné téma bylo předběžně konzultováno s řediteli obou ústavů Mgr. Lubomírem Ševčíkem a Mgr. Pavlem Schönwälderem, kdy s těmito budou probíhat i další konzultace k tématu. Ředitelům obou výchovných ústavů bylo přislíbeno, že s výsledky výzkumného šetření budou seznámeni. O tyto informace projeví velký zájem.

5.3 Pojetí výzkumu a jeho metody

Na základě stanoveného výzkumného problému jsem zvolil pro účely tohoto výzkumu **metodu kombinovaného výzkumu**. V první fázi půjde o kvantitativní zachycení problému za pomoci analýzy dat získaných z výchovných ústavů a policejních evidencí. Touto analýzou budeme moci odpovědět na první část otázek ohledně páčání trestné činnosti. V této fázi půjde o získávání „tvrdých dat“, o která se mi při studiu tématu potvrdil zájem pedagogů, působících ve výchovných ústavech. Nikde se mi nepodařilo zjistit, že by někdo obdobná data systematicky zjišťoval. Informace získané z výzkumu mohou být zajímavým materiálem pro všechny, kteří se o ústavní výchovu jakýmkoliv způsobem zajímají. Získaná data budou rovněž graficky a tabulkově zpracována.

Získaná data tímto kvantitativním výzkumem nemusí zcela přesně postihnout danou problematiku, vím, že data mohou být ovlivněna celou řadou dalších proměnných. Na to jestli chlapci propuštěni z ústavů páčají trestnou činnost, má jistě vliv mnoho dalších okolností, jako například rodinné zázemí, zda se jim podaří najít zaměstnání a mnoho dalších. Přesto jsem ale přesvědčen, že získaná data mají svoje opodstatnění a vypovídající hodnotu.

Pro hlubší pochopení dané problematiky a s daným záměrem najít odpověď na druhou část výzkumného problému, jsem se rozhodl druhou část výzkumu provést kvalitativním způsobem. Kvalitativní výzkum umožní hlubší porozumění problému. Strauss a Corbinová uvádí, že *„kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme“* (Strauss, Corbinová, 1999, s. 11).

Jako techniku výzkumu jsem zvolil individuální polostrukturovaný rozhovor. Otázky k rozhovoru byly předem připraveny a rozděleny do okruhů. Otázky slouží ke zpřesnění tématu rozhovoru a jako pomůcka, abychom na některé oblasti zájmu nezapomněli. Hendl uvádí, že strukturovaný rozhovor snižuje pravděpodobnost, že se získaná data budou výrazně lišit svou strukturou, dále je jeho výhodou, že se jednotlivá témata dobře hledají. Strukturovaný rozhovor je také vhodný v případech, kdy není možnost ho opakovat (Hendl, 2005). Pro účely mého výzkumu jsou právě tyto vlastnosti strukturovaného rozhovoru velkou výhodou.

Během průzkumu terénu jsem zjistil, že lidé, se kterými jsem chtěl hovořit, jsou velice zaneprázdnění a na takové věci nemají mnoho času, proto je výhodné, že rozhovory nebylo nutné opakovat. Strukturovaný rozhovor je však méně pružný, což by naopak nebylo ku prospěchu výzkumu. Z těchto důvodů jsme zvolili rozhovor polostrukturovaný. Jak uvádí Miovský (2006), výhodou polostrukturovaného rozhovoru je to, že dokáže eliminovat nevýhody nestrukturovaného a plně strukturovaného rozhovoru a vytěžit maximum jejich výhod. Připravené otázky tvoří kostru rozhovoru, který by si ale měl zachovat přirozený průběh, aby se dotazovaný cítil uvolněně a bezpečně a ne jako u výslechu.

Rozhovory budou nahrávány na diktafon a poté doslovně přepsány do textové podoby. Hendl (2005) a Švec (2007) používají pro tento proces převodu dat pojem transkripce.

K analýze rozhovorů bude využita technika otevřeného kódování, která představuje operace, jejichž pomocí jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem (Švaříček, Šed'ová, 2007). Strauss (1999) uvádí, že otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů, pomocí pečlivého studia údajů. Během tohoto kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáváním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly. V rámci kódování budou vybrány a pojmenovány základní pojmy (kódy) a ty pak zařazeny do kategorií.

Ještě dodávám, že v průběhu celé práce bude důsledně dbáno na dodržování zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

5.4 Výzkumný soubor

Výzkum bude realizovaný na dvou výzkumných souborech. Pro stanovení prvního výběrového souboru jsem použil kombinaci skupinového, stratifikovaného a mechanického výběru (Chrásková, 2007, str. 21-23). Základním souborem jsou všichni chlapci, kteří byli propuštěni z výchovných ústavů ve Střílkách a v Chvalčově v období let 2007 až 2010. Myslím, že by se dala za základní soubor považovat i skupina všech chlapců propuštěných ze školských zařízení s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou v České republice.

Nechci se však dopustit chyb, které uvádí Gavora (2000, str. 59) a zevšeobecňovat výsledky, které získám na jednom základním souboru, jelikož jiné výchovné ústavy mohou mít rozdílný přístup k metodám resocializace, jinak kvalitní personál, jiné edukační prostředí a tedy i jinou efektivitu resocializace. Kritéria pro vymezení výběrového souboru jsem zvolil následovně:

Bude se jednat o chlapce z výchovných ústavů ve Střílkách a ve Chvalčově, kteří měli nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu a ústavní pobyt trval minimálně dva roky (to aby resocializace v rámci ústavní výchovy probíhala co nejdéle). Bude se jednat o chlapce, kteří jsou propuštěni minimálně dva a maximálně čtyři roky. Takovéto období bylo stanoveno záměrně z toho z důvodu, že v kratší době po propuštění by nemuselo dojít k zaznamenání spáchaného trestného činu v policejních evidencích a horní hranicí jsem chtěl ohraničit věk blízký věku mladistvého a také vymežit výzkumný vzorek. Nejprve jsem vybíral všechny chlapce z každého ústavu, kteří odpovídají uvedeným kritériím. Jelikož bylo zjištěno, že přibližně na dvacet až třicet chlapců (umístěných ve Střílkách a Chvalčově) s nařízenou ústavní výchovou je jeden chlapec s uloženou ochranou výchovou, nebude brán na způsob umístění zřetel. Na základě konzultace bylo také zjištěno, že střílecký ústav opouští každoročně kolem dvaceti až třiceti chlapců (v posledních sedmi letech) a ústav ve Chvalčově, který je kapacitně menší, maximálně dvanáct chlapců. Jelikož ze stříleckého ústavu bývá ročně propuštěno minimálně dvakrát více chlapců, proto jsem se rozhodl, že i výzkumný soubor bude takto rozlišen a bude vybráno čtyřicet chlapců ze Střílek a dvacet z Chvalčova. Abychom mohl co nejobjektivněji stanovit výběrový soubor ve smyslu, že každý člověk základního souboru (všichni chlapci propuštěni z výchovných ústavů ve Střílkách a Chvalčově) má stejnou šanci být vybrán do výběrového souboru (Gavora, 2000), náhodně jsem seřadil chlapce z jednotlivých ústavů do dvou sloupců, poté kostkou hodím číslo a každého n-tého jsem z obou sloupců vyškrtával a zařazoval do dvou výzkumných vzorků.

Druhý výzkumný vzorek bude vybrán metodou záměrného výběru. Bude se jednat o čtyři pedagogické pracovníky, vždy po dvou z každého ústavu. Tito vychovatelé budou vybráni po konzultaci s řediteli ústavů, aby se jednalo o kvalifikované pracovníky s délkou praxe minimálně 5 let, kteří se průběžně vzdělávají v oblasti edukace a resocializace a mají potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí.

5.5 Vyhodnocení a analýza dat - kvantitativní část výzkumu

Od ředitelů výchovných ústavů byly získány údaje k propuštěným chlapcům. Z těchto údajů byl, na základě výše uvedených kritérií, vybrán výzkumný soubor 60ti chlapců. Tento soubor byl dále rozdělen na dvě skupiny. První čítající 40 chlapců z VÚ ve Střílkách a druhá o počtu 20ti chlapců z VÚ ve Chvalčově. Následně byli chlapci podle jména, příjmení a data narození prověřeni v policejních evidencích, kde bylo zjišťováno, zda se v období tří let po propuštění z VÚ dopustili trestné činnosti, jaké trestné činy páchali a zda se trestné činnosti dopouštěli opakovaně (recidiva). Také bylo zjišťováno, zda a jaké trestné činnosti se dopouštěli před nástupem do VÚ.

V policejních evidencích jsou zaznamenána všechna důvodná podezření ze spáchání trestného činu, i když nedojde k následnému odsouzení. Není totiž možné vždy postavit osobu před soud. Je mnoho důvodů, pro které musí policejní orgán, nebo státní zástupce věc odložit nebo použít takzvaný odklon trestního řízení. Tyto případy se pak nedostanou do opisu rejstříku trestů a na osobu je jinak pohlíženo jako na beztrestnou. To však ještě neznamená, že se protiprávního činu nedopustila. Proto byly v analýze použity údaje z evidencí, které zaznamenávají i takové jednání, jež není následně soudně potrestáno. Mezi důvody, pro které je nutné ukončit trestní řízení, je možné uvést – nedostatek věku pachatele, nedání souhlasu k trestnímu stíhání od poškozeného (je-li toto trestní stíhání tímto souhlasem podmíněno), je-li trestní stíhání nepřipustné nebo neúčelné (z důvodů uvedených v trestním řádu). Zaznamenávány byly pouze úmyslné trestné činy. Nebyl brán zřetel na trestné činy spáchané nedbalostním jednáním. Každému se totiž může stát, že například někoho zraní při dopravní nehodě. Takové jednání není možné zahrnovat do tohoto výzkumu a měřit jím úspěšnost resocializace (pokud ovšem není dopravní nehoda způsobena užitím alkoholu nebo jiných zakázaných návykových látek).

Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) ve své zvláštní části uvádí pod jednotlivými paragrafy konkrétní jednání, které je protiprávní a je nazýváno trestným činem. Tyto trestné činy jsou sdružovány do jednotlivých hlav a to podle druhu chráněného zájmu ze strany společnosti. Pro přehlednost a názornost jsou dále uvedeny názvy jednotlivých hlav trestního zákoníku a u těchto jsou uvedeny čísla paragrafů a názvy trestných činů. Jsou uváděny pouze ty trestné činy, které se vyskytly při studiu evidencí a kterých se chlapci dopustili. Je uveden jen krátký popis, který vystihuje základní podstatu trestného činu.

TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ, HLAVA I, §§ 140 – 167 TZ

§ 140 *Vražda* ... kdo jiného úmyslně usmrtí...

§ 145 *Těžké ublížení na zdraví*... kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví...

§ 146 *Ublížení na zdraví*...kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví...

TRESTNÉ ČINY PROTI SVOBODĚ A PRÁVŮM NA OCHRANU OSOBNOSTI, SOUKROMÍ A LISTOVNÍHO TAJEMSTVÍ (TRESTNÉ ČINY PROTI SVOBODĚ), HLAVA II, §§ 185-193 TZ

§ 171 *Omezování osobní svobody*... kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody...

§ 173 *Loupež*...kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci...

§ 175 *Vydírání*... kdo jiného násilím...nutí aby něco konal, opominul nebo trpěl...

§ 178 *Porušování domovní svobody*...kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného...

TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V SEXUÁLNÍ OBLASTI, HLAVA III, § 185 - 193 TZ

§ 185 *Znásilnění*... kdo jiného násilím...donutí k pohlavnímu styku...

§ 187 *Pohlavní zneužití*... kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let...

TRESTNÉ ČINY PROTI RODINĚ A DĚTEM, HLAVA IV, § 194-204 TZ

§ 196 *Zanedbání povinné výživy*... kdo si neplní...svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného...

TRESTNÉ ČINY PROTI MAJETKU, HLAVA V, §205-231 TZ

§ 205 *Krádež*... kdo si přisvojí cizí věc tím, že se ji zmocní a... způsobí tak škodu nikoliv nepatrnou ...nebo čin spáchá vloupáním... nebo čin spáchá na věci, kterou má jiný při sobě... nebo se bezprostředně po činu pokusí věc uschovat násilím...byl-li za takový čin v posledních třech letech potrestán...

§ 207 *Neoprávněné užívání cizí věci*... kdo se zmocní cizí věci...nebo motorového vozidla v úmyslu je přechodně užívat...

§ 209 *Podvod*... kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že jiného uvede v omyl...

§ 211 Úvěrový podvod... kdo při sjednávání úvěrové smlouvy... uvede nepravdivé... údaje...

§ 228 Poškození cizí věci... kdo zničí, poškodí... cizí věc, a způsobí tak škodu... nikoliv nepatrnou...

TRESTNÉ ČINY HOSPODÁŘSKÉ, HLAVA VI, § 233 -271 TZ

§ 234 Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku... kdo sobě nebo jinému bez souhlasu oprávněného držitele opatří, zpřístupní... platební prostředek... (zejména se jedná o platební karty)

TRESTNÉ ČINY OBECNĚ NEBEZPEČNÉ, HLAVA VII, § 272-292 TZ

§ 274 Ohrožení pod vlivem návykové látky... kdo vykonává ve stavu vylučujícím, který si přivodil vlivem návykové látky, ... činnost, při které by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí...

§ 283 Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy... kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak opatří... omamnou nebo psychotropní látku...

TRESTNÉ ČINY PROTI POŘÁDKU VE VĚCECH VEŘEJNÝCH, HLAVA X, § 323-368 TZ

§ 325 Násilí proti úřední osobě... kdo užije násilí... v úmyslu působit na výkon... nebo pro výkon... pravomoci úřední osoby...

§ 337 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání... kdo maří... výkon rozhodnutí soudu... vykonává činnost, která mu byla... zakázána...

§ 345 Křivé obvinění... kdo jiného lživě obviní z trestného činu...

§ 353 Nebezpečné vyhrožování... kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví... takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu...

§ 358 Výtržnictví... kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti...

V tabulce č. 2 a 3 jsou uvedeny zdrojové informace, které byly zjištěny analýzou z policejních evidencí. Údaje byly zjišťovány z následujících policejních evidencí:

- SPPO – stíhané, podezřelé a prověřované osoby
- ETR – evidence trestního řízení
- KSU – kriminalisticky sledované události

Není podstatné vysvětlovat systém a fungování těchto evidencí, důležité je, že jejich analýzou byly zjištěny informace k trestné činnosti jednotlivých chlapců.

V tabulce č. 2 jsou uvedeny údaje zjištěné pro VÚ Střílky a v tabulce č. 3 pro VÚ Chvalčov. Tyto tabulky byly vyplňovány postupně v průběhu prováděného studia policejních evidencí. Z těchto tabulek byla dále čerpána data pro následující obrázky, grafy a tabulky. V těchto tabulkách jsou uváděny údaje tak, že v prvním sloupci je pořadové číslo chlapce, ke kterému byly zjišťovány údaje v policejních evidencích, ve druhém sloupci jsou údaje, které vypovídají o tom, jestli v době před nástupem do VÚ páchal trestnou činnost. V následujícím sloupci je uveden počet skutků (trestných činů), kterých se chlapec dopustil do tří let po propuštění z VÚ. V posledním sloupci jsou uvedeny paragrafy trestných činů, kterých se daná osoba dopustila po propuštění z VÚ.

Tab. 2. Zdrojová dat VÚ Střilky

VÚ Střilky			
Osobní číslo	Dopustil se TČ před nástupem	Počet skutků	Paragrafové znění
1	ne	3	205
2	ano	0	
3	ano	0	
4	ano	3	205
5	ano	2	205,185
6	ano	4	205,209
7	ano	3	205,228,358
8	ano	3	205
9	ne	0	
10	ne	0	
11	ano	3	205,234,178
12	ano	7	205,171,234
13	ano	4	205,238,337
14	ne	0	
15	ne	0	
16	ano	7	205,174,140,238,346
17	ano	0	
18	ano	9	205,337,345,234
19	ne	1	196
20	ano	4	205,207,146,358
21	ano	5	205,337,207
22	ano	2	173
23	ano	3	205,173
24	ano	8	205
25	ano	18	205,178,228
26	ano	3	205,346,187
27	ne	0	
28	ano	2	145,228
29	ano	13	205,337,233,211,173

VÚ Střilky			
Osobní číslo	Dopustil se TČ před nástupem	Počet skutků	Paragrafové znění
30	ne	0	
31	ano	0	
32	ano	4	234,173,211
33	ano	4	205,173
34	ano	2	187,358
35	ano	6	205,283,
36	ano	12	205,337
37	ano	7	205,337,358
38	ano	3	205
39	ano	1	196
40	ano	3	205

Tab. 3. Zdrojová dat VÚ Chvalčov

VÚ Chvalčov			
Osobní číslo	Dopustil se TČ před nástupem	Počet skutků	Paragrafové znění
1	ne	3	173,145,358
2	ano	0	
3	ne	0	
4	ne	4	205,175,228
5	ne	0	
6	ano	6	205,178,207,283
7	ne	0	
8	ne	0	
9	ne	4	205
10	ne	4	205,178
11	ano	6	337,345,145,358
12	ne	1	187
13	ne	2	205,228
14	ano	17	205,207,178
15	ne	8	205,337,
16	ano	5	358,325,146
17	ano	15	205,337,207,228
18	ne	0	
19	ano	22	205,228,178,353,358
20	ano	3	205

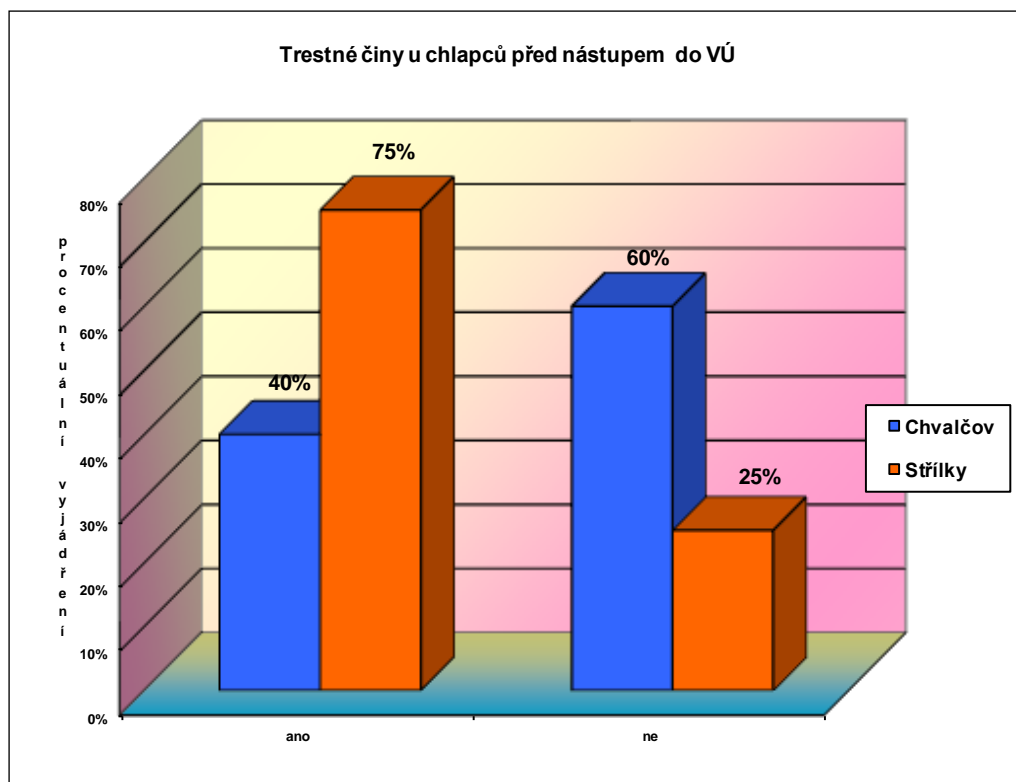
Následující tabulky (Tab. 4, Tab. 5) uvádí informace, zda se chlapci z jednotlivých ústavů dopustili před nástupem do VÚ úmyslného trestného činu. Z uvedených informací vyplývá, že ve VÚ Střilky 30 chlapců ze 40 prověřovaných, se před nástupem do VÚ dopustilo úmyslného TČ, což činí 75% (Obr. 2) a ve VÚ Chvalčov se pak TČ před nástupem do VÚ dopustilo 8 z 20 chlapců, což činí 40%.(Obr. 2)

Tab. 4. TČ u chlapců před nástupem do VÚ

Trestné činy u chlapců před nástupem do VÚ – relativní četnost		
	ano	ne
Chvalčov	40%	60%
Střilky	75%	25%

Tab. 5. TČ u chlapců před nástupem do VÚ - počet

Trestné činy u chlapců před nástupem do VÚ – absolutní četnost		
	ano	ne
Chvalčov	8	12
Střilky	30	10

Obr. 2. Trestné činy u chlapců před nástupem do VÚ

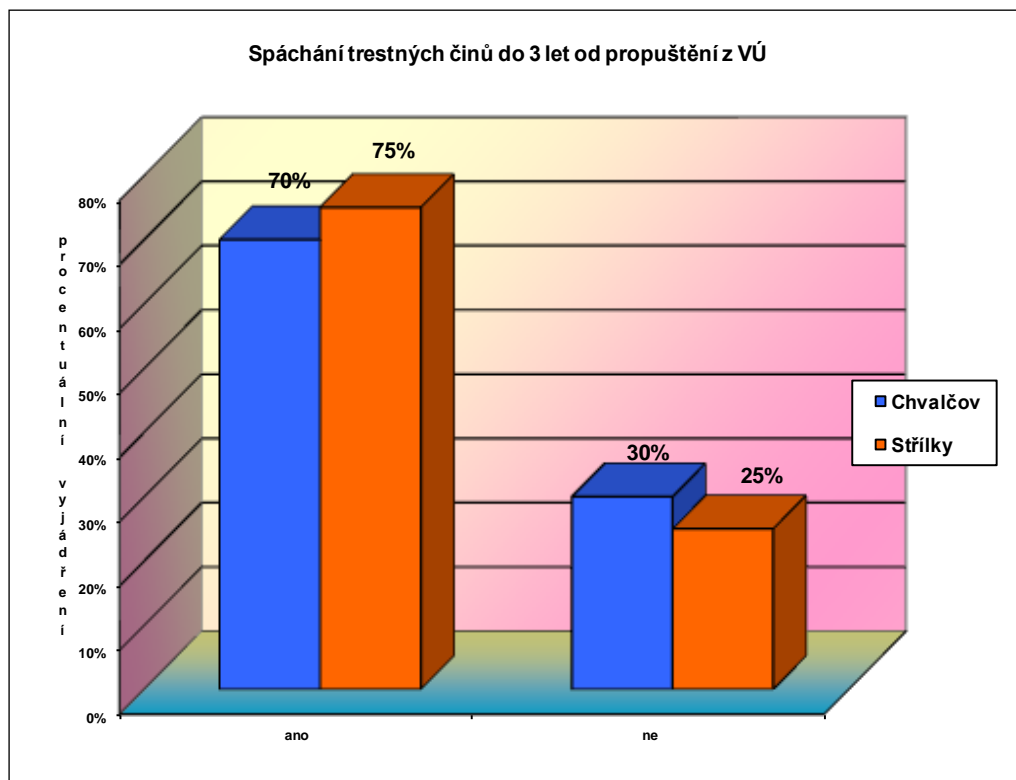
Z grafu (Obr. 3) a tabulek (Tab. 6, Tab. 7) vyplývá, že po propuštění z výchovného ústavu ve Střílkách, se do tří let dopustilo trestného činu 30 chlapců ze 40 (75%) a z Chvalčova pak 14 ze 20 (70%). Z celkového počtu 60ti prověřovaných chlapců se tedy do tří let po propuštění dopustilo úmyslného trestného činu 44 chlapců z 60, což činí 73%.

Tab. 6. Spáchání TČ do 3let
po propuštění z VÚ

Spáchání TČ do 3 let po propuštění z VÚ- relativní četnost		
	ano	ne
Chvalčov	70%	30%
Střílky	75%	25%

Tab. 7. Spáchání TČ do 3let
po propuštění z VÚ-počet

Spáchání TČ do 3 let po propuštění z VÚ- absolutní četnost		
	ano	ne
Chvalčov	14	6
Střílky	30	10

Obr. 3. Spáchání trestných činů do 3 let od propuštění z VÚ

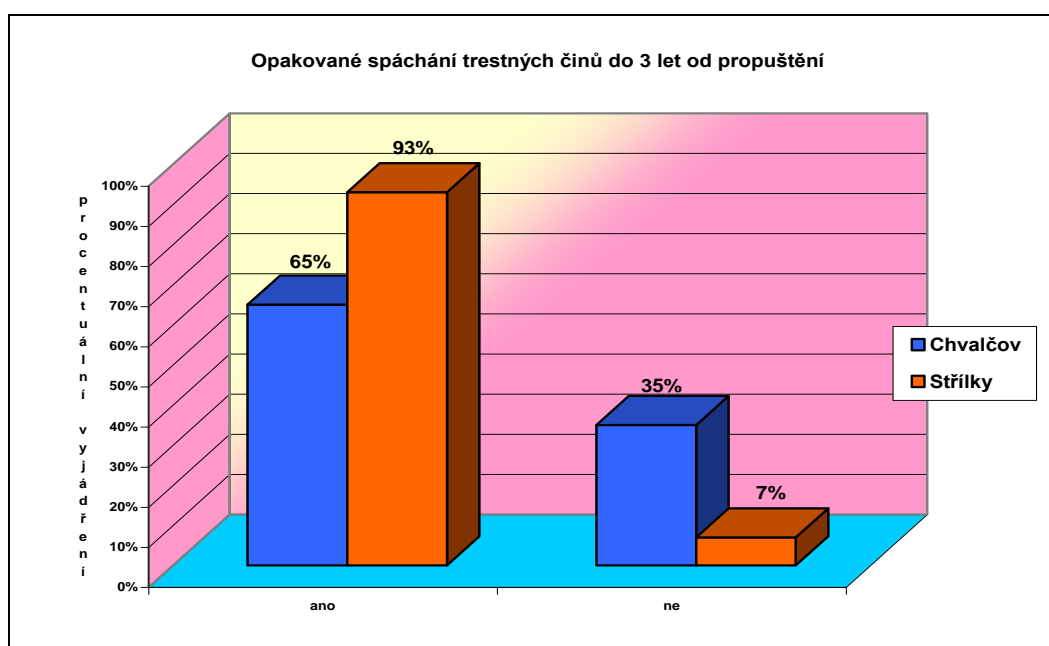
Následující tabulky (Tab. 8, Tab. 9) vypovídají o tom, kolik chlapců se po propuštění z výchovného ústavu dopustilo do tří let trestné činnosti opakovaně. Z údajů vyplývá, že ze 30 chlapců z VÚ Střílky, kteří se do tří let po propuštění dopustili trestného činu, páchalo 28 z nich trestnou činností opakovaně. Z tab. č. 2 a 3 (zdrojové informace k analýze) lze zjistit, že v průměru pak vychází na jednoho chlapce z VÚ Střílky téměř 4 spáchané skutky a 5 skutků na jednoho chlapce z VÚ Chvalčov do tří let od propuštění. Ze 14 chlapců, kteří páchali trestnou činnost po propuštění z VÚ Chvalčov, jich pak 13 páchalo trestnou činností opakovaně. Lze tedy konstatovat, že ze 44 chlapců z obou ústavů, kteří se dopouštěli trestné činnosti po propuštění, jich 41 páchalo trestnou činností opakovaně, což činí 93%.

Tab. 8. Opakované spáchání TČ do 3let po propuštění z VÚ

Opakované spáchání TČ do 3 let po propuštění- relativní četnost		
	ano	ne
Chvalčov	65%	35%
Střílky	93%	7%

Tab. 9. opakované spáchání TČ do 3let po propuštění z VÚ - počet

Opakované spáchání TČ do 3 let po propuštění – absolutní četnost		
	ano	ne
Chvalčov	13	1
Střílky	28	12

Obr. 4. Opakované spáchání trestných činů od 3 let od propuštění

V tabulce (Tab. 10, Tab. 11) jsou uvedeny počty trestných činů, které spáchali chlapci propuštěni z VÚ v období tří let od svého propuštění. Uváděna jsou čísla pro jednotlivce z každého ústavu. Trestné činy jsou rozděleny barevně dle jednotlivých hlav z trestního zákoníku, podle druhu chráněného zájmu.

Celkový počet spáchaných skutků (Tab. 2, Tab. 3) jednotlivými chlapci se liší od počtu spáchaných trestných činů (uvedených v Tab. 10 a Tab. 11) a to z toho důvodu, že jedním skutkem lze naplnit skutkovou podstatu více trestných činů. Jako příklad lze uvést, že pokud někdo vnikne násilím do obydleného domu a zde něco odcizí, dopustí se zároveň trestného činu krádeže (vloupáním) dle ust. § 205 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a zároveň trestného činu porušování domovní svobody dle ust. § 178 odst. 1,2 trestního zákoníku. Z hlediska trestního práva je pojem „skutek“ definován velmi složitě, pro naše potřeby ho budeme chápat jako jedno jednání v určitém časově omezeném úseku, které je z hlediska trestního zákoníku chápáno jako protizákonné.

Z tabulek (Tab. 2, Tab. 3) lze také zjistit, že celkový počet spáchaných skutků do tří let po propuštění je u 40ti chlapců z VÚ Střílky 148 a u 20ti chlapců z VÚ Chvalčov 100. Těmito celkem 248 skutky byla naplněna skutková podstata 424 trestných činů (toto z důvodu výše uvedeného možného souběhu více trestných činů spáchaných jedním jednáním- skutkem). Dále lze tabulek (Tab. 2, Tab. 3) zjistit další zajímavé informace. Z celkového počtu 60ti chlapců z obou ústavů se nedopouštělo trestné činnosti před nástupem do VÚ ani do tří let po propuštění z VÚ celkem 11 chlapců. Pouze 2 chlapci se dopustili trestné činnosti před nástupem do VÚ, ale po propuštění z ústavu se již trestné činnosti nedopustili. Celkem 10 chlapců se nedopustilo žádného trestného činu před nástupem do VÚ, ale po propuštění se během tří let, alespoň jednoho trestného činu dopustili.

Tab. 10. Přehled TČ spáchaných chlapci ve VÚ Střilky - 1. část

Přehled trestných činů u jednotlivých chlapců VÚ Střilky																						
Název TČ		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Suma
TČ proti životu a zdraví	140/1																1					1
	140/3j																1					1
	145																					0
	146																				1	1
TČ proti svobodě	171/1d												1									1
	173																					0
	178	1							1													2
TČ proti lid. důst.	185/1					1																1
	187																					0
TČ proti rodině	196/1																				1	1
	199																					0
TČ proti majetku	205/1a	3					2		2			2	1				2					12
	205/1b	1				1			1					3			1					7
	205/1c												1									1
	205/1d																				2	2
	205/2	1			3			2	3			1	3	1			1		6		3	24
	205/3																					0
	228/1							1														1
	207																				2	2
	209						2															2
	211																					0
	228																					0
TČ hospodář.	233																					0
	234											1	1							1		3
	238													2			1					3
obecně nepř.	274/1																					0
	283																					0
TČ proti veřej. pořádku	325																					0
	337/1													1								1
	337/1e																			1		1
	345																					0
	346/2a																1					1
	353																					0
	358/1							1													1	2
Celkem	6	0	0	3	2	4	4	7	0	0	4	7	7	0	0	8	0	8	1	9	70	

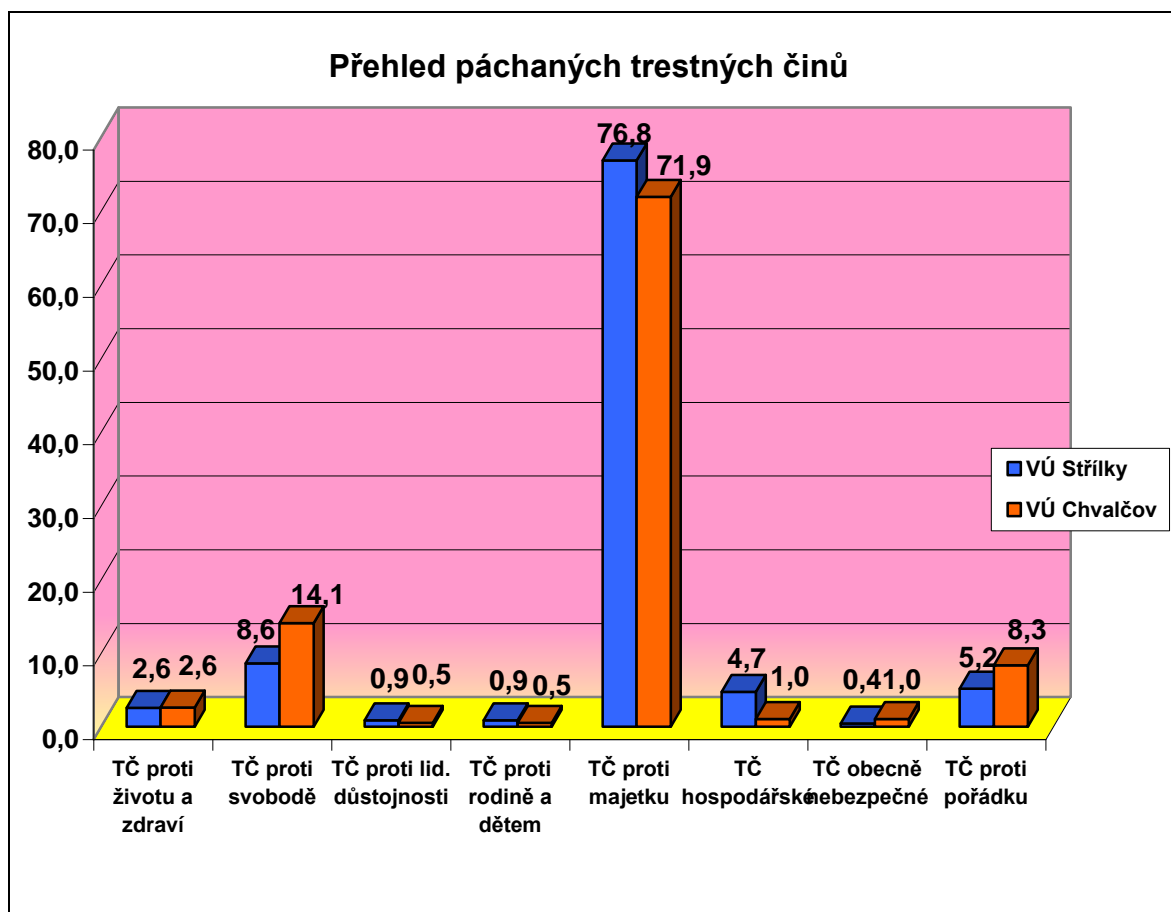
Tab. 10. Přehled TČ spáchaných chlapci ve VÚ Střílky - 2. část

Přehled trestných činů u jednotlivých chlapců VÚ Střílky																						
Název TČ		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	Suma
TČ proti životu a zdraví	140/1																					0
	140/3j																					0
	145	1					1		1													3
	146																					0
TČ proti svobodě	171/1d																					0
	173		2	1						1			1	3								8
	178					8													1			9
TČ proti lid. důst.	185/1																					0
	187														1							1
TČ proti rodině	196/1																					0
	199																				1	1
TČ proti majetku	205/1a	1			2	2	1									2			2		1	11
	205/1b	1				12	1			9			1		2	4		2	2			34
	205/1c				2					3												5
	205/1d	1								3												4
	205/2	2		1	7	18	1			9					4	11		5	3		3	64
	205/3																					0
	228/1					1			1	4												6
	207																		1			1
	209																					0
	211									1			1									2
228																			1		1	
TČ hospodář.	233									1												1
	234											2			1							3
	238																					0
obecně nepř.	274/1																					0
	283															1						1
TČ proti veřej. pořádku	325																					0
	337/1									1									1			2
	337/1e	1																1				2
	345																					0
	346/2a						1															1
	353																					0
	358/1														1				1			2
	Celkem	7	2	2	11	41	5	0	2	32	0	0	4	4	2	10	16	10	9	1	4	162

Tab. 11. Přehled TČ spáchaných chlapci ve VÚ Chvalčov

Přehled trestných činů u jednotlivých chlapců VÚ Chvalčov																					
Název TČ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Suma
TČ proti životu a zdraví	140/1																				0
	140/3j																				0
	145	2								2											4
	146															1					1
TČ proti svobodě	171/1d																				0
	173	1																			1
	175			1																	1
	178			1	3				1			5			1		14				25
TČ proti lid.dtj	185/1																				0
	187										1										1
TČ proti rodině	196/1																				0
	199					1															1
TČ proti majetku	205/1a			1					1	2		1		1		1		13	3		23
	205/1b			2		2				3				11			1		19	1	39
	205/1c																				0
	205/1d																1		1		2
	205/2			2		3			3	3				12	7		8		2	2	42
	205/3																		7		7
	228/1																		10		10
	207					1								5			3				9
	209																				0
	211																				0
	228			2									1				3				6
TČ hospodář.	233																				0
	234																2				2
	238																				0
obecně	274/1															1					0
	283					1										1					2
TČ proti veřej.porádku	325																				0
	337/1									3					1		1				5
	337/1e																				0
	345									1											1
	346/2a																				0
	353																			1	1
	358/1	1									2					4			2		9
Celkem	4	0	0	9	0	11	0	0	4	9	8	1	2	33	9	6	21	0	69	6	192

Na obrázku (Obr. 5) zachycuje graf procentuelní vyjádření charakteru trestné činnosti. Porovnávány jsou výchovné ústavy vzájemně vždy u jednotlivých skupin trestných činů, rozdělených podle druhu chráněného zájmu tak, jak jsou trestné činy rozděleny v trestním zákoníku. Z grafu jasně vyplývá, že charakter páchané trestné činnosti se u chlapců z jednotlivých ústavů téměř neliší. U chlapců zcela převládá majetková trestná činnost a to jak u chlapců z VÚ Střílky (179 trestných činů; 76,8 %), tak u chlapců z VÚ Chvalčov (138 trestných činů; 71,9 %). Následují trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti (VÚ Střílky 20 trestných činů; 8,6%; VÚ Chvalčov 27 tr. činů; 14,1%) a trestné činy namířené proti veřejnému pořádku (VÚ Střílky 12 tr. činů; 5,2%; VÚ Chvalčov 16 tr. činů; 8,3%). Za zmínku pak ještě stojí uvést trestné činy proti životu a zdraví (VÚ Střílky 6 tr. činů; 2,6%; VÚ Chvalčov 5 tr. činů; 2,6%). Ostatní trestná činnost se vyskytuje pouze ojediněle.

Obr. 5. Přehled páchaných trestných činů

5.5.1 Shrnutí výsledků kvantitativní části výzkumu

Cílem kvantitativní části výzkumu bylo zjistit jaká, je úspěšnost resocializace dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve Střílkách a Chvalčově v návaznosti na páchaní trestné činnosti. K cíli kvantitativní části výzkumu se vázaly tyto otázky, na něž se nyní budu snažit nalézt integrativní odpověď, která by měla vyplývat ze zjištěných kvantitativních údajů:

V jaké míře se dopouští chlapci po propuštění z výchovných ústavů trestné činnosti?

Na základě údajů zjištěných v policejních evidencích lze konstatovat, že více jak **73% chlapců** propuštěných z výchovných ústavů ve Střílkách a Chvalčově se do tří let od propuštění **dopustí úmyslného trestného činu. 93%** propuštěných **chlapců**, z obou ústavů, pokud trestnou činnost páchají, **dopouštějí se jí opakovaně**. Celkově bylo všemi 60ti chlapci, za sledované období tří let, spácháno 248 skutků, které jsou v trestním zákoníku popsány jako protiprávní a těmito byla naplněna skutková podstat 424 trestných činů (souběh trestné činnosti, viz. výše).

Jaké trestné činnosti (charakter) se chlapci propuštění z výchovných ústavů nejčastěji dopouštějí a dopouštějí se trestné činnosti opakovaně (recidiva)?

Nejčastěji se tyto chlapci **dopouštějí majetkové trestné činnosti**, a to zejména drobných krádeží (§ 205 TZ), krádeží vloupáním do obchodů, domů a jiných objektů. **Krádeže**, ve všech možných obměnách (krádeže vloupáním, krádeže na osobě, recidivní krádeže), **tvoří celkově 74%** všech trestných činů spáchaných chlapci propuštěnými z VÚ. S velkým odstupem následují **trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti** s téměř **11%** podílu. Do této skupiny patří zejména trestný čin **loupež** dle § 173 TZ a trestný čin **vydírání** dle § 175 TZ. Primárním objektem chráněného zájmu ze strany společnosti, je u těchto trestných činů lidská svoboda a ochrana osobnosti, ale z analýzy údajů policejních evidencí vyplývá, že i v těchto případech šlo chlapcům o **získání materiálního prospěchu**. Získání okamžitého materiálního prospěchu a zabezpečení hmotných potřeb je na základě zjištěných skutečností základním hnacím motorem k páchaní trestné činnosti

u prověřovaných chlapců. Další v pořadí v počtu spáchaných trestných činů jsou **trestné činy ve věcech veřejného pořádku**, které tvoří přibližně **7%ní podíl**.

U těchto trestných činů jednoznačně převládá trestný čin **výtržnictví** dle § 358 TZ a trestný čin **maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání** dle § 337 TZ. U posledního jmenovaného trestného činu jde ve všech případech o **porušení povinností stanovených soudem** při uložení ochranné výchovy. Jedná se zejména o **útěky** z VÚ nebo nevrácení se z povolené vycházky ve stanovený čas. Za zmínku pak ještě stojí **hospodářské trestné činy** se svými **3%**, které téměř bez výjimky tvoří neoprávněné držení platební karty (§ 234 TZ). Tento trestný čin je řazený mezi hospodářské trestné činy, ale ve všech případech šlo o souběh s trestným činem krádeže (§ 205 TZ). Jednalo se například o odcizení peněženky s penězi, ve které se nacházela i platební karta. Takže i tyto trestné činy by se v naší analýze daly přiřadit k majetkové trestné činnosti, čímž by se její podíl ještě zvýšil. Se stejným podílem 3% jsou pak **trestné činy proti životu a zdraví**, kam se řadí **ublížení na zdraví** různého stupně, a také **dva trestné činy vraždy** dle § 140 TZ. Jak již bylo uvedeno výše, pokud se chlapec dopustil trestného činu v průběhu tří let od propuštění z VÚ, tak v **93%** se dopustil i dalšího.

Jaký je rozdíl v četnosti a charakteru trestné činnosti mezi chlapci propuštěnými z VÚ Chvalčov a VÚ Střílky?

Analýzou byl zjištěn jen **minimální rozdíl v četnosti** páchaných trestných činů mezi chlapci z VÚ Střílky a VÚ Chvalčov. V procentuelním vyjádření se dopustilo 75% chlapců z VÚ Střílky v průběhu tří let od propuštění alespoň jednoho úmyslného trestného činu a z VÚ Chvalčov to bylo 70% chlapců. V přepočtu na jednoho chlapce pak vychází u chlapců propuštěných z **VÚ Střílky** téměř **4** spáchané **skutky** v období do tří let od propuštění z VÚ a u chlapců z **VÚ Chvalčov** **5** spáchaných **skutků**. Toto jsou však průměrné hodnoty, mezi chlapci se našli „rekordmani“, kteří spáchali sedmnáct, osmnáct a dokonce i dvaadvacet skutků v období tří let od propuštění z ústavu. Dále bylo zjištěno, že recidiva (tedy opakované páchaní trestné činnosti) je u chlapců z VÚ Střílky i VÚ Chvalčov shodná – 93%. Rovněž **charakter trestné činnosti** je téměř **totožný** s jasně **převládající majetkovou trestnou činností**.

Uváděná čísla je třeba chápat s určitou rezervou, jelikož se jedná o údaje, které se dostaly do policejních evidencí.

To ještě neznamená, že 27% chlapců, kteří se dle výzkumu nedopustili žádného trestného činu, v průběhu tří let od propuštění z VÚ také žádnou trestnou činnost nepáchají. Ze svých dlouholetých zkušeností práce u PČR vím, že ne všechny trestné činy, které se stanou, jsou policii oznámeny a že ne u všech trestných činů, které policie šetří, zjistí i pachatele. Můžeme vzít v úvahu i fakt, že ve zlínském kraji byla v roce 2011 celková objasňenost nahlášených trestných činů kolem 42% (Statistika trestné činnosti PČR KŘP Zlín). Z uvedených údajů vyplývá, že čísla týkající se zkoumaného souboru mohou být i vyšší a to jak v počtu chlapců, kteří se trestné činnosti dopustili, tak v počtu spáchaných skutků.

5.6 Realizace rozhovorů a zpracování dat – kvalitativní část výzkumu

Základní metodologický aparát kvalitativní části výzkumu byl popsán na počátku praktické části.

Kvalitativní část výzkumu byla zaměřena na sběr individuálních názorů a výpovědí pedagogických pracovníků ze dvou vybraných výchovných ústavů. Záměrně, pro větší validitu výpovědí, byli osloveni pedagogové s dostatečně dlouhou praxí a odpovídajícím vzděláním. Jedná se tedy o dotazované, kteří disponují jak potřebnými informacemi z oblasti systému výchovných ústavů, tak empirickými znalostmi z každodenního života.

Za výzkumnou metodu byl zvolen polostrukturovaný rozhovor v systému otevřených otázek, které byly řazeny podle jednotlivých, svébytných tematických okruhů.

Dále byla aplikována tzv. „pojmová analýza“, která je charakterizovaná hledáním určitých pojmů, jejich řazení do kategorií, s nimiž je dále pracováno. Tento použitý systém je vlastně otevřeným kódováním. Strauss a Corbinová (1999) považují otevřené kódování za analytický krok, bez kterého by nemohl být další postup a vyústění analýzy dostatečně vypovídající. Důležitým aspektem při záznamu výpovědi respondenta je i jeho neverbální projev, kterým nezřídka doprovází své odpovědi. Je tím myšlen zvolený hlasový tón, dynamika reakce na otázku, mimika obličeje, míra soustředění na odpověď apod. V záznamech rozhovorů je proto zahrnout do kategorizace jednotlivých odpovědí pedagogů i tento aspekt, který má podstatný vliv na tematickou analýzu.

Jak uvádí např. Hendl (2006), může být někdy neverbální informace dokonce základem tematické analýzy. I z tohoto důvodu jsou do transkripce jednotlivých rozhovorů vloženy osobní postřehy týkající se této stránky rozhovoru.

Jejich validita tkví v posílení či naopak zeslabení kategorizace odpovědí. De facto tak neverbální projev vytváří novou, zvláštní kategorii. Je třeba dodat, že neverbální projevy jsou zaznamenávány pouze u některých částí rozhovoru, které mají vzhledem k analyzovanému problému největší validitu. Neverbální reakce, pokud mají výrazný charakter, jsou uváděny v závorkách za jednotlivými odpověďmi.

Rozhovory byly realizovány na pracovišti dotazovaných v předem dohodnutém čase. Předpokládaná délka rozhovoru byla stanovena na 30-40 min. Prvním kontaktem bylo představení a vysvětlení účelu a smyslu rozhovoru. Dotazovaní se tak mohli hned na začátku kontaktování vyjádřit, zda s rozhovorem souhlasí a zda mu věnují odpovídající časové penzum. Zároveň byli ubezpečeni, že pokud nedají svůj souhlas, nebude v práci uvedena jejich totožnost. S vedoucími pracovníky jednotlivých ústavů již bylo předem hovořeno a tito přislíbili, že nebude žádný problém rozhovory s pedagogickými pracovníky realizovat.

5.6.1 Zpracování dat z rozhovorů:

- fixace dat na diktafon
- redukce, transkripce dat a analýza z nahrávek
- klasifikace do kategorií a kódování
- vyhodnocení a vytvoření závěru

5.6.2 Okruhy témat pro rozhovor s pedagogickými pracovníky VÚ:

Informace k respondentovi

Kolik je Vám let?

Jak dlouho v ústavu pracujete a na jaké pozici?

Jaké máte vzdělání?

Absolvoval(a) jste, v rámci svého povolání, další kurzy a školení ?

Výchovný ústav jako systém

Jaký máte názor na systém ústavní a ochranné výchovy (množství ústavů, jejich účelnost systém ...)?

Vyjádřete se k rozdělení ústavů podle druhu umístění dětí (ochranná výchova, ústavní výchova) a stupně závažnosti jejich jednání.

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní pozitiva (smyslu) vašeho ústavu?

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní negativa (smyslu) vašeho ústavu?

Výchova, vzdělávání, resocializace v ústavu

Jakým způsobem jsou zajišťovány resocializační a výchovné programy a jaké metody jsou v nich nejčastěji využívány?

Jsou ve vašem ústavu využívány ve výchově odměny a tresty, pokud ano, vysvětlíte jejich princip a aplikaci.

Má podle Vašeho názoru, vliv vlastní rodina na proces resocializace jedince umístěného ve výchovném ústavu a pokud ano, jaký?

Jaké formy činností (metody práce) v procesu nápravy, se Vám zdají nejefektivnější a proč právě tyto?

Co by podle Vás bylo potřeba změnit v oblasti legislativy?

Jakou změnu způsobu práce ve výchovném ústavu byste uvítal/a v jaké oblasti?

Ukončení pobytu v ústavu a život po propuštění

Jsou děti dobře připraveny na odchod z ústavu?

Jaký je Váš názor na možnosti začlenění do běžného života pro chlapce, kteří jsou propuštěni z ústavu?

Jaká je podle Vás efektivita resocializace chlapců ve Vašem ústavu?

Kolik chlapců se dle Vašeho názoru po propuštění z ústavu dopouští trestné činnosti a čím svůj názor podkládáte?

Kde byste hledali hlavní změny pro zlepšení efektivity resocializace ve vašem ústavu?

5.6.3 Interpretace výsledků kvalitativního výzkumu

Předpokladem dalšího postupu je zařazování jednotlivých kategorií do skupin. Dochází tak k axiálnímu kódování, které ilustruje velmi výrazně výsledky předmětných rozhovorů, potřebných pro vyhodnocení výsledků výzkumného problému.

Po tomto otevřeném kódování jsou uspořádány vybrané údaje prostřednictvím spojení mezi jednotlivými kategoriemi. Vzniká tak následující model vnitřních vazeb jednotlivých okruhů v závislosti na cíli výzkumu.

5.6.4 Kódování rozhovorů

Kategorie charakteristika ústavů:

- výjimečné postavení mezi ústavu;
- uplatnění klientů není pouze v lese, ale i na stavbách, technických službách, lesoparcích, okrasných zahradách apod.;
- 50% absolventů zařazeno do pracovního procesu;
- hygienické požadavky;
- sportovní aktivity, kultura, zájmová činnost, práce pro ústav, brigádnická činnost;
- individuální přístup;
- zájem a zanícení pedagogů;

V této oblasti se respondenti vyjadřovali ke kvalitě ústavů, ve kterých pracují. Shodně lze konstatovat, že jejich vidění „zevnitř“ postrádá pochopitelně větší objektivnost a relevanci. Na druhou stranu je jejich průnik do organizmu ústavů velmi detailní a zřetelný, i když v kvalitě výstupů jde o méně validní informace. Respondenti vidí ústav spíše v pozitivním světle „...náš ústav je výjimečný svou jedinečností...absolventi mají velmi dobrou kvalifikaci a uplatnění...získají certifikát pro celou EU pro práci s motorovou pilou, řidičský průkaz na traktor...“ Jako důležitý jev v charakteristice ústavu pak viděli osobní přístup pedagogů „...vždy je to o lidech...důležitý je individuální přístup k jednotlivým chlapcům...“ V obou výchovných ústavech převažují sportovní aktivity při trávení volného času a je to pro ně charakteristická i brigádnická činnost.

Kategorie vztah mezi ústavem a rodinou

- spolupráce s rodinou;
- klasické rodinné principy;
- rodina má jednoznačně velký vliv;
- kladné vzory;
- dobré rodinné zázemí;
- snaha o zachování rodinného modelu;
má-li rodina zájem, pro klienta je to motivačně důležité

Všeobecně vyplývá z daných odpovědí jednotlivých pedagogů, že rodina, rodinné zázemí, rodinné vzory a příklady mají neocenitelný význam. A to jak v pozitivním, tak také v negativním slova smyslu „...rodina má vždy velký vliv...problém je patologie v rodině...“, „...může nabádat ke krádežím...“, „...přebírání vzorů chování, se mi zdá velmi časté...“.

Jestliže se rodina průběžně zajímá o osud svého dítěte v ústavu formou povzbuzování, motivačně a podobně, pak je resocializační proces dobře a kvalitně nastartován „... má-li rodina zájem... je to motivačně důležité...“, „...někteří rodiče spolupracují, jiní nejeví o dítě zájem...“ V této kategorii stojí za pozornost úsilí obou ústavů, které se snaží svým způsobem rodinnou atmosféru vytvářet, neopomíjí však důležitost vlastní rodiny.

Kategorie práce s klienty ústavů

- pochválit za dobrou práci;
- rychlost postihu;
- možnost samostatnosti;
- morální profil;
- omezení trávení volného času s původními kamarády –partou;
- získání kvalifikace;
- sportovní aktivity;
- potírání kouření marihuany;
- příprava na realitu všedního dne;

- programu rozvoje osobnosti;
- individuálním pohovory, poradenství;
- možnost získání základního a odborného vzdělání;

Kvalitativní výzkum jasně ukázal, že těžiště veškeré práce ústavů leží v obsahové náplni každodenního života klientů ústavu „... bych jednoznačně uvedl osobní příklad dospělých – kladné vzory...“, „...umět pochválit za dobrou práci...“ Především je to zajištění obsahové náplně volnočasových aktivit, které zhodnocují individuality a formují v ještě nedospělých jedincích osobnosti, které mohou být lépe připraveny pro další život. Důležité je, aby chlapci měli určitý režim dne a jasně stanovená pravidla „...zpracovaného programu rozvoje osobnosti se zaměřením na konkrétní problémy...“, „...stanovením jasných pravidel chování, práv, povinností...využívány jsou individuální pohovory a poradenství a podpora...“, „...přesně strukturovaný den... jasně vymezená pravidla a jejich důsledné vyžadování...“. Velmi pozitivně je hodnocena možnost získání vzdělání „...každopádně je dobré, pokud dokončí vzdělání, aby si mohl najít práci...“, „...pokud se vyučí, má šanci, jako každý jiný...“ Důraz je také kladen na získávání samostatnosti a odpovědnosti „větší orientaci na možnost přiblížit více život po propuštění z ústavu, možnost vést k větší odpovědnosti za své chování...“, „...musíme se snažit ho vést k samostatnosti a nadhledu...“.

Cenná je především snaha vytvořit v klientech jiný hodnotový systém než ten, se kterým do ústavu přišli.

Kategorie výsledky výchovného procesu

- do jakého prostředí se po odchodu dostanou;
- efektivnost resocializace je asi 50 %;
- efektivnost zhruba 30%;
- chybí zpětná vazba po ukončení pobytu v ústavu;

Tato kategorie v souhrnu daných kódů jasně naznačuje největší bolesti pedagogické práce. Citelně chybí povědomí o dalším životě klientů po odchodu z ústavu „...neumím říci, neexistuje žádná oficiální informační zpětná vazba...“, „...chybí nám zpětná vazba“.

Zřetelně se to odráží na jakési frustraci pedagogů, kteří tak nemají zpětný ohlas své výchovné práce. Pokud se vyjadřovali v číslech, nejčastěji se vyskytovala čísla mezi 20-50 % „... *chci být optimistou- 20%...*“, „... *myslím, že 50% se trestného činu dopustí...*“, „...*pouze můj odhad tak 30%...*“, „... *tak 30% by mohlo vést řádný život... považuji to za dobrý výsledek...*“.

Pedagogové rezignují na kroky, které by mohly vést k poznatkům o dalším životě jejich bývalých chovanců. Hledejme v této oblasti souvislosti s legislativními pravidly, které na tento aspekt pedagogické práce nepamatují.

Kategorie legislativa

- systém i podobu je třeba určitě změnit, legislativně i konkrétní činností jednotlivých ústavů a jejich zaměstnanců;
- nařízení ústavní výchovy je v některých případech zbytečné;
- smysl rozdělení je oprávněný;
- rozdíly v soudních rozhodnutích;
- spolupráce s jednotlivými ministerstvy;
- buďto výchovný ústav nebo malý kriminál;
- u ochranné výchovy bych považovala za důležitý i znalecký posudek psychiatra a psychologa;
- v některých případech není dělení ústavů spravedlivé;
- zařízení škálovat dle potřeb dítěte;
- rychlost postihu;

Nedocentelné jsou postřehy lidí „z terénu“, kteří zblízka vidí tuto problematiku a nezřídka narážejí na legislativní bariéry, které jako by nerezonovaly s potřebami těchto zařízení. Zajímavý je názor ohledně zrychlení postihu za protiprávní jednání, jelikož „...*chlapci si už často ani nepamatují, co spáchali a za co jsou teď trestáni.*“ Legislativní zakotvení rozdělování chlapců by mělo dostat jasnější parametry „...*jsou velké rozdíly v opodstatněnosti soudních rozhodnutí v ukládání ochranné výchovy...*“, „...*u ochranné výchovy bych považovala za důležitý i znalecký posudek psychiatra a psychologa...také bych rozhodně zařízení škálovala dle toho, jaké specifické potřeby dítě potřebuje*“.

Pedagogičtí pracovníci často hledali oporu při vymáhání povinností „...legislativa, aby nám pomohla s vymáháním dodržování pravidel“, „...tak bude do 18ti let utíkat. Navrhoval bych proto klientům dvě možnosti buďto výchovný ústav, nebo malý kriminál“. Cenné jsou postřehy pedagogů v tom smyslu, že jim samotným nejde o jakési ulehčení jejich práce, nýbrž o podmínky, které by lépe a kvalitněji odrážely potřeby ústavu pro úspěšnější výchovný proces dětí.

Kategorie systémové řízení denního režimu

- systém výchovných opatření souvisí s pravidly zařízení a hodnocením;
- vnitřním řádem;
- hodnocení;
- charakter pochval, odměn a ocenění;
- možnosti výchovných opatření jsou stanoveny zákonem;
- režimová opatření;
- dodržování pravidel, kontrola a dohled;
- nabídka alternativních činností;
- osobní vliv pedagoga;
- omezení některých práv či nároků dětí;
- vést k větší odpovědnosti za své chování;
- vysoký standard chtějí mít i za cenu trestné činnosti;

Systémovost je průvodním znakem obou ústavů „...zejména režimová výchova a systém motivace...práva a povinnosti jsou stanoveny vnitřním řádem...“. Denní řád, systém odměn a trestů, bodovací či klasifikační systémy, mají v režimu ústavů své pevné místo „...používají bodový systém, kdy dítě za vzorné plnění povinností získává body, které se sčítají, a naopak za neplnění povinností a porušování pravidel body ztrácí...“. Tyto opatření jsou páteří vztahu mezi pedagogickými pracovníky a dětmi v ústavu. Jsou zároveň svým způsobem objektivním ukazatelem chování jednotlivých klientů a mají motivační náboj ve smyslu odměn za dobré chování a plnění svěřených úkolů.

System odměn a trestů je řízen zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, i když je cítit snaha o rodinný přístup „... máme možnost postupovat pouze podle zákona 109... je to jediná legální cesta... snažím se do toho vložit klasické rodinné principy...“, „... trestání i odměňování je řízeno podle zákona 109... může být částečně podpořeno vnitřními nepsanými pravidly...“. Vedle bodovacích a kvalifikačních systémů je možná i cesta individuálních konzultací a pohovorů face to face mezi pedagogem a jedincem. Ty by jistě měly ještě více motivační charakter a zároveň by upevňovaly vztahy mezi pedagogy a klienty „... využívány jsou individuální pohovory, poradenství a podpora.“ Všichni jsou si rovněž vědomi důležitosti osobního vzoru z jejich strany „... osobní vliv pedagoga, který je podle mě velmi důležitý“.

Kategorie obecná problematika ústavů

- neekonomičnost provozu;
- výchova mladých delikventů v až zbytečném nadstandardu;
- buďto výchovný ústav nebo malý kriminál;
- ne vždy jednotné vedení ze strany pedagogů;
- funkce ochranná před patologickým prostředím;
- izolovanost chlapců od reality;
- limity dané legislativou, penězi;
- spolupráce s jednotlivými ministerstvy;

Z odpovědí jednotlivých pedagogických pracovníků, kteří odpovídali na otázky, je tak trochu cítit postesek, že sbor vychovatelů a dalších zaměstnanců ústavů není ve svém přístupu ke klientům jednotný a vždy praktikován v požadovaných intencích „... často se setkávám s vyhořením, nejistotou o smyslu práce... ne vždy jednotné vedení ze strany pedagogů...“. Tato určitá vychovatelská disharmonie může mít (a zřejmě asi má) nedobré důsledky v působení na děti v ústavu. Personální otázka je jedním z dominantních problémů ústavů a vzhledem k nepříliš velkému zájmu o práci v tomto prostředí, nemá v současné době uspokojivé řešení. Za největší problém lze považovat stránku odměňování pedagogů, kteří mnohdy více než finanční stránku oceňují na své práci uspokojení z toho, na co se během studií připravovali.

Za problematickou rovněž pedagogičtí pracovníci vidí oblast spolupráce mezi jednotlivými ministerstvy, které se do ústavní výchovy zapojují.

Kategorie život po propuštění z VÚ

- nereálné představy o budoucím životě;
- motivovat k dalšímu zájmu;
- život mají ve svých rukou;
- vysoký standard chtějí mít i za cenu trestné činnosti;
- větší orientaci na běžný život;
- naučit klienty, že nic není zadarmo;
- ti, co chtějí se svým životem něco udělat, tak to zvládnou;
- pokud se vyučí, má šanci jako každý jiný;
- 20% (úspěšnost resocializace);
- 50% se nějakého trestného činu dopustí;
- role kurátora;
- rodinné zázemí, prostředí kam chlapci odejdou;
- po opuštění z ústavu často končí ve vězení;
- budovat širší síť pracovního uplatnění;

Bezprostřední příprava na přechod do „normálního“ života je velmi důležitou fází celého výchovného procesu. Je nabíledni, že pro tento krok je třeba pečlivě každého klienta připravovat dlouhodobě, nikoliv pár týdnů před opuštěním ústavu. Nicméně zlomový moment, kdy klient překračuje pomyslně práh ústavu a vrhá se do nepoznané, či málo poznané reality je mnohdy stresovou záležitostí, kterou dosti velké procento klientů nezvládá a brzy se ocitá v soudní síni. Život v ústavu má určitě i negativní dopad na každého chlapce „...problém je v tom, že děti jsou ze zařízení zvyklé na vysoký standard, že tento pak chtějí i za cenu trestné činnosti.“, „...i jedinci, kteří před nástupem do ústavu nekouřili marihuanu, ji v rizikovém kolektivu začnou kouřit.... Uspokojování materiálních potřeb je příliš samozřejmé, což vede i k samozřejmému přijímání. Poústavní realita je pak o hodně tvrdší.“

Snaha o větší orientaci na běžný rodinný život, na situace, které chlapce budou provázet v běžném životě, a o přípravu na to, že nic není zadarmo, provází v podstatě všechny rozhovory v celé jejich délce. Chlapci mají ve většině případů výuční list a tedy: „... *mají většinou kvalifikaci pro získání zaměstnání, ale nereálné představy o budoucím životě*“. Samozřejmě, že jsou důležité charakterové vlastnosti každého jedince „...*omezení nevidím, spíše vidím problém v jejich přístupu. Nemají lehké životní osudy, ale je spousta lidí, kteří mají nějaké potíže. Jde o to, přesvědčit je o tom, že život mají ve svých rukou...*“, „...*ti co chtějí se svým životem něco udělat, tak to zvládnou. Flákači holt zůstanou na ulici, ale tak je to i v běžném životě.*“ Velmi důležité je i to, jaké mají možnosti, kam po ukončení ústavní výchovy odejdou. „*Pokud nemají dobré rodinné zázemí, tak to nemají lehké...*“, „...*určitě v začlenění pomáhají domovy na půl cesty...*“, „...*pokud nikoho nemá, je to horší...*“. Tady by se daly určitě hledat velké rezervy a měly by se hledat cesty, jak těmto chlapcům po propuštění z ústavu pomoci začlenit se do běžného života. Zkrátka dát jim větší šanci nevracet se do patologického prostředí.

Určitě je však důležité chlapce motivovat na to, aby sami měli zájem se do tohoto prostředí nevracet.

5.6.5 Shrnutí kvalitativní části výzkumu

V následujícím textu jsou uvedeny odpovědi na výzkumné otázky týkající se druhé části výzkumného problému z oblasti hodnocení efektivity resocializace ze strany pedagogických pracovníků z výchovných ústavů.

Jaký je názor pedagogů z výchovných ústavů na proces resocializace?

Shrnutím výsledků kvalitativního výzkumu lze konstatovat, že tyto se jeví jako víceznačné. **Nelze** jasně **vymezit** několik bodů, které jsou pro úspěšnou resocializaci klientů VÚ **rozhodující**. Spíše by se dalo uvést, že **všechny aspekty**, které přineslo otevřené kódování jednotlivých odpovědí pedagogů, **hrají** v tomto **svou roli**. Některé podstatnější, jiné spíše okrajovou. Souhrnem je poznání, že **nejdůležitější je vztah mezi pedagogem a dítětem**, který se během pobytu dítěte formuje, vytváří, a buď upevňuje, nebo naopak oddaluje. Příčiny lze hledat v několika momentech. Pokud by měly být hledány postupně, pak základní je v samotné **diferenciaci dětí umístovaných do VÚ** rozhodnutím soudu.

Svá slabá místa má v této oblasti i legislativa a koordinace činnosti jednotlivých ministerstev, která mají ve svých kompetencích VÚ řídit či podporovat. Jedná se především o ministerstva spravedlnosti, zdravotnictví, školství. Dalším podstatným prvkem, který může podpořit úspěšnou resocializaci, je **vytvoření takového prostředí v ústavu**, které blíže koresponduje s podmínkami v normálním **rodinném životě**. Klienti, podle názoru pelagických pracovníků, mají v ústavech až příliš **nadstandardní podmínky**, které **neodrážejí** pravdivě realitu **života „venku“**. **Pro resocializaci** je tento moment **kontraproduktivní**, neboť většinou se pak stává, že mladý člověk vycházející z ústavních podmínek tohoto nadstandardu neunes psychicky realie obyčejného života v nové společnosti. Je svým způsobem ironií, že při nedostatku finančních prostředků, o němž je v rozhovorech také zmínka, mají klienti ústavů k dispozici tyto materiální nadstandardy.

Co ovšem nejvíce podmiňuje **úspěšnou resocializaci**, je **rodinné zázemí**, do kterého klient může po opuštění ústavu přicházet. Má-li rodina vybudovaná pevná pouta, správně nastavený hodnotový systém a není infikována žádnými patologickými jevy, pak může mít ten nejpodstatnější vliv na mladého člena rodiny v pozitivním slova smyslu.

Tento vliv může být umocněn **kooperací mezi rodinou a příslušnými pedagogy**. Má-li pedagog skutečný zájem o úspěšnou výchovu svých svěřenců, pak je logické, že se z vlastní iniciativy o tuto kooperaci pokouší a realizuje ji.

Jaké změny by v procesu resocializace pedagogové ve VÚ přivítali?

Mezi hlavní změny, které by pracovníci ústavů přivítali lze uvést **možnost vymáhání větší odpovědnosti** jednotlivých chlapců za své jednání a nastavení **principu záslužného systému**, tedy uděláš něco dobře, máš za to výhody, uděláš něco špatně, pak za to musíš nést odpovědnost. A tady právě často naráží na **nemožnost postihu** za negativní jednání. Rovněž by hledali změny v systému **řešení úteků** z VÚ. Uvádějí, že v podstatě **nemají možnost** těmto útekům **zabránit** a chlapci necítí žádný tlak, aby se úteků nedopouštěli. V těchto směrech by přivítali změnu legislativy. Jako podstatný prvek v rámci přípravy na život po propuštění z VÚ pak pedagogičtí pracovníci vidí v **přibližování výchovy** v ústavu běžným **rodinným principům** a co nejdůrazněji **představování reality**, která je čeká po opuštění zdi ústavu.

Jaký je názor pedagogů z výchovných ústavů na efektivitu resocializace v jejich zařízeních?

Efektivitu resocializace pak pedagogičtí pracovníci hodnotí rozporuplně. Byly slyšet hlasy, že chlapci jsou dostatečně připraveni na život, dostanou kvalifikaci pro výkon zaměstnání a mají i další předpoklady k tomu, aby se pokud chtějí, mohli začlenit do společnosti. Byly však slyšet i názory, že chlapci žijí v nadměrném materiálním zabezpečení, prohřešky jim prochází beztrestně a jsou zvyklí, že se o ně vždy někdo postará, což není v souladu se životem mimo ústav. Proto není většina schopna vyrovnat se s životem mimo zdi ústavu a sklouzává za hranice zákona.

Většinou také konstatovali, že **nemají žádné relevantní informace** o tom, jak se chlapec začlenil do společnosti, jestli si našel práci, založil rodinu, nebo se dostal do vězení. Informace získávají jen sporadicky přes média, sociální sítě, z řečí chlapců, kteří jsou ještě v ústavu a jsou s těmi, co již odešli nějak v kontaktu. Pokud se vyjadřovali v procentech, uváděli čísla, že **by mohlo 20-30% chlapců vést řádný život**. Pozastavovali se rovněž nad tím, co bychom měli za úspěšnou resocializaci v případě těchto chlapců považovat.

Na úplný závěr lze doplnit, že **resocializace dětí** a mladých lidí z výchovných ústavů, podle modelového zjištění ve dvou z nich, **nebude nikdy neplněna stoprocentně**. Projít procesem vzdělávání a výchovy v ústavních podmínkách nezaručuje úspěch v převýchově sociálně narušených jedinců. V současnosti je ovšem tím jediným možným „pomocníkem“, který může (zdaleka ne vždy však musí) dospět k žádanému cíli – úspěšné a plnohodnotné resocializaci.

ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce nastiňuje problematiku resocializace dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Jejím hlavním tématem je úspěšnost resocializace dětí, umístěných v těchto zařízeních, se zřetelem na páčání trestné činnosti po opuštění ústavu.

Teoretická část je rozdělena do čtyř samostatných kapitol. První kapitola se zabývá výchovou a socializací dítěte jak v rodině, tak v náhradní rodinné péči. Ve druhé kapitole je věnována pozornost legislativnímu zakotvení ústavní a ochranné výchovy a jsou vysvětleny principy umístování dětí do školských zařízení pro výkon takovéto výchovy. Třetí kapitola seznamuje a vysvětluje pojmy resocializace a etopedie, dále přibližuje systém školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy se zaměřením na vybraný výchovný ústav ve Střílkách. Čtvrtá kapitola se dotýká pojmů sociálně patologické jevy, delikvence a kriminalita mládeže.

Empirická část práce má za cíl zjistit, jaká je úspěšnost resocializace dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve Střílkách a Chvalčově v návaznosti na páčání trestné činnosti a jak na resocializaci pohlíží pedagogičtí pracovníci z těchto ústavů, v čem spatřují zásadní problémy a kde by hledali změny. Ke splnění těchto cílů byla využita strategie kombinovaného výzkumu. V kvalitativní části výzkumu bylo na základě analýzy údajů z dokumentů poskytnutých výchovnými ústavu a z obsahu policejních evidencí zjišťováno, v jaké míře chlapci propuštěni z výchovných ústavů páchají úmyslnou trestnou činnost, jakých trestných činů se dopouštějí a zda se trestné činnosti dopouštějí opakovaně. Páčání trestné činnosti bylo vybráno za měřítko úspěšnosti resocializace, neboť osobu, která páchá opakovaně úmyslnou trestnou činnost, nemůžeme považovat za úspěšně socializovanou. Tedy za osobu, která akceptovala a do svého každodenního života zabudovala normy a hodnoty společnosti. Na základě údajů zjištěných v kvantitativní části výzkumu, provedeného na výzkumném souboru 60ti chlapců z VÚ Střílky a VÚ Chvalčov, lze konstatovat, že více jak 73% chlapců se do tří let po propuštění z VÚ dopustilo úmyslného trestného činu. Z tohoto množství jich 93% páchalo trestnou činnost opakovaně. Našli se i jedinci, kteří se dopustili trestné činnosti 17krát, 18krát, dokonce i 22krát. Zdaleka nejčastěji se chlapci dopouštěli majetkové trestné činnosti, jejíž poměr byl 74% ze všech zjištěných trestných činů.

Nebyl zjištěn téměř žádný rozdíl v charakteru ani četnosti páchaných trestných činů mezi chlapci z VÚ Střílky a VÚ Chvalčov. Z celkového počtu 60ti chlapců z obou ústavů se nedopouštělo trestné činnosti před nástupem do VÚ ani do tří let po propuštění z VÚ celkem 11 chlapců. Pouze 2 chlapci se dopustili trestné činnosti před nástupem do VÚ, ale po propuštění z ústavu se již trestné činnosti nedopustili. Celkem 10 chlapců se nedopustilo žádného trestného činu před nástupem do VÚ, ale po propuštění se během tří let alespoň jednoho trestného činu dopustili.

Uváděná čísla je třeba chápat s určitou rezervou, jelikož se jedná o údaje, které se dostaly do policejních evidencí. To ještě neznamená, že 27% chlapců, kteří se dle výzkumu nedopustili žádného trestného činu, také žádnou trestnou činnost nepáchají. Ze svých dlouholetých zkušeností práce u PČR vím, že ne všechny trestné činy, které se stanou, jsou policii oznámeny, a že ne u všech trestných činů, které policie šetří, zjistí i pachatele. Můžeme vzít v úvahu i fakt, že ve zlínském kraji byla v roce 2011 celková objasněnost nahlášených trestných činů kolem 42%. Z uvedených údajů vyplývá, že čísla týkající se zkoumaného souboru mohou být i vyšší jak v počtu chlapců, kteří se trestné činnosti dopustili, tak v počtu spáchaných skutků.

V kvalitativní části výzkumu byly zjišťovány názory pedagogických pracovníků na proces resocializace v jejich zařízení. Mimo jiné bylo zjištěno, že mají minimální zpětnou vazbu ohledně informací o chlapcích, kteří opustí brány ústavu. V podstatě nemají možnost se dozvědět, jakým způsobem se chlapec začlenil do běžného života. Byla zde cítit i jistá míra frustrace. Mezi prvky, které by mohly zlepšit úspěšnost resocializace ve VÚ, pedagogové uváděli zpevnování vazeb mezi vychovateli a chlapci, možnost lepšího vymáhání odpovědnosti chlapců za své negativní jednání, přibližování života v ústavu běžnému životu za zdmi ústavu.

Diplomová práce byla velmi přínosná pro mne samotného a věřím, že alespoň dílčím způsobem přispěla k aktuální problematice ústavní etopedické péče. Myslím, že získané informace v rámci výzkumu jsou podnětné pro všechny, kdo při svém zaměstnání dojdou s dětmi z výchovných ústavů jakkoliv do kontaktu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociální pedagogika: vybrané problémy*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994. s. 80 ISBN 80-223-0817-X.
- [2] CZAPÓW, Czeslav a Stanislav JEDLEWSKI. *Resocializační pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. s.414
- [3] ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana, terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
- [4] DUNOVSKÝ, Jiří: *Sociální pediatrie- vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s. ISBN9788071692546
- [5] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 978-80-3715-185-0
- [6] GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex, 1998. ISBN 80-85783-24-X.
- [7] HRADEČNÁ, Marie a kol. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. Praha: Nakladatelství Univerzity Karlovy, 2001. s. 89. ISBN 80-7184-015-7
- [8] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- [9] JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 978-80-247-1369-4
- [10] JEDLIČKA, Richard, KLÍMA, Petr, KOŤA, Jaroslav NĚMEC Jiří a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. s.478 ISBN 80-7312-038-0.
- [11] KLAPILOVÁ, Světlana. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 63 ISBN 80-7067-669-8
- [12] KRAUS, Bohuslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. s. 215

- [13] KURELOVÁ, Milena, SEKERA, Ondřej a Hana KUBIČKOVÁ. *Komunitní systém v resocializačních zařízeních pro adolescenty II. Proces reedukace a resocializace očima dětí a analýza profesních činností vychovatelů a učitelů ve výchovných ústavech*. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2008. ISBN 978-80-7368-535-5.
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon 1981. s.218
- [15] MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- [16] MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. s. 183 ISBN 80-7178-304-8
- [17] MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7.
- [18] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. s. 335 ISBN 80-7178-226-2.
- [19] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní výzkum a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [20] MOROZOVÁ, Simona. *Práva dětí z pohledu dětí a dospělých*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií. Dostupné také z <http://theses.cz/id/ynmljp/84022-768646886.pdf>
- [21] MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: filosoficko – historický pohled*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2001. s. 49. ISBN 80-210-2512-3.
- [22] MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta 2002. s. 104. ISBN 80-210-2511-5.
- [23] PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. s.234. ISBN 80-85931-68-6.
- [24] PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha: Portál 2003. S 322. ISBN 80-7178-772-8.

- [25] PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2.vyd. Praha: Portál, 2006. s. 271. ISBN 80-7178-944-5.
- [26] SLOMEK, Zdeněk. *Speciální pedagogika: Etopedie studijní text*. České Budějovice: Katedra speciální a sociální pedagogiky, 2006 s. 43
- [27] SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 96. ISBN 978-80-86723-84-6
- [28] SOVÁK, Miloš. *Nárys speciální pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1986. s. 231
- [29] STANKOWSKI, Adam. *Etopedie: úvod do resocializační pedagogiky*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 2003. s.57. ISBN 80-7042-257-2
- [30] ŠEVČÍK, Lubomír. *Vnitřní řád*. Střílky, 2010. Vnitřní směrnice pro VÚM Střílky.
- [31] ŠEVČÍK, Lubomír. *Výroční zpráva o činnosti školy*. VÚM Střílky. 2011. Zpráva pro MŠMT
- [32] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999. s.444. ISBN 80-7178-678-0.
- [33] VOJTOVÁ, Věra. *Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 9788021051591
- [34] ZEMAN, Petr a kol. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní a ochranné výchovy*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 150 s. ISBN 978-80-7338-081-6.
- [35] **ZÁKONNÉ NORMY:**
- [36] ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 9. února 2009 trestní zákoník, ve znění novel. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-463. ISSN 1211-1244
- [37] ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 31. července 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění novel. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 79, s. 4030-4154.

- [38] ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 22. března 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění novel. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 48, s. 2978-2992.
- [39] ČESKO. Zákon č. 94 ze dne 13. prosince 1963 o rodině, ve znění novel. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 53.
- [40] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 30. prosince 1999 o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění novel. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111.
- [41] ČESKO. Zákon č. 99 ze dne 17. prosince 1963 občanský soudní řád, ve znění novel. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 56.
- [42] ČESKO. Zákon č. 258 ze dne 10. října 1996 o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění novel. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1996.
- [43] ČESKO. Vyhláška MŠMT č. 399 ze dne 15. října 1991 o speciálních školách a speciálních mateřských školách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1991, částka 76.
- [44] ČESKO. Vyhláška MŠMT č. 334 ze dne 3. října 2003 kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 111.
- [45] **INTERNETOVÉ ZDROJE:**
- [46] *Adopce.com*. [online]. ©2010 [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/zakladni-pojmy/>
- [47] *V zájmu dítěte*. Stránky o dětech v náhradní péči [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z <http://www.vzd.cz/ochranna-vychova-ustavni-vychova>
- [48] Josef Rydlo a Libor Švardala. *Žák a sociálně patologické jevy* [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z <http://www.oazlin.cz/prevence/institu1.pdf>
- [49] *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. ©2009-2011. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece.html

- [50] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Školy a školská zařízení v ČR ve školním roce 2010/2011*. [online]. ©2012 [cit. 2012-01-20].
- [51] Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3301-11>
- [52] VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Rada vlády pro lidská práva. *Pracovní a poradní orgány*. [online]. ©2009-2012. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/rlp-uvod-17537/>
- [53] ČESKÝ VÝBOR PRO UNICEF. *Práva dětí*. [online]. ©2004-2010. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z <http://www.unicef.cz/>
- [54] FOND OHROŽENÝCH DĚTÍ. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z <http://www.fod.cz/>
- [55] NADACE NAŠE DÍTĚ. *Chci pomoc ohroženým dětem*. [online]. ©2009. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z <http://www.nasedite.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=177>
- [56] ZÁCHRANNÝ KRUH. *Kriminalita mládeže*. [online]. ©2009. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z http://www.zachranny-kruh.cz/kriminalita/priciny_a_podminky_pachani_trestne_cinnosti.html
- [57] iDNES. Zpravodajský portál. *Zprávy*. [online]. ©2009-2012. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vlada-zrusila-kojenecke-ustavy-deti-dostanou-pestouni-pgb-/domaci.aspx?c=A120105_1710948_domaci_jw
- [58] *Výchovný ústav Strážky* [online]. ©2012. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.vustrilky.cz/Historie.html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

TČ	Trestný čin.
TZ	Trestní zákoník.
VÚ	Výchovný ústav.
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
PČR	Policie České republiky
ETŘ	Evidence trestního řízení
KSU	Kriminalisticky sledované události
Sb.	Sbírky

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1.	Přehled typů náhradní rodinné péče.....	20
Obr. 2	Trestné činy u chlapců před nástupem do VÚ	76
Obr. 3	Spáchání trestných činů do 3 let od propuštění z VÚ	77
Obr. 4	Opakované spáchání trestných činů do 3 let od propuštění z VÚ	78
Obr. 5	Přehled páchaných trestných činů	83

SEZNAM TABULEK

Tab. 1.	Zařízení pro výkon ústavní- ochranné výchovy stav k 31. 10. 2010	38
Tab. 2	Zdrojová data VÚ Střílky	74
Tab. 3.	Zdrojová dat VÚ Chvalčov	75
Tab. 4.	Trestné činy u chlapců před nástupem doVÚ	76
Tab. 5.	Trestné činy u chlapců před nástupem doVÚ-počet	76
Tab. 6.	Spáchání trestných činů do 3 let od propuštění z VÚ	77
Tab. 7	Spáchání trestných činů do 3 let od propuštění z VÚ – počet	77
Tab. 8	Opakované spáchání trestných činů do 3 let od propuštění z VÚ	78
Tab. 9	Opakované spáchání trestných činů do 3 let od propuštění z VÚ-počet	78
Tab. 10	Přehled TČ spáchaných chlapci ve VÚ Střílky - 1. část	80
Tab. 11	Přehled TČ spáchaných chlapci ve VÚ Střílky - 2. část	81
Tab. 12	Přehled TČ spáchaných chlapci ve VÚ Chvalčov	82

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I Rozhovor č. 1

Příloha P II Rozhovor č. 2

Příloha P III Rozhovor č. 3

Příloha P IV Rozhovor č. 4

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR Č. 1

INFORMACE K DOTAZOVANÉMU

Kolik je Vám let?

67 let

Jak dlouho v ústavu pracujete a na jakých pozicích?

Ve výchovném ústavu na Chvalčově pracuji celkem 131et, z toho 61et jako vychovatel a zbývající dobu do dnešního dne na funkci vedoucího vychovatele.

Jaké máte vzdělání?

Vystudoval jsem střední pedagogickou školu - obor vychovatelství. Jako kvalifikaci také považuji, že jsem v letech 1976- 1987 pracoval jako vedoucí vychovatel v Dětském výchovném ústavu.

Absolvoval(a) jste, v rámci svého povolání, další kurzy a školení ?

V průběhu zaměstnání jsem pak absolvoval terapeutický kurz pro práci s obtížně vychovatelnou mládeží, školení pro vedoucí pracovníky, školení zvládání stresových situací, práce s minoritním etnikem a během let mnoho jiných kurzů a vzdělávacích programů.

VÝCHOVNÝ ÚSTAV JAKO SYSTÉM

Jaký máte názor na systém ústavní a ochranné výchovy (množství ústavů, jejich účelnost systém ...)?

Rozhodující je **kvalita ústavů**, jejich **personální obsazení**, zajištění podmínek pro klienty a jejich **praktická příprava** pro zařazení do společnosti. Mělo by se **více starat** o kluky **po absolvování pobytu** v zařízení. Ve výchovných ústavech velmi záleží na učebním oboru, který mohou absolvovat, na jeho kvalitě a zda je uplatnitelný na trhu práce.

Vyjádřete se k rozdělení ústavů podle druhu umístění dětí (ochranná výchova, ústavní výchova) a stupně závažnosti jejich jednání.

Dle mého úsudku by děti měly být zařazovány **dle stupně závažnosti svého jednání**, podle historie, podle toho, jak se choval před umístěním, co všechno má na svědomí. Bohužel se tak vždycky neděje (*důraz na slovo „bohužel“*)

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní pozitiva (smyslu) Vašeho ústavu?

Náš ústav je **výjimečný svou jedinečností**, je jediný svého druhu v naší republice. Absolventi mají velmi dobrou kvalifikaci a uplatnění na trhu práce. Získají **certifikát pro celou EU** pro práci s motorovou pilou, řidičský průkaz na traktor, mohou provádět práce ve výškách. Jejich **uplatnění** není pouze v lese, ale i na stavbách, technických službách, lesoparcích, okrasných zahradách apod. Dle katamnestického šetření je téměř **50% našich absolventů zařazena do pracovního procesu**.

Náš ústav se nachází přímo v horách, tudíž máme pro naše žáky zajištěnu práci **praxi** několik let dopředu. Klidné prostředí lesa dělá s psychikou přímo divy.

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní negativa (smyslu) Vašeho ústavu?

Nesplňujeme bohužel **hygienické požadavky** a naše činnost je povolena dočasně na výjimku. Nic jiného mě teď nenapadá.

VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ, RESOCIALIZACE V ÚSTAVU

Jakým způsobem jsou zajišťovány resocializační a výchovné programy a jaké metody jsou v nich nejčastěji využívány?

Výchovné programy jsou převážně skupinové, jako **sportovní aktivity, kultura, zájmová činnost, práce pro ústav, brigádnická činnost podobně**. Dále jsou pak využívány každodenní skupinové hodnocení, měsíční skupinové komunity, celoustavní komunity. Velký důraz klademe na **individuální přístup k žákům, spolupráci s rodinou**. *(hlasový důraz na spolupráci s rodinou)*

Jsou ve Vašem ústavu využívány ve výchově odměny a tresty, pokud ano, vysvětlete jejich princip a aplikaci.

Máme možnost postupovat pouze podle zákona č. 109 (pozn. Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních), to je jediná legální cesta, osobně se však snažím do toho vložit **klasické rodinné principy**, myslím si, že jsme ale trošku bezzubí. *(velký upřímný povzdech)*

Má podle Vašeho názoru, vliv vlastní rodina na proces resocializace jedince umístěného ve výchovném ústavu a pokud ano, jaký?

Samozřejmě. **Rodina má jednoznačně velký vliv** na žáky, proto s ní intenzívně spolupracujeme a snažíme se ji co nejvíce zapojit do výchovy. *(spontánní a rychlá reakce)*

Jaké formy činností (metody práce), v procesu nápravy, se Vám zdají nejefektivnější a proč právě tyto?

Tady bych jednoznačně uvedl osobní příklad dospělých - **kladné vzory**, pracovat na sebevědomí žáka, umět kluky **pochválit za dobrou práci** ve škole nebo osobním volnu. Mám s tím dlouhodobě dobré zkušenosti. *(rozhodnost odpovědi vyjádřená důrazem v hlasu i mimikou)*

Co by podle Vás bylo potřeba změnit v oblasti legislativy?

Jednoznačně zrychlit procesy vyšetřování přestupků nebo trestných činů, chlapci si už často ani nepamatují co spáchali a za co jsou teď trestáni. **Rychlost postihu** je podle mě, z výchovných důvodů, velmi důležitá. *(respondent doprovází odpověď pohybem obou rukou)*

Jakou změnu způsobu práce ve výchovném ústavu by jste uvítal/a a v jaké oblasti?

U žáků, kteří jsou ve III. ročníku bych doporučoval větší **možnost samostatnosti**, například při docházení do práce, bydlení atd., aby si více vyzkoušeli, jak to bude fungovat až od nás odejdou.

UKONČENÍ POBYTU V ÚSTAVU A ŽIVOT PO PROPUŠTĚNÍ

Jsou děti dobře připraveny na odchod z ústavu?

Pokud nemají **dobré rodinné zázemí**, tak to nemají lehké. My se snažíme co můžeme, ale to, do jakého prostředí přijdou, až od nás odejdou neovlivníme. *(výrazná mimika obličeje)*

Jaký je Váš názor na možnosti začlenění do běžného života pro chlapce, kteří jsou propuštěni z ústavu?

Odborně jsou připraveni velmi dobře, otázkou je jejich **morální profil**. Také je, jak už jsem říkal, důležité **do jakého prostředí se po odchodu dostanou**.

Jaké je podle Vás efektivita resocializace chlapců ve Vašem ústavu?

Pokud bych to měl vyjádřit v procentech, **tak asi 50 %**, je pak také otázkou, co přesně budeme za efektivní považovat. To by bylo na delší diskusi.

Kolik chlapců se dle Vašeho názoru po propuštění z ústavu dopouští trestné činnosti a čím svůj názor podkládáte?

Nemám žádné přesné podklady, je to jen můj subjektivní odhad. *(odpovídá rezignovaně)*

Kde byste hledali hlavní změny pro zlepšení efektivity resocializace ve Vašem ústavu?

Tady bych uvedl to co jsem říkal před chvílí, dát **větší možnost samostatnosti** starším chlapcům, aby měli možnost poznat, co to samostatnost je.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 2

INFORMACE K DOTAZOVANÉMU

Kolik je Vám let?

Je mi 52 let.

Jak dlouho v ústavu pracujete a na jakých pozicích?

V ústavu pracuji pět let. Po celou dobu jako pedagogická pracovnice se zařazením-
etopedka.

Jaké máte vzdělání?

Mám bakalářské vzdělání, obor speciální pedagogika a v současné době mě čeká ukončení magisterského studia ve stejném oboru.

Absolvoval(a) jste, v rámci svého povolání, další kurzy a školení ?

Z těch, na které si teď vzpomenu, to jsou kurz bazální terapie, akreditované specializační studium k prevenci sociálně patologických jevů v délce 250 hodin, seminář „Strategie vyšetřování šikany“, seminář „Tvorba krizového plánu proti šikaně“.

VÝCHOVNÝ ÚSTAV JAKO SYSTÉM

Jaký máte názor na systém ústavní a ochranné výchovy (množství ústavů, jejich účelnost systém ...)?

Já jsem spíše zastáncem ústavní výchovy, ale její **system i podobu je třeba určitě změnit, legislativně i konkrétní činností jednotlivých ústavů a jejich zaměstnanců**. Počet ústavů nedovedu úplně posoudit, myslím, že nařízení ústavní výchovy je v některých případech zbytečné, tam, kde by měla více smysl práce s rodinou. Na druhou stranu upřednostňuji spíše zařízení menšího typu, kde není nakumulováno velké množství problematických dětí. Účelnost budu hodnotit podle našeho zařízení, konkrétně jsem dělala **katamnestické šetření**, které vyšlo následovně: 1/3 se vůbec neozvala, 1/3 byla nedohledatelná a 1/3 poskytla informace, kdy kromě 1 chlapce všichni ostatní se do reálného života poměrně úspěšně zařadili. Z výsledků šetření jsem zjistila, že měli práci, 1 chlapec si dokonce dodělal maturitu, vztahy s rodinou dobré, nepáchali trestnou činnost. Takže **úspěšnost** v tomto případě je **zhruba 30%**. Považuji to spíše za dobrý výsledek.

Vyjádřete se k rozdělení ústavů podle druhu umístění dětí (ochranná výchova, ústavní výchova) a stupně závažnosti jejich jednání.

Smysl tohoto rozdělení je oprávněný, ale jsou velké rozdíly v opodstatněnosti soudních rozhodnutí v ukládání ochranné výchovy. Sama mám zkušenost, že děti s uloženou ochrannou výchovou se nijak nelišily od dětí s nařízenou ústavní výchovou, naopak jejich problémy v chování jsem vnímala jako menší. U ochranné výchovy bych považovala za důležitý i znalecký posudek psychiatra a psychologa. (důrazně a přesvědčivě)

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní pozitiva (smyslu) Vašeho ústavu?

Pokud bych to měla vztáhnout na to jaká hlavní pozitiva přináší ústav při resocializaci, tak zde bych uvedla: omezení trávení volného času s původními kamarády -partou, které bylo skoro vždy spojenou s nějakým rizikovým chováním, třeba záškoláctví, alkohol, marihuana, trestná činnost apod. Určitě pak získání kvalifikace, jako že se u nás vyučí. Orientace na jiné způsoby trávení volného času, tady převažují sportovní aktivity, které, pokud vím, v některých případech přetrvávají i po opuštění ústavu

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní negativa (smyslu) Vašeho ústavu?

Třeba v tom, že i jedinci, kteří před nástupem do ústavu nekouřili marihuanu, ji v rizikovém kolektivu začnou kouřit. Kouření marihuany je totiž velkým neduhem i v našem ústavu. Také nepřipravenost na realitu všedního dne, myslím to tak, že uspokojování materiálních potřeb je příliš samozřejmé, což vede i k samozřejmému přijímání. Poustavní realita je potom o hodně tvrdší.

VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ, RESOCIALIZACE V ÚSTAVU

Jakým způsobem jsou zajišťovány resocializační a výchovné programy a jaké metody jsou v nich nejčastěji využívány?

Individuálně, většinou podle zpracovaného programu rozvoje osobnosti, se zaměřením na konkrétní problémy konkrétního dítěte. Stanovením jasných pravidel chování, práv a povinností, jejichž dodržování a nedodržování je hodnoceno. Je zaveden systémem výchovných opatření - odměny a tresty. Velká je nabídka zájmových a pracovních činností. Využívány jsou individuálním pohovory, poradenství a podpora.

Jsou ve Vašem ústavu využívány ve výchově odměny a tresty, pokud ano, vysvětlíte jejich princip a aplikaci.

System výchovných opatření souvisí s pravidly zařízení a hodnocením. Pravidla chování a práva a povinnosti dětí jsou stanoveny vnitřním řádem, jejich dodržování či neplnění podléhá hodnocení. System hodnocení je opět daný vnitřním řádem, některé výchovné ústavy používají bodový systém, kdy dítě za vzorné plnění povinností získává body, které se sčítají, a naopak za neplnění povinností a porušování pravidel body ztrácí. Při dosažení určitého počtu bodů získává nějakou výhodu, čím vyšší počet bodů dítě získá, tím lepší je jeho výhoda ve smyslu odměny. Jiné výchovné ústavy používají známkovací systém, který vychází z klasického školního známkování stupnicí výborný 1 – nedostatečný 5. Na základě přiděleného hodnocení, hodnocení se provádí každý den za každou činnost zvlášť, se ukládají výchovná opatření, která mají charakter pochval, odměn a ocenění za příkladné úsilí a plnění povinností a za mimořádné zásluhy, nebo charakter kázeňských opatření a trestů za porušení povinností. Možnosti výchovných opatření jsou stanoveny zákonem o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.

Má podle Vašeho názoru, vliv vlastní rodina na proces resocializace jedince umístěného ve výchovném ústavu a pokud ano, jaký?

Je to zase velmi individuální, někteří rodiče spolupracují, domlouváme se na postupech, jiní nejeví o dítě žádný zájem. Ale vliv má rodina na dítě veliký, to je jasné a ne vždy jen pozitivní. Přebírání vzorů chování se mi zdá velmi časté.

Jaké formy činností (metody práce), v procesu nápravy, se Vám zdají nejefektivnější a proč právě tyto?

Kdybych měla vybrat ty nejdůležitější a nejčastěji používané, tak: režimová opatření, dbaní na dodržování pravidel, kontrola a dohled, nabídka alternativních činností, využívání výchovných opatření – tady myslím kladných i záporných, osobní vliv pedagoga, který je podle mě velmi důležitý.

Co by podle Vás bylo potřeba změnit v oblasti legislativy?

Nemám úplně jednoznačný názor, vždy je to totiž o lidech (poz.- zaměstnancích ústavu). Možná by pomohlo omezení některých práv či nároků dětí, ale nebude to někdo zneužívat?

Zákonem dané možnosti výchovných opatření jsou limitující v působení výchovných ústavů, ale nestanovení limitů by mohlo znamenat zneužívání moci výchovných pracovníků.

Jakou změnu způsobu práce ve výchovném ústavu by jste uvítal/a a v jaké oblasti?

Ještě větší orientaci na možnost přiblížit více život po propuštění z ústavu, možnost **vést k větší odpovědnosti za své chování**, tady cítím značné omezení, abychom mohli být důslední ve vymáhání stanovených pravidel.

UKONČENÍ POBYTU V ÚSTAVU A ŽIVOT PO PROPUŠTĚNÍ

Jsou děti dobře připraveny na odchod z ústavu?

Ano i ne. Mají většinou kvalifikaci pro získání zaměstnání, ale **nereálné představy o budoucím životě**.

Jaký je Váš názor na možnosti začlenění do běžného života pro chlapce, kteří jsou propuštěni z ústavu?

Možnosti omezené nevidím, spíše vidím problém v jejich přístupu. Nemají lehké životní osudy, ale je spousta lidí, kteří mají nějaké potíže. Jde o to přesvědčit je o tom, že **život mají ve svých rukou** a můžou s ním něco udělat. Určitě v začlenění pomáhají domovy na půl cesty, CESOP (pozn. Centrum sociální prevence v Brně, pro pomoc i lidem do 25 let propuštěným z výkonu trestu nebo ústavní péče). Problém je v tom, že tyto děti jsou ze zařízení zvyklé na tak **vysoký standard**, že tento pak **chtějí mít i za cenu trestné činnosti**.

Jaké je podle Vás efektivita resocializace chlapců ve Vašem ústavu?

Z matematického pohledu tak **30%** si myslím, že by mohlo vést řádný život.

Kolik chlapců se dle Vašeho názoru po propuštění z ústavu dopouští trestné činnosti a čím svůj názor podkládáte?

Pouze můj odhad je tak **30%**, nemám žádnou přesnou představu.

Kde byste hledali hlavní změny pro zlepšení efektivitu resocializace ve Vašem ústavu?

Ve větším **zaujetí pedagogických pracovníků**, ale práce je příliš namáhavá, dochází k opotřebování. Doporučovala bych pro ně **kombinaci vzdělávacích a relaxačních programů**.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 3

INFORMACE K DOTAZOVANÉMU

Kolik je Vám let?

41 let

Jak dlouho v ústavu pracujete a na jakých pozicích?

V ústavu pracuji patnáct let a po celou dobu jako vychovatel.

Jaké máte vzdělání?

Mám bakalářské vzdělání, obor vychovatelství a magisterské vzdělání obor speciálně pedagogická andragogika. Školu jsem studoval v Olomouci.

Absolvoval(a) jste, v rámci svého povolání, další kurzy a školení ?

Kurzů bylo za těch patnáct let mnoho. V rámci sebevzdělávání máme v zařízení povinné 4 školení každý školní rok. Vesměs se týkají práce s dětmi – od odborných speciálních pedagogických seminářů po kurzy pro pohybové nebo výtvarné aktivity. Také jsem se zúčastnil resocializačního kurzu a mám instruktorský kurz pro výcvik na lyžích a snowboardu.

VÝCHOVNÝ ÚSTAV JAKO SYSTÉM

Jaký máte názor na systém ústavní a ochranné výchovy (množství ústavů, jejich účelnost systém ...)?

Nemám ponětí o úspěšnosti, **chybí nám zpětná vazba** a informace jsou spíše náhodné. Věřím, že tato práce má základní dvojí smysl – částečná izolace jedince a **ochrana společnosti** před jeho potencionálním negativním jednáním a získání vzdělání pro to aby se mohl uplatnit ve společnosti.

Vyjádřete se k rozdělení ústavů podle druhu umístění dětí (ochranná výchova, ústavní výchova) a stupně závažnosti jejich jednání.

V některých případech není toto dělení spravedlivé. Máme v zařízení speciální skupinu pro ochrannou výchovu, kde jsou přísnější pravidla - interní i ta která vyžaduje zákon. Jsou však případy kdy chlapec s ochrannou výchovou pracuje lépe. V těchto případech jsme nuceni žádat o výjimku, aby mohl být zařazen do jiné, lepší, skupiny. Je to pro nás důležité z hlediska motivace, ale zároveň trochu složité.

Zvýhodnění jsou chlapci s ústavní výchovou ti mohou postoupit na lepší skupinu, ale do ochranné je dát nemůžeme.

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní pozitiva (smyslu) Vašeho ústavu?

Prostupnost systému, že máme rozdělené skupiny podle různých výhod- standardní skupina, lepší skupina, samostatné bydlení v domku, bytě. To je podle mě výrazně motivující pro kluky. Určitě pak možnost získání základního a odborného vzdělání.

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní negativa (smyslu) Vašeho ústavu?

Určitě by se něco našlo..., nechci ale jen nekonstruktivně něco kritizovat, musel bych uvést i způsob řešení a to by bylo na dlouho. Uvedu jen ve zkratce co mě trápí - nekompetentnost nadřízených institucí včetně ministerstva, zaměstnanci, kteří nesplňují charakterové vlastnosti nutné k převýchově dětí, obrovská neekonomičnost provozu a s tím související výchova mladých delikventů v takovém nadstandardu, na který průměrné sociálně zdatné rodiny v ČR nemohou ani pomyslet.

VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ, RESOCIALIZACE V ÚSTAVU

Jakým způsobem jsou zajišťovány resocializační a výchovné programy a jaké metody jsou v nich nejčastěji využívány?

Výchovné programy jsou realizovány prostřednictvím určitých dohod s chlapcem. Klient si určuje krátkodobé a dlouhodobé cíle, kterých by měl dosáhnout. Vychovatel pouze reguluje jak velký krok klient zvládne s ohledem na reálnost jeho představ. Metody jsou opřeny o výchovná opatření uvedené zákoně 109, skupinovou dynamiku a osobní příklad.

Jsou ve Vašem ústavu využívány ve výchově odměny a tresty, pokud ano, vysvětlete jejich princip a aplikaci.

Posilování žádoucího chování a tlumení nežádoucího. Jasně vymezení hranic chování, přesné stanovení pravidel a důslednost při jejich vymáhání. Trestání i odměňování je řízeno podle zákona číslo 109. Trestání i odměňování může být částečně podpořeno vnitřními nepsanými pravidly, které jsou také velmi důležitá.

Má podle Vašeho názoru, vliv vlastní rodina na proces resocializace jedince umístěného ve výchovném ústavu a pokud ano, jaký?

Vždy je dobře když se rodina o chlapce zajímá. Má-li rodina zájem, pro klienta je to motivačně důležité. V některých případech však může být vliv rodiny na jeho chování a utváření osobnosti kontraproduktivní. Může například nabádat ke krádežím. V některých případech je nedůsledné vedení rodičů již v takové fázi, že není cesty zpět - klient rodiče přímo šikanuje, ohrožuje, vydírá.

Jaké formy činností (metody práce), v procesu nápravy, se Vám zdají nejefektivnější a proč právě tyto?

Čistě za mě a moje zkušenosti je to přesně strukturovaný den, jasně vymezená pravidla a jejich důsledné vyžadování, stanovení krátkodobých cílů, tak aby dítě mělo možnost zažívat pocit úspěchu při zvládnání a pochvalu a takto jej motivovat k dalšímu zájmu.

Co by podle Vás bylo potřeba změnit v oblasti legislativy?

Soudně nařízená ochranná či ústavní výchova se často nevykonává. Tato výchova je stanovena, ale pokud klient nechce, tak bude do 18-ti let utíkat. Navrhoval bych proto klientům dvě možnosti buďto výchovný ústav nebo malý kriminál.

Jakou změnu způsobu práce ve výchovném ústavu by jste uvítal/a a v jaké oblasti?

Větší orientaci na běžný život. Zábava, až po vykonané práci. Velká zábava jako hory, kina apod. až po delší práci. Naučit klienty, že nic není zadarmo.

UKONČENÍ POBYTU V ÚSTAVU A ŽIVOT PO PROPUŠTĚNÍ

Jsou děti dobře připraveny na odchod z ústavu?

Doufám, že ano. Mám pocit, že ti co chtějí se svým životem něco udělat, tak to zvládnou. Flákači holt zůstanou na ulici, ale tak je to i v běžném životě.

Jaký je Váš názor na možnosti začlenění do běžného života pro chlapce, kteří jsou propuštěni z ústavu?

Pokud se vyučí má šanci jako každý jiný. Je však také pravda, že pokud nikoho nemá má to horší, tady by se asi mělo ze začátku klukům pomáhat.

Jaké je podle Vás efektivita resocializace chlapců ve Vašem ústavu?

Těžká otázka. Myslím, že záleží na to jakým směrem definujeme efektivitu. Je-li efektivitou myšleno začlenění do běžné populace a relativně normální život. Chci být optimistou - 20%.

Kolik chlapců se dle Vašeho názoru po propuštění z ústavu dopouští trestné činnosti a čím svůj názor podkládáte?

Myslím, že tak 50% se nějakého trestného činu dopustí a 30% bude tak někde na hraně. Názor opírám o občasnou zpětnou vazbu ve formě televize nebo informace od klientů, kteří jsou ještě v ústavu. Také osobní setkání, kdy potkám klienty, kteří už odešli, a kteří se netají, že jsou na ulici a fetují.

Kde byste hledali hlavní změny pro zlepšení efektivitě resocializace ve Vašem ústavu?

Legislativa, aby nám více pomohla s vymáháním dodržování pravidel ze strany klientů, změna koncepce výchovy. Také osobní přístup jednotlivých pracovníků by se podle mě mohl zlepšovat.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR Č. 4

INFORMACE K DOTAZOVANÉMU

Kolik je Vám let?

Bude mi za nedlouho 30 let

Jak dlouho v ústavu pracujete a na jakých pozicích?

Nejprve 3 roky jako vychovatelka, nyní už 2 roky jako speciální pedagog etoped

Jaké máte vzdělání?

Mám vysokoškolské magisterské vzdělání, obor etopedie – psychopedie, muzikoterapie a expresivní techniky (dohromady kolem 300h), sebezkušenostní výcvik SUR (500h), jinak jednodenní školení nepočítám, těch je hodně

Absolvoval(a) jste, v rámci svého povolání, další kurzy a školení ?

Z těch větších kurzů to byla muzikoterapie a expresivní techniky, dohromady kolem 300 hodin, sebezkušenostní výcvik v délce 500 hodin , jinak jednodenní školení nepočítám, těch je vážně hodně

VÝCHOVNÝ ÚSTAV JAKO SYSTÉM

Jaký máte názor na systém ústavní a ochranné výchovy (množství ústavů, jejich účelnost systém ...)?

Účelem udělení ústavní výchovy je zejména **funkce ochranná**, kdy se dítě **vyjme z patologického prostředí**, v tomto ohledu tento smysl není plně akceptován a vnímán, spíše je to viděno jako forma trestu pro dítě – a tak se s ním mnohdy zachází, což je dle mého názoru špatně. Jestli množství ústavů odpovídá potřebě na umístění neumím říct, u dětských domovů si myslím, že úpravou legislativy, např. zákona o adopci by nemuselo být to množství takové, u výchovných ústavů si myslím, že roste množství dětí s poruchou chování a pěstounská rodina, není to ideální řešení. *(odpověď v zamýšlenějším výrazu respondenta)*

Vyjádřete se k rozdělení ústavů podle druhu umístění dětí (ochranná výchova, ústavní výchova) a stupně závažnosti jejich jednání.

Nejsem si vědoma, že by se ústavy úplně rozdělovaly dle závažnosti chování, jsou zařízení bez ochranné výchovy, ale spíše většinou to jsou zařízení pro ochranu i ústavní výchovu a pak jsou to detenční zařízení a ústavy pro extrémní poruchy. Kdybych do toho mohla vstoupit, tak bych rozhodně **zařízení škálovala dle** toho, jaké specifické **potřeby dítě** potřebuje, tedy jak s nimi budu pracovat. Mísením různé úrovně postižení, plus ještě psychiatrické problémy, není ideální, a práci ztěžuje až znemožňuje. *(výraz obličejem přesvědčivě doprovází slova odpovědi)*

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní pozitiva (smyslu) Vašeho ústavu?

Snaha o **zachování rodinného modelu**, to jest muž a žena na výchovné skupině, bohaté **volnočasové vyžití**, **silný motivační systém**, např. možnost postupu na výběrové skupiny o které rozhoduje dítě svým chováním, až po startovací byt k nácvičku samostatnosti, snaha o **navázání vztahu mezi vychovateli a chlapci**, vytvoření prostoru pro nalezení stability dítěte, spolupráce s rodinou – snaha o urovnání prostředí z kterého přišel

Jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní negativa (smyslu) Vašeho ústavu?

Jako u každého ústavního zařízení určitá **izolovanost chlapců od reality**. Také ne vždy **jednotné vedení ze strany pedagogů**. Naráží se zde na profesní připravenost, jaké má vzdělání, znalost problematiky. A také osobní připravenost, často se setkávám s vyhořením, nejistotou o smyslu práce. No s potom samozřejmě na **limity dané legislativou, penězi**.

VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ, RESOCIALIZACE V ÚSTAVU

Jakým způsobem jsou zajišťovány resocializační a výchovné programy a jaké metody jsou v nich nejčastěji využívány?

Zejména režimová výchova a systém motivace.

Jsou ve Vašem ústavu využívány ve výchově odměny a tresty, pokud ano, vysvětlete jejich princip a aplikaci.

Vychází ze zákona 109 a vnitřního řádu o kladných a záporných výchovných opatření, ale jinak je den hodnocen určitým **bodovým kreditem**, ze kterého se body strhávají a nebo přidávají dle chování a aktivity a od toho se odvíjí postihy a ocenění.

Toto hodnocení je vizualizováno v deníčku, které každé dítě má a má přehled o tom, jak je na tom. Mimo to lze udělovat výchovné opatření dle chování, např. při útěku apod. Nejlepší bodově hodnocený chlapec za celý měsíc je také vyhlášován a hodnocen, navíc při splnění bodového kreditu za 4 týdny má dítě možnost podat si žádost na zvýhodněnou skupinu, po 6 týdnech na samostatnou rodinnou skupinu a odtud může být směřován na startovací byt.

Má podle Vašeho názoru, vliv vlastní rodina na proces resocializace jedince umístěného ve výchovném ústavu a pokud ano, jaký?

Rodina má vždy velký vliv, a přestože někdy v dětství její úloha selhala, třeba v nedostatečném a nedůsledném vedení, nemělo by se přestat zkoušet hledat, obnovovat a posilovat vztahy mezi jejími členy. Problémem je patologie v rodině, myslím tím třeba alkohol a násilí, pak je snad lepší dítě chránit, snažit se vymazat chybné vzory, tj. nevracet se zpět, alespoň ne hned. Musíme se snažit ho vést k samostatnosti a nadhledu. Práce s rodinou je však slabý článek, není tu dostatečná legislativní a následně i institucionální pomoc a podpora. Role jednoho kurátora na několik rodin měsíčně je spíše monitorovací než terapeutická, kdo pracuje s rodinnou terapií? Kdo léčí a ošetřuje vztahy v rodině, aby se chybné vzory a patologie neřetězily po generace? V ústavu máme už několikátou generaci klientů – asi bude něco špatně... (respondent rozhodil bezradně rukama)

Jaké formy činností (metody práce), v procesu nápravy, se Vám zdají nejefektivnější a proč právě tyto?

Všechny, které jsou citlivě vybírány s ohledem k potřebě dítěte. Na každého platí něco jiného, v konkrétní situaci a čase. Vnímám to jako nejtěžší úlohu pedagogů, být empatický a schopný improvizace, neustále nabízet důvěrný vztah, neodsuzovat člověka, ale chování. Ale obecně bych řekla, že jsou to ty metody, které vedou kluky k pochopení důsledků vlastního chování, že vlastně jejich současné nevhodné jednání je pro ně z dlouhodobého hlediska neefektivní. Vedu je k nadhledu, že svoji budoucnost tvoří teď. Tedy stanov si cíl a teď dělej jednotlivé kroky k jeho dosažení. Na této cestě je spíše na místě ocenění, posílení jejich mnohdy nedostatečného sebehodnocení, navíc jsou zvyklí na roli „hajzla“, takže nálepkováním a tresty se zmůže méně.

Co by podle Vás bylo potřeba změnit v oblasti legislativy?

Necítím se tolik zběhlá, ale chybí tu přesahy a **spolupráce s jednotlivými ministerstvy** vnitra, zdravotnictví a školství.

Jakou změnu způsobu práce ve výchovném ústavu by jste uvítal/a a v jaké oblasti?

Asi mi chybí **u personálu více vědomí, že se jedná o pomáhající profesi**, odvětví speciální pedagogiky, a ne předstupěň vězení, byť tam mnoho dětí končí.

UKONČENÍ POBYTU V ÚSTAVU A ŽIVOT PO PROPUSŤĚNÍ

Jsou děti dobře připraveny na odchod z ústavu?

Myslím, že **máme velké rezervy**, letos se povedl uvést program pro vycházející kluky, který se přímo zabývá **sociálním učením**, nácvikem sociálních **dovedností a situací spojených se životem** po výstupu, ale je to zatím vlaštovka, kterou zajišťují já se soc. pracovníci, chybí mi větší podpora od kolegů. Hodně jich to vnímá jako něco zbytečného a nesmyslného. Každopádně je dobré, pokud **dokončí vzdělání**, aby si mohl najít práci, což je velmi důležité, jak z finančního hlediska, tak i tak, že práce také vychovává.

Jaký je Váš názor na možnosti začlenění do běžného života pro chlapce, kteří jsou propuštěni z ústavu?

Mají to hodně těžké, co se za max. 3-4 roky mohou naučit? Mnozí se vrací často zpět do rodin, z kterých byli odebrány, mají nálepku pastáku, růžové nereálné sny o budoucnosti. Téměř u všech se ale setkávám s tím, že chtějí mít rodiny, žít obyčejný život, pracovat, často jim však **chybí výdrž při neúspěchu**. Šance mají, ale mají to těžké a nikdo jim již nepomůže. Buď to dají a nebo se utopí...

Jaké je podle Vás efektivita resocializace chlapců ve Vašem ústavu?

Neumím říci, neexistuje žádná oficiální informační zpětná vazba o úspěchu kluků. Někteří se zastaví, nebo napíšíou, případně se o nich dozvídáme od kurátorů nebo sociální sítě.

Kolik chlapců se dle Vašeho názoru po propuštění z ústavu dopouští trestné činnosti a čím svůj názor podkládáte?

Máme časté zprávy o tom, že **končí ve vězení**, myslím od kurátorů nebo od kluků, nebo na ulici. Číslo však neřeknu, bylo by to jen tipování. (*potřásá hlavou*)

Kde byste hledali hlavní změny pro zlepšení efektivity resocializace ve Vašem ústavu?

Tříděním kluků dle motivovatelnosti a chování, případně zkušenostmi s trestnou činností. Zavedla bych možnost **pracovat s větší zátěží** v ústavu. Mám na mysli zátěžové programy- když si nenasekáš dřevo, nebude teplo. Také si myslím, že chybí návaznost v pomoci při výstupu z ústavu. Budovat širší síť pracovních uplatnění, ubytování apod.